

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОСОФИЯ ЖӘНЕ САЯСАТТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ
ӘЛЕУМЕТТАНУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС КАФЕДРАСЫ

IV Республикалық Аженов оқулары аясындағы
«Заманауи мамандар: қазақстандық қоғамды жетілдіруде
ЖОО-ның түлектерін даярлаудың инновациялық әдістері» атты
оқу-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

18 қаңтар 2018 жыл

МАТЕРИАЛЫ
учебно-методической конференции
«Специалисты будущего: инновационные методы подготовки
выпускников вузов в модернизации казахстанского общества»
в рамках IV Республиканских Аженовских чтений

18 января 2018 года

Алматы
«Қазақ университеті»
2018

Ұйымдастыру комитеті / Организационный комитет
Төраға

Масалимова Алия Рымғазықызы

Философия және саясаттану факультетінің деканы, философия ғылымдарының докторы,
профессор

Декан факультета философии и политологии, доктор философских наук, профессор

Төраға орынбасарлары

Абдирайымова Гүлмира Сериковна

Әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс кафедрасының меңгерушісі, социология ғы-
лымдарының докторы, профессор

Заведующий кафедрой социологии и социальной работы, доктор социологических наук,
профессор

Биекенов Кенес Умбетжанович

Әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс кафедрасының профессоры,
социология ғылымдарының докторы

Профессор кафедры социологии и социальной работы, доктор социологических наук

Сарыбаева Индира Сарыбаевна

Оқу-әдістемелік және тәрбие ісі жөніндегі кафедра меңгерушісінің орынбасары,
социология ғылымдарының кандидаты, доцент

Заместитель заведующего кафедрой социологии и социальной работы по учебно-
методической и воспитательной работе, кандидат социологических наук, доцент

Серикжанова Сабира Серикжановна

Ғылыми-инновациялық қызмет және халықаралық байланыстар жөніндегі
кафедра меңгерушісінің орынбасары, PhD, доцент м.а.

Заместитель заведующего кафедрой социологии и социальной работы по научно-
инновационной деятельности и международным связям, PhD, и.о.доцента

Хибина Нейля Нурмахановна

Әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс кафедрасының аға оқытушысы,
заң ғылымдарының кандидаты

Старший преподаватель кафедры социологии и социальной работы, кандидат
юридических наук

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің IV Рес-
публикалық Аженов оқулары аясындағы «Заманауи мамандар:
қазақстандық қоғамды жетілдіруде ЖОО-ның түлектерін
даярлаудың инновациялық әдістері» атты оқу-әдістемелік кон-
ференция материалдары. – Алматы: Қазақ университеті, 2018. –
155 б.

ISBN 978-601-04-3208-6

Жақан Молдабеков
филос. ғ. д., профессор
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

ЕСТІЛІКТІҢ ЕПТІЛІГІ, ЕМЕУРІНІ

Еске алу, кейде есеңгіретеді. Жүздесіп жүргенде: Неден күр-мелдік? Түйгеніміз не? деген сауалға жауап іздей бермейміз. Өткен шақ ендігі еске түскенде, өзіңе-өзің:

Көп пе айтарың белесте ардагерім,
Үнқатысуды ұнатар елеулі ерің.
Адасқан зерделемес теріс жайды

Сызаттанып барады-ау ойда кемің, дегендей күдіктілік ішкі дүниенің астанын шығарады. Үйлестігі басым тіршілікте жұбатарлық тоқтам да табылады.

Үміті тірі көлеңке түсірмес жақынға,
Биік тұтып шындықты баз қалпында.
Өршіл рух басылмас жігерлі де,
Жасымайды қайсарлық ұлтжанды да.
Бұл да шындықтың шертпесі.

Матипулла Салахатдинұлы сияқты алдыңғы ұрпақ өкілдерінің рухын еске алғанымда осы шумақтар тілге оралады. Жас, қызмет аралығына қарамай қарым-қатынаста бір-бірімізге шырайлы жүзбен тіке қарадық, ықыласты сәлеміміз сыйластықты жалғастырды, маңызды мәселелерге ойымызды өрбіттік де. «Өзіміз ғой» дейтін сезім жүзі жарқын, жүрегі нұрлы, бауырлығы басым ортада ширап, мекем орнығатын-ды.

Естілік пен елдіктің үлгісі туған жерде қалыптасады, тамыр жаяды, қарқын алады. Туған жер – киелі мекен, оның шуағы туады ертең. Сол туған жердің қадіріне жете алдық па? Туған жердің суығынан қиылар тез желкең. Сумаудың, сусындамаудың мызғымас кепілдігі – елдіктің тиімділігін өзімізде көрсете алуымызға байланысты. Өмірлік жолдағы ұтымды тоқтамдар мен озық тәжірибедегі дұрыс жауаптар өсіп-өну мен өркенділіктің өресін кеңейтетінін тарих көрсетті, үйретті. Кімдер оны ұмыт қалдырады?

70 жастағы профессор Аженов Матифуллага мына жырымды арнаған едім:

Байка тезін, тыңда сөзін ұрпағым,
Қатарыңда жарасымды ұстазың.
Білімінен, бітімінен марқайып,
Сабағын ал, оңалады жанбағың

Ұмытпалық, тектілікте нәр биік,
Еңсе серпілер ақ ниетке иіліп.
Ерік қайрап асуын сақ күзеткен,
Балбыратар мейіріммен үйіріп.

Қасиет аңсап құштарлықты көздеген,
Жалғандықпен, жағымпазға төзбеген.
Ұстаныммен қанағатын тазартқан,
Биік ұстап қадірін, жақын тұтар өзгеден.

Сырын шертіп махаббатқа жегілген,
Төбіренісін саркытпастан кемірген.
Арқа тұтып әрекетпен дәмесін,
Әріптестің жайдарынан семірген.

Сеніміне серіктес сыйға қозы,
Өзін-өзі ұқтырар күштің озы.
Келбетінен нұр төккен Макен-аға,
Қайрап берер қалжыңның тарлан бозы. Х1. 2002.

Тәуелсіз жылдары елдіктің әлеуметтік-мәдени мәселелері кеңінен талқыланды. Тегін емес. Туған жердің тірегі, туған елдің жүрегі болған қайраткер тумалар несімен құнды, қадірлі? Олар халқының жарқын болашағы үшін өмір сүрді, халықтың рухы мен өмірлік белсенділігін көтерді. Елім деп еңсесін көтергендер адал да турашыл, іскер де кішіпейіл, ықыласты да ұйымшыл болғанды. Ыстық жүректілер болмысында асыл кісілік қасиеттер - өзара түсністік, жақынға деген сүйіспеншілік, мейірім мен қайырым қабаттасқан. Тұлғалығын тік ұстағандардың рухани-адамгершілігі мекем, жаны ізгі, жақсылыққа құмарлығы шектеусіз болған-ды. Пайымдасақ, тіршіліктің қордалы да қуатты жайлары осы қайнардан басталып, ілеулісі ғана сол қайнарға құйылатындай.

Адамгершіл әдістерді қолдайтын, үйрететін ұлағатшылар адами ілгерілеудің деңгейі мен дәрежесін демеді, елдік болымдылықты басқаруға тікелей араласты, өз жұртын елдікті жаңғыртатын өткір де ортақ мақсатты жүзеге асыруға, жаңа бастаудағы жағымды әрекет жүйесінің тиімділігін арттыруға жұмылдырды.

Қайраткер ойшылдың діттегені жақсы идеяны, зерек ойды, ұғымды сөзді тиянақтаудан; озат ұсынысты өмір талабымен ұштастырудан; іс-әрекеттегі олқылық пен озаттық себепсалдарын анықтаудан туындады деуге негіз жетерлік. Сондағы өсиет - өзің үшін, елдің болашағы үшін шешім қабылда, шешімді орында, ұстанымды қажетті өтеу үшін жарат.

Құлшынған қайратты өрге басар,
Тәуба етумен қажырын һәм қайрар,
Екпіндей Тәңір сырын жанығандар,
Тер төккенге тілегімен демеу қосар.

Тәрбиелік ықпалы басым түрлі әлеуметтік бастамалар өміршең сана мен салтты қалыптастырады, түрлі ұлыстардың өзара ықпалдастығына, этносаралық бірлікке, атамекендегі экологиялық мәдениетті жандандыратын қозғалысқа аймақтағы мемлекеттердің интеграциясына әрқалай демеушілік етіп, ықпалдастығын арттыра бермек. Ұқсастық іздегендер ортақ жұғысты салт-санаға ұмтылады. Бұл – қиындықтан құтылу, бірін-бір құтқару, үміткердің іріктелу, ардагердің ілгерілеу, ұлттық салтты ұлықтау жолы.

Ел жанашырлары әлеуметтік бірлестік өнегесін, бабалар мұратын, ұлт өнегесін ұрпақ үлгісін ұқыптылықпен жеткізді, кемел қуатпен ашық жеткізеді. Олар ұлт намысын ту етіп, тарихтан, жақындар тағдырынан сыр шертіп, ардың ісін атқарды, парызына бұрып әлеуметтік сақтандырудың шебін құруда. Алдыңғы шептегілердің өмірлік ұстанымы қандай?

Ықылас - ынтымақта толығар, бірегейлікте орнығар.
Жадында құндылық сақтаған, өзін сабақтап баптаған.

Тірек іздеген жастардан, беласарын ақтарған, ұқыппен өзін басқарған.

Естіліктің үлгісі мен рухына тағзым еткендердің мінез-құлқылары елдіктің ерен ереңіне медеу, зиялылыққа арқау. Оған ке-

мелдікті түлететін қасиеттер, тәсіл-тәжірибелер ұйытқы. Мекен-жайдың мұндай тастүлегінде үлкен-кішіге бірдей пана болатын, кемел келешекке бастайтын демеулік басым. Тағзым ететін биік рухқа бірлесіп әрі сауатты қызмет етушілерге ынта-ықылас артуда.

Жақсының аты өшпейді, жарамға барын дөптейді.
Асқақтатар дүбірде, шырайлы шыдам ептейді.

Түлеген әркім өзінің азаматтық белсенділігін жоғары деңгейде жетілдіруді, қоғамдық қадағалау жүйесін реттеуді бір-бірімен ұштастырады, қиын-қыстау жағдайда бір-біріне қолұшын созып, иық тіреп көмек көрсетіп, дала заңын, қазақ халқының шынайы дәстүрін бірге жалғастыратын, жаңғыртатын бетбұрысты қалайды. Мұндай жаппай жаңғыру қоғамдық келісім мен жалпыұлттық бірлікті нығайтудың іргетасын қалыптастырады.

Адамгершілік іргетасы шымыр да шебер еңбектену барысында, отансүйгіштік, жасампаздық пен мейірімділік сияқты асыл құлшынысты қасиеттер арнасында қаланады.

Өмірде уәжіне берік, аманатқа адал серік.
Міндетіне мойымай, жосытар іске ерік.

Түсіністіктің тиімді тұғырын ауызы дуалы, сөзі уәлі іздемпаз іскер анықтайды. Оның жаны жайсаң, ойы озық. Сүйтіп ықыласы ортаны тәтті қылады. Өйткені,

Өнегелі істе тынбас, сергектің сағы сынбас.
Кәсіпке қызыққандар, жарық күні қарап тұрмас.

Өмірде тырысқандар, өмірге ғашықтар уәжден артық сөзге бара бермейді. Не айтса да ұлттық рухты көтеру үшін сөзін елеп, екшеп айтады; адамдар арасында, тіпті ұлтаралық өзара түсіністікті нығайтуға, тұрақтылықты орнықтыруға өз септігін тигізуге тырысады.

Байыпталған басымдықтар, біржағы, жұрт сенімін арттыратын жолдау, біржағы, маңызды мәселеге мағыналы, түйінді жауаптар ұсыну дерлік. Заманның қажетіне орай билік өзгереді, жаңғырады, жаңартылады. Елім, жұртым дейтіндер саясаттың ағартушылық, әлеуметтік бағдарын сақтап қалады, жаңа бағытты жүзеге асыру ебі мен тәсілдерін табады. Өткен тарихымызда

қиналу да, күйзелу де, таршылық та болды, тек өз елінің қуаты мен күдіретін дер кезінде сезінгендер, оған деген сенім нысандарын қабаттастырғандар қоғамның, өркениеттің жаңа сатысына көтеріле алды.

Ел қуатын сезіну жұмыла еңбек еткенде, бірліктің басымдылығын жеткізе алғанда келеді. Отандастар арасында өзара түсіністік пен бір-біріне құрмет көрсету салт-дәстүрі орныққанда көршіге деген адал ниет, елдің ертеңіне деген біртұтас сындарлы сенім орнығады. Кімде-кім жақынға деген сенімді күшті мінез-құлық пен өнердің табиғатымен үйлестірсе, онда алынбайтын қамал қалмайды, жеңілдік табылады.

Айтпағымыз, түйіндемегіміз не? Адамдық мәртебені көтермелейтін ұмтылыс – бітімі басым жанайдар жұрттың азығына, қырағылығы үстем қауымдастық сұранысына айналуға.

Ықыласты наным-сенімнің негізін бұрмалауға, біреуді кемсітуге бармайды. Ұстанымы берік адамдар ел-жұртқа рухани нәр сыйлайды, қоғамдық істердің қозғаушысы болады. Мұндай руханият жолы ешкімді адастырмайды, алғырларды алға тартады.

Тұлғалық жетілудің қадірі ендігі Мәңгілік ел идеясын ұлттық тәрбиеге енгізуде, жастардың бойында адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруда білінбек. Ынтымағы жарасқан әлеуметтік ортада (1) демократиялық құндылықтарға арнайы көңіл бөлінеді, (2) жалпыұлттық құндылықтарымызды еселеуге мүмкіндік артады, (3) елдегі бейбітшілік, тыныштық, тұрақтылық пен болашаққа деген сенім, адамдардың жәрдем бергендерге деген ризашылдығы күш алады. Ықыласты ынтымақтасуға бейім тұрады, уәжге сай одақ құрады.

Биік ұстанымдар қазақстандықтардың азаматтық бірегейлігін айқындауға, ішкі бірлігін нығайтуға қаншалықты қызмет етсе, солғұрлым қоғамға қажетті мәселелер кең қамытылмақ, тәуелсіздік ұстанымы жарасты жүйеде тұрақтанбақ. Халқымыздың тарихи зердесін сақтау, ойталқысын жетілдіру арқылы асыл қасиеттер – патриотизм, абырой мен әділдік, құрметтеу мен ізгілік қосымша серпін алмақ. Шамасы кісілік соданқ құрақталмақ

Еркіндік пен сенімді ілгерілету - ұйыммен ынтымақтасудың, ондағы қауіпсіздікті нығайтудың бастауына демеу. Онсыз өсіп-өркендеуге деген ыстық ықылас күтпеген қиыншылықтарға

ұшырауы әбден мүмкін. Елдік мүддеге топтасқан, өзіне жаңа үміт- үлгі ашқан, елдік ұстанымға тырысқан.

Жаңа да іріктеулі бағытта сенімді кім, қашан, қайтіп баптай алады? Алдымен, жаңаның рухын, қажеттілігін сезіне білгендер, өзіндік өнерге сенгендер, инновациялық қызметке жүгінгендер, елдік басқарудың үлгілерін бетке ұстағандар, халықтық бастаманы қолдағандар. Осы бес ұстанымға сүйенгендер өркеніеттілікке жақындайды, өткен-кеткенді жеңіл-желпі емес, оның басты міндеттерін байыппен пайымдауға өзін, өз ортасының ықыласын жұмылдырады. Жұртшылық қашанда азаматтық ұстанымы берік адамды, өз ісінің кәсіби біліктілігі жоғары маманды, ұлағатты тәлімгер-ұстазды аңсайды. Аңсағанын шын жүрегімен құрметтейді.

Адамның күш-қуатын қалыптастыратын кісілік қасиеттер отбасы мен қауымдастық дәстүрді үлгісімен іріктейді. Ел басқарудың гуманистік ізегімен, саяси шараларды жаңа қырынан қарастыруымен мәнді. Кісілігі қуаттыны, кәне замандастар, қосалық жырға сәнді.

Абдикерова Г.О.

*д.социол. наук, профессор
КазНУ им. аль-Фараби*

Даусенов Д.Н

КазНУ им. аль-Фараби

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ МОЛОДЕЖИ: АНАЛИЗ И ОЦЕНКА

Понятие «конкурентоспособность выпускника» означает профессиональную компетентность, умение построить собственную стратегию профессионального роста, мобильность, готовность работать в условиях рынка и развитие коммуникативных качеств [1, с. 168].

Развитие интеллектуального, творческого и инновационного потенциала молодежи, повышение ее конкурентоспособности является основным приоритетом «Концепции молодежной политики КазНУ им аль-Фараби» (2011г.). В данной концепции отмечено, что одной из важнейших задач системы высшего образования является создание «ядра национальной интел-

лекта», то есть подготовка специалистов, способных конкурировать на международном уровне. Важные качества конкурентоспособного специалиста - творческое мышление, умение перерабатывать знания, рождать новые решения, технологии и инновации. Все это требует, прежде всего, создание предпосылок для органичного включения выпускников университета в инновационную научную, экономическую, социальную и культурную деятельность, интеграции академической и научно-исследовательской работы [2].

Поддержка и развитие конкурентоспособности молодежи является актуальным и стратегическим приоритетом государственной политики Республики Казахстан. Трудоустройство является результатом процесса перехода выпускников из системы высшего образования на рынок труда.

В современных условиях идет процесс изменения приоритетов молодых людей, обуславливающих выбор профессии и удовлетворенность работой. Если в предыдущие десятилетия среди факторов, определяющих выбор профессии и удовлетворенность работой, решающее значение имели интерес к ней, престиж в обществе, возможность реализовать свои способности и идеалы, то ныне акцент делается, прежде всего, на материальном факторе. При этом именно интерес является главным доминирующим фактором при выборе специальности. Молодые люди достаточно четко представляют, какие возможности дает им та или иная вузовская специальность для дальнейшего продвижения по социальной лестнице, будущего труда и материального благополучия.

Как показывают результаты исследования М.С.Третьякова выпускники российских вузов предпочитают: самостоятельный поиск любой подходящей работы - 63%; получение новой профессии, специальности - 36%; стать на учет в службе занятости и ожидание подходящих предложений - 33%; заниматься индивидуальным предпринимательством - 20%. В отношении своего трудоустройства студенты уверены, что будут работать по какой-либо специальности - 42%; будут работать по специальности - всего 13%. В отношении своего трудоустройства студенты не уверены, что найдут вообще работу - 13%, найдут работу в короткий срок - 9% [3].

Виды профессиональной деятельности, которыми должны владеть выпускники вузов российскими учеными были разделе-

ны на три группы: важнейшие (набравшие более 70%), важные (более 50 %) и второстепенные (более 30%). Работодатели ждут от выпускника ответственности (93%) и инициативности (80%), дисциплинированности (94 %) и исполнительности (84 %) [4].

В Казахстане проводились фундаментальные исследования по теме «Корпоративная культура вуза как фактор его конкурентоспособности» (Джаманбалаева Ш.Е.) [5], «Интеллектуальный капитал молодежи как стратегический ресурс развития общества» (Маульшариф М.) [6]. В данных исследованиях изучались современные состояния корпоративной культуры в казахстанских вузах, проблемы формирования интеллектуального капитала молодежи. Казахстанскими учеными исследуются также проблемы соответствия образовательных стратегий молодежи современному рынку [7].

В Казахстане выпускники технического профиля трудоустраиваются по специальности в полтора раза больше (76%), по сравнению с выпускниками гуманитарного профиля (54%) [8]. Наличие высшего образования для многих является признаком социального статуса и осмысливается как обязательное, о чем свидетельствуют результаты регулярных социологических опросов молодежи [9].

Современная молодежь восприняла ценности рынка, поставив популярность жизненных стратегий социального успеха на первое место. Среди целеполагающих ценностей молодежи доминирует образование, которое оказывается на самых верхних ступенях иерархии, а также принцип индивидуального планирования собственной жизни самим человеком, личная инициатива, ценность свободы личности, ее суверенитет, свободная конкуренция, плюрализм, важность влиятельных друзей и знакомых, помощь «нужных» людей, гедонистические ценности, прагматизм [10].

В настоящее время, в связи с быстро меняющейся ситуацией на рынке труда, становится крайне острой проблема выбора профессии и эффективной профессиональной мобильности выпускников высших учебных заведений.

В массовом опросе, где применена стратифицированная многоступенчатая территориальная кластерная выборка респондентами стали 1200 человек. В выборке превалирует молодежь с высшим и средним специальным образованием. По этнической

принадлежности доля казахов, среди всей совокупности опрошенных, составила 82,1%, русских 15%, представители других этносов 2,9% [11, с.18]. Качеством получаемого образования в Казахстане полностью довольны 42,7%, скорее довольны 36,3%, недовольных в целом 15%, если сюда добавить респондентов, затруднившихся ответить, то эта доля увеличивается до 21%. То есть, каждый пятый молодой человек недоволен качеством получаемого образования. Интересно, что удовлетворенность выбором профессии связано с условиями поступления: те, которые выбирали место учебы и специальность самостоятельно, впоследствии чаще довольны своим выбором. Соответственно, та молодежь, которая исходила из принципа «главное поступить» или «родителям виднее», менее довольна той профессией, которую теперь осваивает.

Можно отметить, что эффективность профессиональной подготовки молодежи в первую очередь зависит от условий, созданных для их реализации. Конкурентоспособность выпускника в трудовой деятельности зависит также от экономических, институциональных, политических, культурных, человеческих и образовательных факторов. Здесь необходимо отметить роль молодежной политики страны.

Чем выше уровень образования молодежи, тем выше их заинтересованность в информации о молодежной политике государства (рисунок 1) [12, с.159].

Рисунок 1 - Результаты социологического опроса молодежи (по данным института государства и права КазНУ имени аль-Фараби)

В целом как показывают данные социологического исследования, о состоянии молодежной политики за II квартал 2015 года, более 70,9 % респондентов отметили об эффективности государственной молодежной политики.

Повышение уровня образования остается одним из основных этапов в жизни молодых людей в условиях современного рыночного общества. В Казахстане в конце 2015 года сферой высшего и послевузовского образования охвачены 455141 молодых людей (рисунок 2) [12,с.180]. Структура государственного заказа на подготовку кадров в 2014-2015 учебном году в Казахстане составила: бакалавриат – 34165, магистратура – 7220, докторантура – 656 человек.

Рисунок 2 – Источник МОН РК

Как показали результаты проведенного исследования научно-исследовательского центра «Молодежь» Евразийского национального университета им. Л.Н.Гумилева залогом улучшения материального благосостояния молодежь считает качественное образование и усердный труд. Образование на первое место чаще ставят самые молодые респонденты и чем выше возраст, тем скорее начинает остывать данное мнение [11, с.57].

По результатам сравнительного исследования социально-экономических стратегии выпускников вузов на постсоветском пространстве А.Б.Монтаева среди причин,

обуславливающих нежелание выпускников работать по специальности (таблица 1), на первом месте для российских выпу-

скников стоит низкая оплата работы по специальности (39,5%). На втором месте - отсутствие интереса к своей специальности (18,4%). На третьем месте - низкая востребованность специалистов данного профиля (15,8%).

Таблица 1 – Факторы, детерминирующие нежелание выпускников работать по специальности, % от числа опрошенных

Причина не желаниа работать по специальности	Выпускники России	Выпускники Казахстана
не могу устроиться	10,5%	23,9%
в специальности моего профиля сегодня нет потребности	15,8%	6,5%
не хватает практических знаний, нет опыта работы	7,9%	30,4%
низкий престиж профессии	7,9%	0,1%
работа по специальности является низкооплачиваемой	39,5%	19,6%
моя специальность мне не нравится	18,4%	19,6%
итого	100,%	100%

У казахстанских выпускников составляющие, детерминирующие их отказ от работы по специальности несколько иные: не хватает практических знаний, нет опыта работы (30,4%), трудности трудоустройства (23,9%), работа по специальности является низкооплачиваемой (19,6%), отсутствие интереса к своей специальности (19,6%). Иными словами, российские выпускники более адаптированы к рыночным отношениям, а казахстанские больше ощущает дефицит опыта и ситуацию безработицы [13, с.19,20]. Результаты социологических исследований казахстанских и зарубежных ученых позволило установить преимущества и недостатки управления образовательным процессом в разных системах, показало некоторую оторванность образовательной сферы Казахстана от потребностей общества и спроса рынка.

В настоящее время для подготовки кадров в соответствии с потребностями рынка труда и целью индустриально-инновационного развития страны необходимо привести в соответ-

тствии специальностей высшего образования перечню профессий на рынке труда.

Повышение конкурентоспособности выпускников вузов требует демократизации системы образования, использования гибкой, нежесткой системы курсов, занятий, учитывающие групповые и индивидуальные потребности обучающихся и обучающихся, различных источников финансирования студенческих социальных, инновационных проектов с привлечением государственных структур, бизнес сообществ и негосударственных организаций.

Необходимо совершенствовать процесс управления образовательным процессом. В сфере науки и образования сконцентрирована интеллектуальная часть общества. Вместо жесткого административного контроля использовать гибкие технологии управления, направленные на раскрытие творческих способностей студентов и преподавателей. Не принуждать, а мотивировать к творческой работе – это важный шаг к демократизации процесса управления образовательным процессом.

Литература

1 Деменкова Т.Д. Совершенствование структуры профессионального образования как способ повышения конкурентоспособности молодых // Спрос и предложение на рынке труда и рынке образовательных услуг в регионах России. – Петрозаводск: Изд-во ПетрГУ, 2006. – С.260-264.

2 Концепция молодежной политики КазНУ им. аль-Фараби. 2011. [Электронный ресурс]. <http://www.kaznu.kz/> (дата обращения: 23.10.2016).

3 Третьяков М.С. Проблемы трудоустройство выпускников образовательных учреждений на региональном рынке труда // Известия Российского государственного педагогического университета А.И.Герцена. - 2008, Выпуск. № 85. – С. 365-369.

4 Молочкова И.В., Ефимова Т.Е., Коваль С.В., Тимофеева В.В. Социально-психологический анализ требований работодателей и их удовлетворенности качеством подготовки выпускников вузов // Вестник Челябинского Государственного университета. - 2009. - №14 (152). Специальный выпуск. - С.66-74.

5 Джаманбалаева Ш.Е. Университет и его корпоративная культура: опыт социологического исследования // Стратегия «Казахстан-2050»: социальное развитие общества»: материалы V Конгресса социологов Казахстана. – Алматы, 2014. – С 197-208.

6 Джаманбалаева Ш.Е., Абдирайымова Г.С., Маульшариф М. Корпоративная культура исследовательского университета как объект социологического исследования // Вестник КазНУ, Серия психологии и социологии. - 2012. - № 1(40). – С. 3-7.

7 Валитова З.Х., Есимова А.Б. Динамика структуры образования и рынка труда в Казахстане //Вестник КазНУ.Серия психологии и социологии. - 2012. -№3 (42). - С.13-17.

8 Вместе - сильнее [Электронный ресурс].12.11.2013. <http://www.zakon.kz/> (дата обращения: 27.10.2016).

9 Статистический Бюллетень по актуальным вопросам молодежи за IV квартал 2015 года //Ж.К.Буканова, Е.А. Жумашов, Г.Т. Ильясова, С.Е. Иманбаева, Б.Б.Масатов. – Астана: НИЦ «Молодежь», 2015. - С.6.

10 Канагатова А.М. Молодежь Казахстана //Вестник КазНУ. Серия философии и культурологии. - 2011. - № 2. - С. 36.

11 Социокультурная адаптация городской молодежи //Под.редакцией Салькжанова Р.С.Евразийский национальный университет им.Л.Н.Гумилева. Научно-исследовательский центр «Молодежь». - Астана, 2013. – 174 с.

12 Национальный доклад «Молодежь Казахстана - 2015. - С.184.

13 Монтаев А.Б.Социально-экономические стратегии выпускников вузов на постсоветском пространстве: сравнительный анализ России и Казахстана. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата социологических наук. - Саратов,2016г.- Алматы: Казак университети, 2009. - 21с.

Абдикерова Г.О.

д.социол. наук, профессор

КазНУ им. аль-Фараби

Рахимбеков К.Е.

докторант КазНУ им.аль-Фараби

МЕТОДЫ ИЗУЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ПОДДЕРЖКИ БЕЗДОМНЫХ ЛЮДЕЙ В КРУПНОМ ГОРОДЕ

В новых рыночных условиях понятия «бездомность» и «бездомные» стали чаще употребляемым словом в городской среде. Современная городская среда – это социальное пространство, где переплетены «жизненные миры» носителей различных культур и повседневных практик. Социальное состояние маргинальных слоев в городской среде предмет особого исследования. Увеличение доли таких групп угрожает социальной безопасности общества. Наблюдая над поведением таких людей социолог собирает колоссальную информацию для изучения и научной интерпретации. Включенное и невключенное наблюдение метод первичных данных, который с таким же успехом применяется в изучении поведения и самочувствия людей в повседневной практике. Включенное наблюдение позволяет получению информации о наблюдаемом объекте в момент

проведения исследования и возможность заранее составлять какие-нибудь предположения и планы становится невозможным. Ученые подчеркивают необходимость дистанцирования от наблюдаемого объекта в процессе наблюдения для сохранения безопасности самого исследователя [1]. В отличие от количественной методологии качественная методология не опосредует взаимодействие исследователя и исследуемого. Чтобы понять жизненный мир наблюдаемых и субъективный смысл их действий приходится быть на их месте и видеть мир с их глазами. При этом не потерять собственную позицию, ценностные суждения требует профессиональную подготовленность исследователя. Установления коммуникации между исследователем и информантов позволяет получить множество информации о самочувствии, настроении, потребностей и ценностей людей, выступающих в роли респондентов. Как отмечает представитель феноменологической социологии Альберт Шютц, «исследование основных принципов, в соответствии с которыми человек в повседневной жизни организует свой опыт и, в частности, опыт социального мира, является первостепенной задачей методологии общественных наук» [2]. Очень важной является идея представителей феноменологической социологии, где в числе значимой социальной реальности рассматривается повседневная жизнь простых людей. Непосредственное включенное наблюдение повседневную жизнь бездомных людей позволяет получить ценный материал, если исследователь в каждой конкретной ситуации не будет слепо копировать методике изучения предшествующих исследований и ограничивать собственное действие как исследователя. Предлагается побольше импровизировать и постоянно находиться в состоянии активного поиска и разработать собственный подход к изучению проблемы. В этом заключается смысл полевого исследования, где каждое открытие делает увлекательным деятельность исследователя. Об этом свидетельствует позиция авторов, относительно стратегии полевого исследования [1]. При этом решение этических вопросов при включенном наблюдении, когда приходится раскрывать свои истинные намерения как исследователя, и при окончании исследования, когда придется выйти из поле, оставляя людей со своими проблемами, используя их в качестве информантов для своего исследования составляет важную часть деятельности исследователя.

В современном Казахстане проблемы бездомных исследуется крайне недостаточно. Мы не знаем точное количество бездомных людей, и кого отнести в эту группу. Пока не будет осуществлена четкая классификация бездомных, предложены критерии классификации трудно будет оценить масштабы и уровни сложности данной проблемы.

В последние годы все большей степени возрастает роль качественных исследований по сравнению с количественным. Это способствует гуманизацию общественных отношений, преодолению дистанции между исследователем и исследуемых, подойти поближе и узнать жизненный мир маргинальных групп общества. Как утверждают исследователи, сохранение некоторой дистанцированности исследователя от исследуемых групп поможет получить больше информации о них [1].

Выделяют четыре крупные фактора бездомности: структурные, институциональные, факторы отношения и личностные. Структурные факторы непосредственно связано с бедственным положением человека вследствие необеспеченностью работой или низким социальным статусом человека. В европейских странах большинство бездомных людей являются безработными или низкоквалифицированными. Среди иммигрантов больше риска оказаться среди бездомных. Политика государства в отношении определенных групп людей в распределении ресурсов, не оказания адекватной помощи этим группам вследствие признания их как неприоритетной группой для поддержания являются институциональным фактором бездомности. На уровне отношений существует ряд факторов риска, которые заставляют людей стать более уязвимыми и становиться бездомными. Это различного рода конфликтные ситуации, которые происходят между близкими людьми и заканчиваются плачевно для многих из них. Личностные характеристики в большинстве случаев также являются одним из основных факторов бездомности [3,с.50]. Лень, предрасположенность к различного рода асоциальным действиям, нежелание работать нередко приводит к бездомности.

Европейские ученые дают концептуальное определение бездомности и отчуждения от жилья (таблица 1) [3,с.21] следующим образом:

Таблица 1: ETHOS Европейская типология бездомности и отчуждения от жилья

Концептуальные категории		Оперативные категории		Общее определение
Без крыши над головой (roofless)	1	Люди, живущие на улице	1.1.	Спящие на улице (не имеющие доступ к 24 часовому жилью)/нет пристанища
	2	Люди, останавливающиеся в ночных приютах	2.1	Ночные приюты
Без дома (homeless)	3	Люди, которые размещаются в жилье бездомных	3.1 3.2	Общежития (hostels) для бездомных Временное жилье
	4	Люди, живущие в приютах для женщин	4.1	Жилье для женщин
	5	Люди, пребывающие в жилье для иммигрантов	5.1 5.2	Временные жилища/приемные центры (беженцев) Жилье для рабочих мигрантов
	6	Люди, которые должны быть выпущены из учреждений	6.1 6.2	Учреждения правоохранительной системы Медицинские учреждения
	7	Люди, получающие длительную поддержку (по причине бездомности)	7.1. 7.2. 7.3 7.4	Уход в учреждениях для бездомных Поддерживаемое размещение (supported accommodation) Переходное жилье с поддержкой (transitional accommodation with support) Размещение с поддержкой (accommodation with support)
Небезопасное (isecure) Жилье	8	Люди, проживающие в незащищенном жилье	8.1 8.2 8.3 8.4	Временно с семьей или друзьями. Незаконно (суб)ареновано. Незаконно занято здание. Незаконно занята земля.

	9	Люди, живущие под угрозой выселения	9.1 9.2	При наличии судебного приказа о выселении (относительно арендаторов) При наличии судебного приказа о конфискации собственности (относительно владельцев)
	10	Люди, живущие под угрозой насилия	10.1	Жилье, в котором полиция фиксировала случаи домашнего насилия.
Неадекватное (inadequate) жилье	11	Люди, проживающие во временных нестандартных сооружениях.	11.1 11.2 11.3	Мобильные дома Нестандартные здания Временные сооружения
	12	Люди, живущие в непригодном жилье	12.1	Непригодные для использования (по национальному законодательству).
	13	Люди, проживающие в перенаселенном помещении	13.1	Превышение национальных стандартов заселения (в одной комнате проживает слишком много людей).

В основу типологии положено определение бездомности через наличие трех признаков - места для жилья, права на жилье и социальных возможностей для владения жильем. Бездомные здесь рассматриваются не как одна цельная группа, а дифференцировано, как несколько подгрупп. Так согласно ETHOS есть 4 крупные группы — без крыши над головой (roofless), находящиеся в организациях для бездомных, живущие в небезопасном жилье, живущие в неадекватном жилье. На основе этих групп есть 13 подгрупп. Дифференцированный подход позволяет более гибко реагировать на различные нужды групп бездомных. Также ETHOS задает единый категориальный аппарат, что важно в сопоставимости исследований бездомности.

Миграционные тенденции в современном мире, приводит к массовой бездомности и бродяжничеству. Изучая повседневную деятельность мигрантов, исследователи могут наблюдать их социальное поведение, жизненный мир, обусловленные бытовой обстановкой, и социальным самочувствием. В Казахстане большинство мигрантов, переезжающих из деревни в город, а также иностранцы из других сопредельных государств, в том числе и оралманы, приезжающих для заработка, или надеждой найти

хорошие жизненные условия, живут в основном в съемных или арендованных квартирах годами, пополняя ряды временно бездомных граждан. Отсутствие постоянной прописки лишают их определенных преимуществ доступных другим гражданам, и это создают множество социальных проблем в обществе. Отношение общества к двум категориям, бездомных и временно бездомных граждан двойное.

Бездомные граждане, которые бомжуют создают образ грязного, инфицированного, и потерявшие человеческий облик отбросков общества. Перед исследователем стоит задача как опросить таких людей, как с ними побеседовать, и при этом не подвергать себя опасностям в плане санитарной гигиены, или жестокой агрессии, исходящих от таких людей. Существует мнение, что они уже находятся на социальном дне, и вернуть их в общество уже невозможно. В Казахстане для таких граждан отсутствует активные меры социальной поддержки. В лучшем случае временной ночлег, где они не могут оставаться надолго или же горячая еда, которая организовываются волонтерами время от времени. В городе Алматы в единственном центре адаптации для лиц без определенного места жительства в основном реализуется задачи по необходимой экстренной поддержке бездомных. Долгосрочная социальная реабилитация бездомных – это мера, направленная на гуманизацию общественной жизни. Когда общество поймет, что бездомный - это не только человек с улицы, но и вчерашний семьянин, который по волей судьбы оказался на улице, и его не нужно изолировать а заново нужно адаптировать, поскольку социальная безопасность каждого из нас зависит от равнодушия окружающих людей, тогда и будет общественное и личное доверие.

Отношение к мигрантам, временно бездомным гражданам в обществе противоречивое. Как отмечают российские ученые, приписывание мигрантам «грязного статуса», определение их посредством категорий грязи/чистоты - это по сути упорядочивание и структурирование жизненного мира, устроенного иерархически. И мигранты вписаны в этот жизненный мир, но по отношению к ним производится социальная граница, надеждаемая разнообразными символическими смыслами. «Отчуждение», проведение строгой границы между «своим» и «чужим», между «грязным» и «чистым» происходит примерно по той же логике, которую описывал И. Утехин в исследовании

коммунальных квартир [4], те, кто моется под краном или принимает душ в корыте, в тазу или на решетке, считают поверхность общей ванны грязной и при мытье стараются ее не касаться. Собственное семейное корыто чистое, тогда как общая ванна – грязная. Свое защищено от микробов. Свое - не может быть грязным. Это грязь иного рода, это даже не грязь в некотором смысле, а временно немытое» [5]. В Казахстан приезжают мигранты из Узбекистана, Кыргызстана, Таджикистана, и они воспринимаются как дешевая рабочая сила, постоянно избегающие от полицейских из за незнания законов страны, и в большинстве случаев из за бесправного положения.

Гастарбайтер термин, который обозначает иностранных рабочих из слаборазвитых стран, которые выполняют определенные, часто малооплачиваемые виды работ на основе отношений временного найма [6].

Самый главный показатель положения гастарбайтеров в Казахстане – полная незащищенность перед работодателем. Гастарбайтеры часто становятся бомжами. Хороший хозяин покалечившегося работника сам в больницу отвезет, плохой – выставит без документов на улицу – бомжуй и умирай! [7]. Даже временное присутствие гастарбайтеров в нашей стране может сказаться на криминальном, санитарно-эпидемиологическом, и на культурном фоне нашей страны. Поэтому выявлять причины бездомности, социальный состав бездомных, поиск пути решения проблемы этих маргинальных групп общества, создавать определенные человеческие условия для их проживания, не давать дальнейшего скатывания в бездну требует подготовки профессиональных социальных работников, знающих методы и технологии, адекватные современному уровню развития общества.

Необходимо создавать людям условия к доступному и достойному жилью, и каждый гражданин несмотря на свое бесправное положение в связи создавшейся конкретной ситуации должен иметь возможность реализовать свой экономический потенциал и внести продуктивный вклад в развитие общества. Управление политическими мерами по борьбе с бездомностью должно быть усилено в частности, посредством, мониторинга бездомности на уровне государства, и принятием конкретных мер для его решения.

Литература

1. Виктор Воронков. Размышления о полевом исследовании // Уйти, чтобы остаться: Социолог в поле: Сб. ст. / Под ред. Виктора Воронкова и Елены Чикадзе.- СПб.: Алетей, 2009. – С.4 .
2. Американская социологическая мысль. М.: МГУ, 1994. - С.491.
3. Homelessness and Homeless Policies in Europe: Lessons from Research. European Consensus Conference on Homelessness. 9-10 December 2010, Brussels. 88
4. Бредникова Ольга. «Чистота опасности»: field-фобии в практике качественного социологического исследования. Приключение исследования // Уйти, чтобы остаться: Социолог в поле: Сб. ст. / Под ред. Виктора Воронкова и Елены Чикадзе.- СПб.: Алетей, 2009. - С.16.
5. Утехин И.В. Очерки коммунального быта . - М.: ОГИ, 2001. – 214.
6. <https://biznes-prost.ru/gastarbajter.html>
7. <https://www.miloserdie.ru/article/sudba-gastarbajtera>

Авсыдыкова Қ.А.

*соц.ғ. кандидаты, доцент м.а.
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ*

Сарыбаева И.С.

*соц.ғыл. кандидаты, доцент м.а.
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ*

Сұлтанова А.М.

*аға оқытушысы
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ*

ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС МАМАНДЫҒЫ СТУДЕНТТЕРІНДЕГІ ИНКЛЮЗИВТІК ҚҰЗЫРЛЫҚТЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ДИАГНОСТИКАСЫ

Студенттердің инклюзивтік құзырлық компоненттері мазмұнын талдау оның қалыптасуының деңгейі мен бағалау критерийлерін негіздеуге мүмкіндік береді.

Критерий (грек сөзінен – пайымдау үшін құрал) – белгі негізінде бірнәрсені жіктеу немесе анықтау жасалынады, бағалау өлшенеді. М.М.Розенталь басқарған философиялық сөздікте критерий бірнәрсені бағалау үшін өлшем, болжамдар мен тұжырымдардың ақиқаттығы мен жалғандығын тексеру құралы ретінде анықталады. [1].

Критерий әдетте нәтижені тіркеуге икемді және бақыланатын көрсеткіштер арқылы айқындалады.

Критерийлерді анықтай отырып, біз жалпыға белгілі белгілерді немесе оларды негіздеуге талаптарды назарға аламыз.

Сонымен, критерийлер келесі талаптарды қанағаттандыру керек:

- критерийлер объективті болу керек, субъектінің санасы мен еркіне қарамастан зерттелінетін белгіні бір мағыналы бағалауға ықпал ету керек;
- критерийлер пәннің мәнді белгілерін қамту керек;
- критерийлер арқылы зерттелінетін жүйелердің элементтері арасында байланыс орнатылу керек;
- критерийлер зерттелетін сапа динамикасын бар уақытта және тарихи-мәдени кеңістікте қамтып көрсету керек.

Біздің зерттеу үшін қызықты мәселе критерийді қандай да бір үлгі мен өлшем ретінде ғана емес, сонымен қоса объект пен пәнді сипаттайтын және оған нақты бір баға беруге мүмкіндік беретін ерекше белгі ретінде түсіну. Бұл жағдайда критерий үдеріс мәнінің пайда болуы ретінде көрініс табады. Басқаша айтқанда критерий жеңіл тіркелетін және өлшенетін болып табылады.

Студенттердің инклюзивтік құзырлығы жаңа енгізілген түсінік, сондықтан арнайы индикаторларды енгізу керек: оның қалыптасуының критерийлері мен деңгейлері.

Біз әрбір компоненттің қалыптасуын бөлек диагностикалау жөн деп санаймыз: мотивациялық, когнитивтік, рефлексивтік және операциялық. Осылайша инклюзивтік құзырлықтың қалыптасу критерийлері ретінде келесілер анықталды:

- мотивациялық;
- когнитивтік;
- рефлексивтік;
- операциялық.

Мотивациялық критерий ретінде инклюзивтік оқытудың адекватты мақсаты мен міндетіне мотивтер жиынтығының қалыптасуы көрінеді. Осы критерий ашылатын көрсеткіштер болып: қоғамда мүмкіндігі шектеулі жандардың бірігу мәселесінің маңыздылығын сезіну және олардың білім алу тәсілі мен таңдау мүмкіндігі; жалпы білім беру мектебі жағдайында инклюзивтік оқытуды іске асыруға тұрақты бағыттылық; инклюзивтік оқыту жағдайында педагогикалық іс-әрекетті іске асыруға бағытталған түрлі топтардың мотивтер жиынтығы (әлеуметтік, танымдық, кәсіби, тұлғалық даму мен өзін-өзі таныту).

Бізбен мотивациялық компоненттің қалыптасуының төрт деңгейі орнатылды: нөлдік, төмен, орта және жоғары. Деңгей деп біз қандай да бір сапаның даму сатысы деп білеміз.

Нөлдік деңгей. Студент үшін қоғамда мүмкіндігі шектеулі адамдардың бірігу мәселесіне деген селкостық қатынас тән; жалпы білім беру мектептерінде әртүрлі білімді қажет ететін балаларды бірге оқытуға теріс қатынас.

Төмен деңгей. Студентте қоғамды мүмкіндігі шектеулі адамдардың бірігу мәселесіне қызығушылық бар; жалпы білім беру мектептер жағдайында әртүрлі білімді қажет ететін балаларды бірге оқытуға сақтық қатынас тән.

Орта деңгей. Студентте мүмкіндігі шектеулі балалар үшін сапалы және қолжетімді білім мәселесіне тұрақты қызығушылық бар; олардың білім алу тәсілін таңдау құқықтарын мойындайды; инклюзивті оқыту жалпы білім беретін мекемелерінде арнайы жағдай жасау мен ауытқу сатысына байланысты мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтендіру үшін лайықты және тиімдірек ретінде қарастырылады, оның гуманистикалық потенциалы сезінеді.

Жоғары деңгей. Студент мүмкіндігі шектеулі балаларды қоғамға қосу маңыздылығын нақты сезінеді.; олардың білім алу тәсілін таңдау құқықтарын мойындайды; инклюзивті оқыту мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтендіру үшін лайықты және тиімдірек ретінде қарастырылады; оның гуманистикалық потенциалы терең сезіледі.

Когнитивтік критерий ретінде біз инклюзивтік оқыту жағдайында педагогикалық ойлау қабілеттің бар екенін анықтадық. Жалпығылыми және әлеуметтік білімнің болуы кез келген жоғары білікті әлеуметтік жұмыскердің міндетті сипаттамасы болып табылады. Біздің зерттеудің пәнін есере отырып, осы критерийді ашатын негізгі көрсеткіштер ретінде келесілер таңдап алынды: инклюзивті оқыту жағдайында мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс жасау үшін қажет арнайы әлеуметтік жұмыс жүйенің, медико-әлеуметтік және әдістемелік білімнің және танымдық іс-әрекет тәжірибесінің болуы; инклюзивті оқыту жағдайында педагогикалық әдіс пен технология, жұмыс жасау ерекшелігін білу және түсіну; дені сау балалармен бірге оқитын мүмкіндігі шектеулі балалардың мәселелерін білу және түсіну.

Когнитивтік компоненттің қалыптасу деңгейін қарастырамыз.

Нөлдік деңгей. Студентте мүмкіндігі шектеулі балалардың ерекшеліктері мен мәселелері туралы білім жеткіліксіз; жалпы білім беретін мектепте инклюзивті оқыту туралы түсінік жоқ.

Төмен деңгей. Студентте мүмкіндігі шектеулі балалардың ерекшеліктері мен мәселелері туралы және инклюзивті оқыту жағдайындағы жұмыс ерекшелігі фрагменттікпен, шектеумен ажыратылады.

Орта деңгей. Студентте, негізінде, мүмкіндігі шектеулі балалардың ерекшелігі мен мәселелері туралы дұрыс түсінік бар; жалпы алғанда дұрыс, дегенмен инклюзивті оқыту жағдайында түрлі санаттағы балалармен жұмыс ерекшелігі туралы жүйеленген білім жеткіліксіз.

Жоғары деңгей инклюзивті оқыту жағдайында жұмыс жасау ерекшелігі туралы толық, терең және жүйеленген біліммен, мүмкіндігі шектеулі балалардың психологиялық және әлеуметтік ерекшеліктері мен мәселелері туралы терең біліммен сипатталады.

Рефлексивтік критерий ретінде бізбен инклюзивті оқытуды іске асыруға дайындық жағдайында танымдық және квазикәсіптік іс-әрекетте рефлексияға деген қабілеттің болуы, сонымен бірге инклюзивті оқыту жағдайында кәсіби әрекетте рефлексияға деген қабілеттің болуы айқындалады. Негізгі көрсеткіштер болып келесі қабілеттіліктер табылады: инклюзивті оқыту идеясын іске асыру тәжірибесін, танымдық және квазикәсіптік іс-әрекеттің өзіндік тәжірибесін және басқа да студенттердің тәжірибесін талдау; өзінің танымдық және квазикәсіптік іс-әрекетінің нәтижесін адекватты бағалау, өз қатесін байқау және оны түзетуге ұмтылу; өзінің инклюзивті құзырлығының деңгейін көтеру және кәсіби мен тұлғалық өсуінде қажеттілікті қанағаттандыру.

Рефлексивтік компоненттің қалыптасу деңгейін қарастырамыз.

Нөлдік деңгей. Студент инклюзивтік құзырлықтың қалыптасуына, инклюзивті оқытуды іске асыру дағдылары мен икемділіктерін меңгеруге және жеткіліксіз білімін толтықтыруға ұмтылмайды.

Төмен деңгей. Студент өзінің іс-әрекетінің нәтижесін адекватты бағалауға қабілетсіз, жұмысында жіберілген қателіктерді байқамайды, инклюзивті оқытуды іске асыру дағдылары мен икемділіктерін меңгеруге және жеткіліксіз білімін толтық-

тыруға ұмтылу көріністік сипатта, алайда олардың кемшіліктерін сезінеді.

Орта деңгей. Студент қажетті дағдылар мен икемділіктерді жеткіліксіз меңгергенін сезінеді, жұмысындағы өзінің кемшіліктерін көреді, дегенмен олардың себептерін анықтауға әрқашанда қабілетті емес. Өзінің инклюзивтік құзырлық деңгейін көтеруге деген ұмтылыс өзімен жұмыс жасауға жеткіліксіз деңгейде тіркелген.

Жоғары деңгей. Студент инклюзивті оқыту идеясын іске асыру тәжірибесін, танымдық және квазикәсіптік іс-әрекеттің өзіндік тәжірибесін және басқа да студенттердің тәжірибесін талдауға қабілетті, өзінің танымдық және квазикәсіптік іс-әрекетінің нәтижесін адекватты бағалайды, өз қатесін байқап және оны түзетуге ұмтылады. Өзінің инклюзивтік құзырлық деңгейін көтеруге қажеттілік қалыптасқан.

Операциялық критерий ретінде педагогикалық практика барысында және квазикәсіптік іс-әрекетте пайдаланылған инклюзивті оқыту үдерісінде нақты кәсіби әрекеттің орындалу тәжірибесінің және меңгерілген тәсілдердің болуы қарастырылады.

Операциялық компоненттің қалыптасу деңгейін қарастырайық.

Нөлдік деңгей. Студент инклюзивті оқыту үдерісінде кәсіби міндеттерді шешу тәсілдерін игермеген (оқыту, оқушыларды тәрбиелеу және дамыту)

Төмен деңгей. Студент инклюзивті оқыту үдерісінде кәсіби міндеттерді шешу тәсілдерін игермеген (оқыту, оқушыларды тәрбиелеу және дамыту), алайда оларды игеру қажеттігін сезінеді.

Орта деңгей. Студентпен инклюзивті оқыту үдерісінде нақты кәсіби әрекетті орындау тәсілдері меңгерілген, алайда инклюзивті оқыту жағдайында кәсіби іс-әрекетті үлгілейтін педагогикалық міндеттерді шешу барысында қиындықтар туындайды, квазикәсіптік іс-әрекетте тәжірибе иеленген.

Жоғары деңгей. Студент инклюзивті оқыту үдерісінде нақты кәсіби әрекеттің орындалу тәжірибесі және меңгерілген тәсілдер педагогикалық практика барысында және квазикәсіптік іс-әрекетте пайдаланылған.

Студенттердің инклюзивтік құзырлығының даму деңгейін айқындай отырып, біз, жүйе өзінің дамуында бірқатар жеке элементтердің барлық элементтердің біртұтас элементтерге бірігуі арқылы туындайтын кезеңнен өтеді деген әдістемелік тұжы-

рымнан шығамыз. С.Л. Рубинштейннің психикалық құралдардың деңгейлік өзгеру идеясы, әрбір саты басқалардан сапалы айрықшалана отырып, біртекті тұтастықты оның психологиялық сипаттамасы кейбір ерекше тұтастық ретінде мүмкіндікті болжайды. Әрбір өткен кезең келесіге дайындық болып табылады, дамуға жаңа бастама беретін күш пен өзарабайланысты игереді [2].

Сонымен, инклюзивті құзырлықтың әрбір компонентінің(мотивациялық, когнитивтік, рефлексивтік, операциялық) қалыптасуында 4 деңгейден анықталды: нөлдік, төме, орта, жоғары.

Практикада ұсынылған комбинациялардың барлығы мүмкін емес, олардың кейбіреулері эмпирикалық түрде теріске шығарылған. Бұл былай түсіндіріледі, студенттердің инклюзивті құзырлықты меңгеру үдерісі кезеңдік болып табылады, егер де бірінші кезеңде негізгі операциялық компоненттерді меңгеру үшін негіз болып табылатын негізгі мазмұнды компоненттердің қалыптасуы болмаса (мотивациялық, когнитивтік, рефлексивтік), онда сәйкесінше олап қалыптасқан бола алмайды. Яғни, мотивациялық және когнитивтік компоненттің қалыптасуының нөлдік және төмен деңгейіне ие бола отырып, негізгі операциялық компоненттің жоғары деңгейін қалыптастыру мүмкін емес.

Әлбетте, студенттердің инклюзивтік құзырлығын құрайтын жеке негізгі компоненттердің қалыптасу деңгейін қарапайым жинақтау оның шынайы деңгейін анықтауға мүмкіндік бермейді. Нақты негізгі компоненттердің әрбір кезеңінде қалыптасуды шамалайтын, кәсіби даярлық үдерісінде студенттердің инклюзивтік құзырлығының қалыптасуының кезеңдік сипаттамасын ескеру қажет.

Студенттердің инклюзивтік құзырлық компоненттерінің қалыптасуының деңгейлік сипаттамасын ескере отырып және әрбір кезеңде нақты негізгі компоненттердің қалыптасуының маңыздылығын бағалай отырып, жатқызамыз:

- үйлесу вариантының нөлдік деңгейіне, яғни студенттердің инклюзивтік құзырлығының негізгі компоненттерінің барлығы неемесе көбісінің қалыптасуы нөлдік деңгейде орналасқан;

- үйлесу вариантының төмен деңгейіне, яғни негізгі мазмұнды құзырлықтың қалыптасуы көбіне төменде, ал негізгі операциялық нөлдік немесе төмен деңгейде орналасқан;

- үйлесу вариантының орта деңгейіне, яғни негізгі мазмұнды құзырлықтың қалыптасуы көбіне орта және жоғарыда, ал негізгі операциялық орта деңгейде орналасқан;

- үйлесу вариантының жоғары деңгейіне, яғни, яғни негізгі мазмұнды құзырлықтың қалыптасуы жоғарыда, ал негізгі операциялық орта және жоғары деңгейде орналасқан.

Осыдан шыға отырып, біз педагогика мамандығы студенттерінің инклюзивті құзырлығының қалыптасуының төрт деңгейін анықтадық: нөлдік, төмен, орта, жоғары. Инклюзивті құзырлықтың қалыптасу деңгейін біз инклюзивті құзырлық жүйесіне кіретін студенттердің негізгі мазмұнды және операциялық құзырлықты меңгеру сатысы ретінде қарастырылды.

Инклюзивті құзырлығы нөлдік деңгейде қалыптасқан студенттер қоғамда мүмкіндігі шектеулі адамдарды біріктіру мәселесін өзекті ретінде қарастырмайды, олар мүмкіндігі шектеулі жан үшін жалғыз мүмкін болатын тәсіл арнайы білім беру мекемесінде дифференциалды оқыту немесе, уй жағдайында жеке дара оқыту деп санайды. Жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беруді қажет ететін балаларды инклюзивті оқыту туралы түсінік жоқ. Инклюзивті оқытуды іске асыру дағдылары мен икемділіктерін, жеткіліксіз білімді толықтыру қажеттігін сезінбейді. Инклюзивті оқыту үдерісінде кәсіби тәсілдерді шешу міндеттері (үйрету, оқушыларды тәрбиелеу және дамыту) игерілмеген.

Инклюзивтік құзырлығы төмен деңгейде қалыптасқан студенттер қоғамда мүмкіндігі шектеулі адамдарды біріктіру мәселесіне қызығушылық білдіреді, алайда, дифференциалды оқыту немесе, уй жағдайында жеке дара оқыту мүмкіндігі шектеулі жандар үшін жалғыз мүмкін болатын тәсіл деп қарастырады. Жалпы білім беретін мектепте ерекше білім беруді қажет ететін балаларды инклюзивті оқыту туралы түсінік айқын емес. Инклюзивті оқытуды іске асыру дағдылары мен икемділіктерін, жеткіліксіз білімді толықтыруға саналы түрде ұмтылады, алайда көріністік сипатқа ие. Инклюзивті оқыту үдерісінде кәсіби тәсілдерді шешу міндеттері (үйрету, оқушыларды тәрбиелеу және дамыту) игерілмеген.

Инклюзивтік құзырлығы орта деңгейде қалыптасқан студенттер мүмкіндігі шектеулі балалар үшін сапалы және қолжетімді білім беру мәселесіне тұрақты қызығушылықпен қарайды, олардың және ата-аналарының білім алу тәсілін таңдау құқықтарын мойындайды, инклюзивті оқытуды ауытқу сатысына

байланысты мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтендіру үшін, жалпы білім беру мекемелерінде арнайы жағдай жасау үшін қолайлы және тиімді деп қарастырады. Жалпы алғанда дұрыс, дегенмен инклюзивті оқыту жағдайында түрлі санаттағы балалармен жұмыс жасау ерекшелігі туралы жүйеленген білім жеткіліксіз. Инклюзивті оқытуды іске асыру дағдылары мен икемділіктерін меңгеруге және жеткіліксіз білімді толықтыруға саналы түрде ұмтылады, алайда өзінің инклюзивтік құзырлық деңгейін мақсатты бағытта көтеру қажеттілігі әлі қалыптаспаған. Инклюзивті оқыту үдерісінде нақты кәсіби іс-әрекетті орындау тәсілдері игерілген, алайда инклюзивті оқыту жағдайында кәсіби іс-әрекетті үлгілейтін педагогикалық міндеттерді шешу барысында қиындықтар туындайды, квазикәсіптік іс-әрекетте тәжірибе игерілген [3].

Инклюзивті құзырлығы жоғары деңгейде қалыптасқан студенттер, мүмкіндігі шектеулі балаларды қоғамға енгізу және олардың білім алу тәсілін таңдау мүмкіндігінің маңыздылығын айқын сезінеді, инклюзивті оқытуды мүмкіндігі шектеулі балаларды әлеуметтендіру үшін оңтайлы және тиімді ретінде қарастырады. Инклюзивті оқыту жағдайында мүмкіндігі шектеулі балалармен жұмыс жасау ерекшелігі туралы толық, терең және жүйеленген білімге ие. Инклюзивті оқыту үдерісінде кәсіби іс-әрекетті іске асыру тәжірибесін адекватты бағалау және талдауға қабілетті. Өзінің инклюзивті құзырлығын және оның нәтижесін көтеруге деген тұрақты қажеттілік байқалады. Инклюзивті оқыту үдерісіндегі нақты кәсіби іс-әрекетті орындау тәсілдері мен тәжірибесі квазикәсіптік іс-әрекетте және педагогикалық практика барысында пайдаланылған.

Анықталған деңгейлер жүргізілген тәжірибелік-эксперименталдық жұмыс барысында студенттердің инклюзивті құзырлықтарын қалыптастыруды диагностикалау үшін негіз болып табылды, және екі кезеңді қамтыды.

Бірінші кезең – констациялау эксперименті, бұның көмегімен келесі міндеттер шешілді: айқындалған критерийлер негізінде студенттер мен жалпы білім беретін мектеп мұғалімдерінде инклюзивті құзырлықтың қалыптасуының алғашқы деңгейін диагностикалау, сонымен қоса қалыптасушы эксперимент бағдарламасын әзірлеу.

Екінші кезең – қалыптастырушы эксперимент, университеттің әлеуметтік жұмыс мамандық бойынша студенттердегі инк-

люзивті құзырлықтың қалыптасу үлгісін даярлауда, студенттердің инклюзивті құзырлығының қалыптасуының педагогикалық шарттарын анықтауда, алынған эксперименталдық мәліметтерді жалпылауда қорытындыланған.

Экспериментті нәтижесі бойынша келесі қорытындылар жасалды. Талап етілген потенциал есебімен студенттерді кәсіби даярлау барысында инклюзивті құзырлықтың қалыптасу үдерісінің орны мен рөлін анықтау қажет. Бұдан шығатыны, жалпы ілім беретін мектептің кең практикасына инклюзивті оқыту енгізілмейінше, заңды бекітілмегенше, ал жұмыс істеп жүрген мұғалімдер инклюзивті құзырлыққа ие болмаса, инклюзивтік оқыту жағдайында операциялық құзырлықтарды өтеу үшін жалпы білім беретін мектепте студенттер практикасын ұйымдастыру шынайы кәсіби іс-әрекетте қиынға туады. Бұл мәселені шешу үшін студенттердің квазикәсіптік іс-әрекетте қатысуын шамалайтын мәнмәтіндік оқыту әдісін қолдануға болады.

Студенттерде инклюзивті құзырлықтың қалыптасуының жоғары деңгейі, жалпыға білім беретін мектеп ортасына тек мүмкіндігі шектеулі балаларды ғана емес, басқа да білім алуда қиыншылықтарды сезінетін, мысалы мигрант балаларды енгізуді қамтамасыз ете отырып, оларға педагогикалық іс-әрекетті іске асыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Ганчукова, Д. Р. Инклюзивное образование: сущность, подходы и опыт реализации [Текст] / Д. Р. Ганчукова // Философия образования. - 2013. - № 1. - С. 193-198.
2. Артюшенко Н. П. Организация процесса включения детей с ограниченными возможностями здоровья в образовательные учреждения / Н. П. Артюшенко. - (Наука - практике) // Практический психолог и логопед в школе и ДОУ. - 2011. - N 1. - С. 57-76
3. Захарова, Н. Инклюзивное образование в начальной школе в свете внедрения новых ФГОС [Текст] / Н. Захарова // Наука XXI века: взгляд в будущее: материалы Всерос. заоч. студен. науч.-практ. конф. - Шадринск: ШГПИ, 2013. - С. 64-67.

СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ДЕТЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

Согласно данным Министерства здравоохранения, в период с 2012 по 2016 годы общее число детей в целом по Республике Казахстан увеличилось на 74,130 детей. В силу такого прироста рождаемости увеличиваются и показатели инвалидности среди детей. Так, если рассматривать рисунок 1, то можно заметить, что начиная с 2012 года наблюдается линейное увеличение численности детей – инвалидов с 61,196 до 75,712, в возрасте от 0 до 18 лет (рисунок 1) [1].

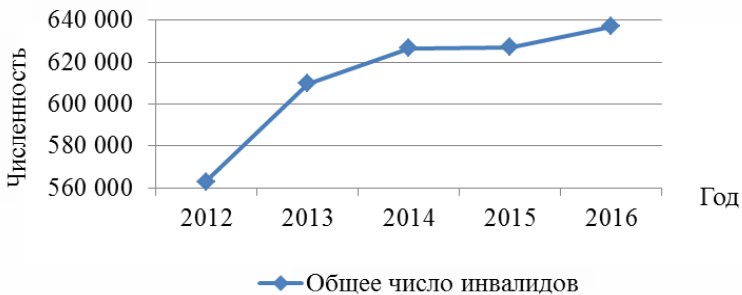

Рисунок 1. Численность зарегистрированных инвалидов по Республике Казахстан

Такой прирост может быть связан с увеличением общего числа детей (до 18 лет) с 2012 года - 4млн. 660 тыс. до 2016 – 5 млн. 150 тыс. [2].

Вследствие неравномерности распределения численности населения Республики, наблюдаются и тенденции увеличения и уменьшения численности детей-инвалидов, в зависимости от того или иного региона (рисунок 2).

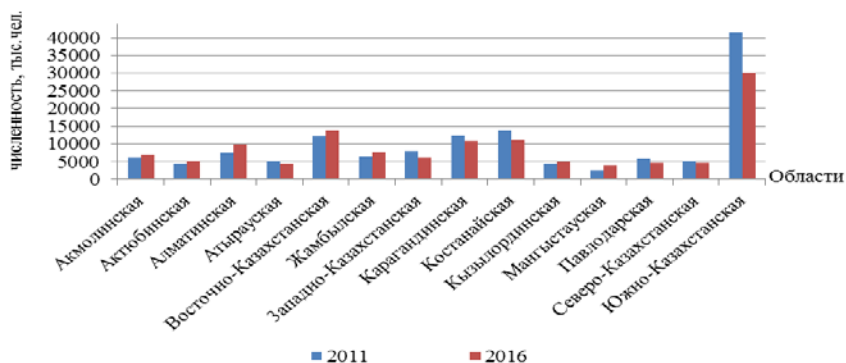

Рисунок 2. Численность детей-инвалидов по областям

Анализируя данный рисунок можно отметить, что наибольшая численность детей приходится на Южно-Казахстанскую, Алматинскую, Карагандинскую области. Такое увеличение объясняется тем, что в этих областях сосредоточена большая часть населения - около 50 %.

К следующим областям с относительно высоким количеством детей с ограниченными возможностями можно отнести Восточно-Казахстанскую, Костанайскую, Западно-Казахстанскую области. Диапазон общего количества детей со слабым здоровьем колеблется от 24,140 до 57,073.

Минимальное же количество детей-инвалидов отмечается в Мангистауской области. В данной области общее количество детей с инвалидностью колеблется от 15,215 до 20,703.

Такая неравномерность распределения по областям нашей страны может быть вызвана рядом причин. К примеру, различной структурой населения, факторами загрязнения атмосферного воздуха – промышленные выбросы, выхлопные трубы автомашин; тяжелые последствия военных действий на ядерном полигоне в городе Семипалатинск, добычи ископаемых и многое другое.

Данные показатели по сравнению с другими странами Содружества Независимых государств относительно выше. К примеру, в Таджикистане на 2012 год насчитывалось 0,80 % детей-

инвалидов, в Кыргызстане на 2012 год – 1,25 %, в России на 2010 год – 1,88 % детей-инвалидов.

В силу таких обстоятельств, наша страна соблюдает международные стандарты по защите прав детей-инвалидов, подписав в 2008 году 11 декабря, Конвенцию ООН о правах лиц, имеющих инвалидность.

Помимо этого, Республика Казахстан для детей с ограниченными возможностями обеспечивает право на социальную защиту, бесплатное образование (с учётом тех или иных заболеваний ребёнка) – начальное, среднее, профессиональное, и высшее, снабжает необходимыми медикаментами и оказывает бесплатную медицинскую помощь.

Жилищные проблемы семей с особыми детьми. Не смотря на имеющиеся привилегии для детей с ограниченными возможностями, как было сказано ранее, в Казахстане, отмечается низкий уровень обеспечения жильём детей и их семей, рассмотрим таблицу 1.

Таблица 1. Жилищные проблемы семей с особыми детьми за 2012-2016 гг

годы	2012	2013	2014	2015	2016
Жилищный фонд в млн.кв.м	242,0	249,1	253,2	255,4	261,0
Обеспеченность жильём на душу населения	16,9	17,1	17,4	17,5	18,0

Имеется тенденция увеличения числа готовых жилых помещений, при относительном низком их качестве, рассмотрим следующий рисунок (рис.3).

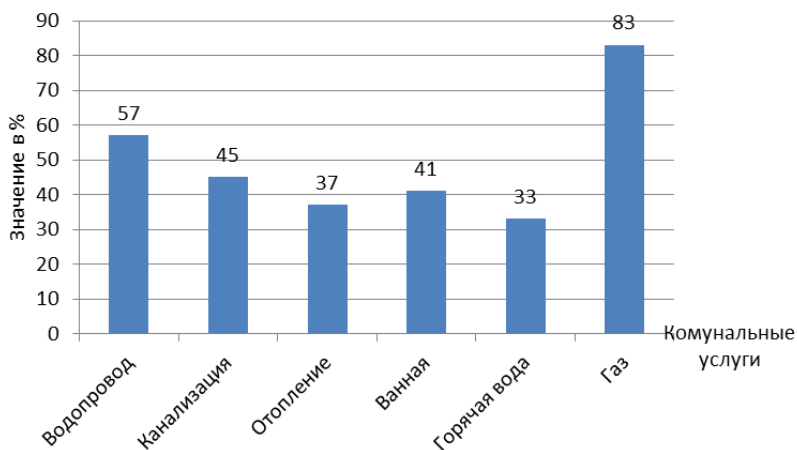

Рисунок 3. Показатели жилищных условий

Исходя из данного рисунка, можно отметить, что ни один из показателей жилищных условий строящегося жилья не соответствует мировым стандартам, при этом цены, установленные в малых городах и селах, значительно превышают цены в новостройках мегаполисов.

Сегодня статистические показатели нуждающихся казахстанцев в обеспечении жилья весьма критические. Данная проблема охватывает все возрастные категории, и конечно молодых семей, создающих и планирующих полноценную семью со здоровыми детьми.

В советский период Правительственные органы старались разрешить весьма обширную проблему на основе строительства панельных домов и коммуналок.

Ну а в современном мире, данную проблему решают иными путями. В нашей стране для решения данной проблемы были приняты государственные программы: «Доступное жилье-2020», принята система кредитования в Казахстанской ипотечной компании (КИК) и Жилстройсбербанка, запускается программа модернизации жилищно-коммунальных хозяйств. Но, тем не менее, принятых мер недостаточно, в силу их слабой эффективности.

В 2017 году вводится нововведение в области строительства и приобретения жилья с помощью программы «Нурлы жер». Данная программа разработана для завершения начатого строительства по государственным программам – развитие регионов, а так же «Нурлы жол» со сроком реализации до 2020 года.

Было принято решение, о том, что государство будет помогать с первоначальным взносом покупки жилья, при этом взнос будет снижен до 30 %, а в скором будущем и до 15 %. Такую помощь смогут получить лишь те, кто действительно в ней нуждается.

Конечно, имеются и свои особенности условий ипотечного кредитования:

- ипотека предоставляется до 15-ти лет;
- первоначальный взнос должен составлять не менее 30 % от стоимости приобретаемого жилья;
- в таких крупных городах, как Алматы и Астана сумма займа не должна превышать 20 млн. тенге, а в других регионах до 15 млн. тенге;
- срок субсидирования рассчитан до 10 лет

К примеру, стоимость квартиры составляет 10 000 000 тенге, при этом, первоначальный взнос составляет 3 000 000 тенге, т.е. 30 % от стоимости жилья, размер выдаваемого кредита тогда будет составлять 7 000 000 тенге, а ставка по займу 10 %. При этом срок кредитования рассчитан на 10 лет, а переплата за этот период составит 4 100 000 тенге. Больше всего в данных расчетах пугает сумма первоначального взноса, а так же сумма переплаты, деньги таки не малые.

Но как бы то ни было, семьям, воспитывающим детей-инвалидов, такие суммы будет достаточно трудно собрать, ведь в основном в таких семьях работает лишь один из родителей и накопить какие то сбережения достаточно трудно.

Данная программа рассчитана скорей на другие слои населения, такие как медицинские работники, преподаватели, работники государственных учреждений и многие другие.

По причине малого дохода, семьи, воспитывающие детей-инвалидов, призывают государство строить доступное жильё с доступными и щадящими ценами. Поэтому, государством, была создана программа «Доступное жилье – 2020», которая в свою очередь предоставляет квартиры с последующим выкупом.

Благодаря программе «Доступное жильё – 2020», семьи, нуждающиеся в улучшении жилищных условий имеют возможность арендовать муниципальные квартиры с последующим выкупом.

Цель данной программы, состоит в том, что бы решить проблему жилищного строительства, с дальнейшей доступностью жилья для населения страны вплоть до 2020 года. До 2020 года, планируется достигнуть отметки 10000,0 тыс.кв. метров общей площади жилья (рис.4) [3].

Рисунок 4. План строительства жилья по программе «Доступное жильё-2020»

Анализируя рисунок 4, можно отметить увеличение строительства жилья с 2012 до 2020 года. Потребность затрат из бюджета при этом изменяется скачкообразно, достигая максимума в 2014 году, составляя 266050,4 млн.тенге. Далее объем финансирования несколько уменьшается, что связано в первую очередь прогнозными данными уменьшения численности населения Республики Казахстан с данного года. В целом, за период действия данной программы на строительство доступного жилья выделяется 2 000 744,0 млн.тенге.

На тот момент, пока по приказу акиматов строится жилой комплекс, все нуждающиеся ждут своей очереди, и по истечению срока строительства, сразу после одобрения объекта, все квартиры выкупаются очередниками. На строительство жилого

массива уходит в среднем 3-3,5 года, за этот период накопленную сумму покупатель предоставляет Банку, который в свою очередь осуществляет заем по 5 % годовых сроком до 6 лет. При этом в среднем, арендная плата составляет 50 000 тенге. В случае, если средств не достаточно, то возможно оформить заем по 4 % годовых сроком до 15 лет. В данном случае среднемесячная арендная плата составит примерно 30 000 тенге. Но в том и в другом случае, сбережения в Банке не должны быть меньше 50 % стоимости приобретаемого жилья.

Конечно, имея небольшие доходы, семьям, помимо оплаты лечения больного ребёнка, приходится и оплачивать коммунальные услуги, обеспечивать всю семью продуктами питания, поэтому выделять ежемесячно из своего заработка по 30 000-50 000 тенге весьма трудно. Поэтому, в нашей стране были введены так называемые социальные дома, которые предназначены не только для семей, воспитывающих детей-инвалидов, но и для лиц, пожилого возраста.

Социальные дома предназначены для обеспечения всех нуждающихся жильём, но без права его дальнейшей приватизации. Это значит, что такой вид жилья нельзя будет ни продать, ни обменять. Очередь на приобретение такого жилья выстраивается, конечно, не малая, но стоит подождать, ради своих законных метров. Право на такое жильё имеют и семьи, воспитывающие детей-инвалидов.

Помимо обеспечения жильём семей, имеющих детей-инвалидов, было введено такое понятие, как жилищная помощь. Жилищная помощь – это денежные выплаты, предназначенные для содержания жилища, оплаты коммунальных услуг, в том случае, когда наблюдается превышение предельно-допустимой доли расходов. При этом, сумма выплат определяется и назначается местными представительными органами.

Как было сказано ранее, в период с 2012 по 2016 годы общая численность детей-инвалидов до 18 лет в целом по Республике Казахстан увеличилась до 75 712 детей (рис.5) [1].

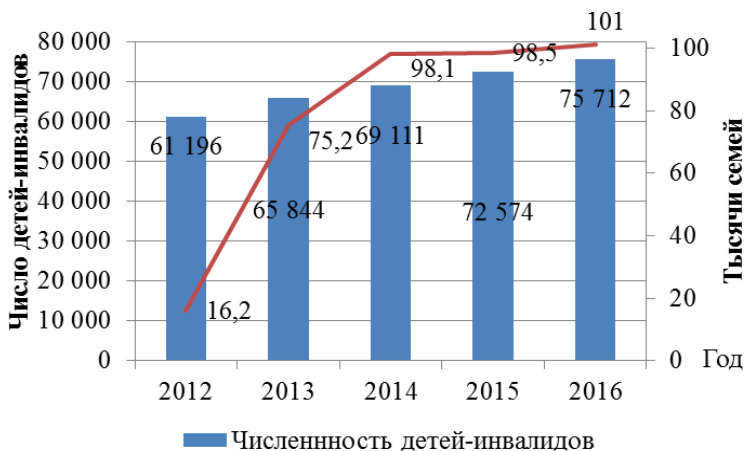

Рисунок 5. Оказание жилищной помощи семьям детей-инвалидов

В соответствии с рисунком 5 можно отметить, что при увеличении численности детей-инвалидов наблюдается заметный рост жилищной помощи семьям, воспитывающих таких детей. Ежегодно растёт и сумма назначений в миллиардах тенге, выделяемая Главой государства. За исследуемый период сумма выплат возросла с 1 млрд.тенге до 1,9 млрд. тенге.

Исходя из данного рисунка, так же и заметен резкий скачок оказанной помощи нуждающимся семьям, который отмечается в период с 2012 по 2013 года, с 16,2 до 75,2 тысяч семей соответственно. Такой заметный рост жилищной помощи семьям детей-инвалидов можно объяснить увеличением суммы выплат за указанный период с 1 млрд. тенге до 1,3 млрд.тенге соответственно.

Данная статистика подтверждает тот факт, что политика, проводимая государством в области системы жилищного благоустройства и социальной помощи семьям, детей-инвалидов положительно влияет на улучшение жизнедеятельности исследуемых семей.

Методология и краткие выводы на основе социального опроса.

Мною был проведен социальный опрос, методом анкетирования и интервью.

Целью интервью было выяснить, знают ли граждане Республики Казахстан, кто такие дети, с ограниченными возможностями. Под объектив камеры попали 8 человек, среди которых ни один не промолчал и не отклонился от ответа. При этом, наоборот, поделились интересными фактами, и рассказали о нелегком бремени детей-инвалидов, а так же их семей.

В ходе проведения второго метода - анкетирования, были опрошены 20 человек. Анкета состояла из 5 вопросов, открытой формы. Но при этом, ответы большинства участников были развернуты, а ответы пояснены.

Целью данного опроса было выявить знает ли население о детях с ограниченными возможностями, и об их социальном положении в современном мире.

Участники социального опроса, отвечая на первый вопрос: «Много ли детей-инвалидов в Казахстане?» четверо, не знают много ли их, а двоим из них и вовсе это безразлично.

На второй вопрос о правах детей-инвалидов и их семей половина опрошиваемых ответила положительно, а половина из них отрицательно. Действительно, на данный вопрос двояко можно ответить, ведь сейчас в Казахстане ведутся одновременно работы и приносящие пользу нуждающимся, такие как государственные программы, направленные на материальную, духовную поддержку, но в тоже время стоит вопрос об их выполнении.

Возникло немало конфликтов по поводу качества уже готового доступного жилья, и по поводу того, что размер пособий и пенсий в 2017 году поднимут на 7 %, в то время как зарплату депутатам на 30 и 50 %.

На третий вопрос: «Знаете ли Вы общественные организации, предназначенные для «особенных» детей?» 60 % не знают никакие общественные организации и лишь некоторые из них ответили, что как таковые существуют, но названий они не знают. Это скорее говорит о том, что данная тематика более приближенна к тем людям, которые столкнулись с проблемой инвалидности в семье, поэтому здоровым горожанам это и не к чему. Хотя, на сегодняшний день достаточно много различных социальных организаций, основанных на оказании помощи таким малышам.

«Должны ли семьи, воспитывающие детей-инвалидов стоять в списке первых, на приобретение жилья?» - к счастью, наше об-

щество благосклонно к социально уязвимым слоям населения и на данный вопрос они ответили положительно. Некоторые из них с сочувствием отнесли к семьям, воспитывающих детей-инвалидов, поясняя свой ответ тем, что с современными ценами на продукты питания, лекарства и обучение им попросту не хватает средств на покупку жилья.

В целях нововведений в казахстанскую структуру оказания помощи нуждающимся, опрашиваемые ответили на последний вопрос: «Правильно ли будет то, что каждое высшее учебное заведение нашей страны будет ежегодно выделять определенный процент со своих доходов во благо нуждающихся?». В результате чего, только трое из них ответили отрицательно, при этом утверждая, что это государственные полномочия. Но ответ остальных 17 человек весьма порадовал, ведь «особым» детям любая помощь важна.

Поиск и пути решения основных проблем. Несомненно, входя в топ 30 конкурентно способных стран мира, Казахстан имеет определенные достижения в области социальной политики проводимой для социально-уязвимых слоев населения. Но учитывая темпы роста населения, соответственно и их потребности, растущие цены на все товары и услуги этого весьма недостаточно. Поэтому, очень важно ежегодно совершенствовать систему социальной политики и вводить новые проекты, программы для обеспечения нормальной жизнедеятельности всех граждан нашей республики.

Как известно, самым важным фактором, негативно влияющим на увеличение численности детей с ограниченными возможностями - является здоровье будущих родителей. По этой причине данную проблему необходимо искоренять изначально.

Профилактика нездоровых родителей уже проводится во многих странах, но в нашей стране этому особое значение не придают.

Существует такое понятие как, инклюзивное здравоохранение – это когда дети с инвалидностью могут иметь специфические медицинские потребности, которые меняются на протяжении жизни. Поэтому, следующие улучшения в оказании медицинской помощи могли бы обеспечить социальную интеграцию через укрепление здоровья:

- охрана здоровья матери, и агитация здорового образа жизни помогут помочь свести к минимуму риск развития инвалид-

ности. Различные средства массовой информации (например, журнальные статьи и телевизионные программы) могут содействовать в обучении будущих мам тому, как они могут обеспечить здоровое развитие плода;

- во всех медицинских учреждениях необходимо открыть отделы, специализированные на выявлении патологий, как у женщин, так и мужчин. Специалисты в данной области на основании пройденных анализов будут составлять индивидуальные курсы каждому пациенту;

- медицинскому персоналу, возможно, потребуется дополнительное обучение для обнаружения инвалидности. Оборудование и знания о том, как его использовать, также имеют важное значение в обеспечении эффективного дородового скрининга;

- родители играют ключевую роль в управлении инвалидностью. Они должны быть научены тому, что делать со своими детьми после установления диагноза инвалидности для обеспечения своим детям развития необходимых моторных и мышечных навыков;

- форматы медицинского обслуживания могут быть расширены с целью стимулирования родителей к поиску (постоянной) медицинской помощи для своих детей. Форматы альтернативного обслуживания, которые могут применяться, включают учреждения, оказывающие дневную медицинскую помощь, услуги по уходу на дому или передвижные медицинские пункты.

Так же, одной из главных задач данного проекта было изучить проблему доступного жилья в Казахстане, для семей, воспитывающих детей-инвалидов и на основании этого хотелось бы предложить свой выход из данной ситуации.

В последнее время зачастую публикуются поступки многих зажиточных семей, которые оставляют своё наследство не своим законным наследникам, а тем, кто действительно нуждается в дополнительных средствах. Люди оказывают благотворительную помощь в сфере искусства, спорта, помогают животным, больным детям и детям-сиротам. Сейчас, даже дети занимаются благотворительностью. К примеру, в Канаде известны случаи того, что именинники просят вместо игрушек, деньги, при этом тратя их не на себя, а на воспитанников детских садов. А королева Великобритании Елизавета II является живым примером для подражания. Она одна обеспечивает

поддержку 511 благотворительным организациям, а вся королевская семья внутри страны помогает 2416 организациям.

На основании ответов опрашиваемых, хотелось бы тоже предложить идею создания благотворительного фонда, куда ежегодно будут поступать взносы университетов (а их насчитывается немало по Республике), установив при этом единую процентную ставку. При этом, необходимо создать комитет, по надзору за Высшими учебными заведениями, где примеру могут работать социальные работники. Сумма, накопленная в течение года, может быть потрачена на приобретение жилья, тем, чья очередь подошла в списке покупателей. Такая форма помощи будет не лишней для нуждающихся, ведь как говорил Достоевский Ф.М.: «То, что потрачено на благо других людей, не потрачено впустую».

Из ответов участников, так же выделить и то, что взносы в такой благотворительный фонд обязаны оказывать не только Высшие учебные заведения, но и иные государственные и частные организации.

Как известно, 21 век – век технологий, информации и электроники, поэтому многие сейчас пользуются сетями интернет в качестве развлечений, работы, общения. Пользуясь этим, я тоже решила этим воспользоваться просторами интернета, создав в одной из социальной сети сообщество, куда уже подписано более 30 человек, с целью привлечения людей для капиталовложений во благо других людей. Сообщество носит название «От Сердца к Сердцу», что символизирует собой отдачу частички доброты и милосердия от «здоровых людей» и людям, немножко не похожих на них. Данное сообщество не вступило в силу, поскольку я не имею таких полномочий, но отраднo было видеть, что желающих не мало. Такой способ решения зачастую используется в поисках донора, мецената, и просто неравнодушных людей, которые помогут не только материально, но и физически.

Если же рассматривать с международной точки зрения, Казахстан кажется преуспевающим по сравнению с другими странами СНГ, например, Узбекистаном, Кыргызстаном или Туркменистаном, в отношении пособий по инвалидности, процента детей, проживающих в государственных учреждениях, интеграции детей с инвалидностью в общеобразовательную систему и т.д. Однако, к таким международным сравнениям следует

относиться с осторожностью ввиду высокого уровня различий в определении понятия «дети с инвалидностью» и других контекстуальных изменений.

Сравнивая со странами дальнего Зарубежья, такими как: Соединенные Штаты Америки, странами Европейского Союза, Российской Федерацией, то можно отметить, что наша система социальной защиты и поддержки незащищенных слоев населения значительно от них отстаёт. На сегодняшний день, Казахстан основывается на Швейцарской модели социальной поддержки детей с ограниченными возможностями, которая является передовой среди всех остальных моделей. Конечно, не стоит и забывать о том, что каждая страна различна по своему менталитету, обычаям и традициям, по этой причине наша страна пока не в полной мере её освоила и применила.

Несомненно, то, что, заботится о детях с ограниченными возможностями очень важно и нужно, для того, чтобы они могли вести нормальную жизнь, как и все люди. Ведь, наше будущее зависит от здорового поколения.

Литература

1. <http://www.stat.gov.kz/>.
2. <http://www.akorda.kz/>.
3. Государственная программа «Доступное жильё-2020» // Национальный Управляющий Холдинг «Байтерек»
<http://www.baiterek.gov.kz/ru/programs/housing-program-2020/>.

Биекенов К.У.

*д.социол.н., профессор
КазНУ им.аль-Фараби*

Мамытканов Д.К.

*к.социол.наук, доцент
КазНУ им.аль-Фараби*

СИСТЕМА ФОРМИРОВАНИЯ УРОВНЕЙ ПОЗНАНИЯ

Мы живем в условиях интернет-культуры, глобализации, вестернизации и турбулентности, т.е. ускорения исторического времени и динамики человеческой жизни. Современная наука дисциплинарно организована. Она состоит из различных областей знания, взаимодействующих между собой и вместе с тем имеющих относительную самостоятельность. Если

рассматривать науку как целое, то она принадлежит к типу сложных развивающихся систем, которые в своем развитии порождают все новые относительно автономные подсистемы и новые интегративные связи, управляющие их взаимодействием.

В каждой отрасли науки (подсистеме развивающегося научного знания) - физике, химии, биологии, социологии, политике и т.д., - в свою очередь, можно обнаружить многообразие различных форм познания.

В процессе преподавания необходимо формировать знание, которое студент получает через образование, включающее в себя компетентность, анализ-синтез, оценивание и критическое мышление. Однако первым уровнем познания является знание.

Процесс и результат усвоения определенной системы знаний и обеспечение на этой основе соответствующего уровня развития личности, приносящей пользу себе и обществу, не наносящей вреда интересам других;

Система образовательных учреждений различаются по уровню образования и специализации.

Социальная политика в области образования выполняет как экономические, так и социально-политические функции, отражая изменяющиеся требования производства и условия общественной жизни.

Все вышеперечисленные компоненты постоянно меняются структурно и содержательно, обновляя методическое обеспечение обучения. Роль образования в жизни общества очень значима, что делает вопрос его организации и функционирования жизненно важным для настоящего и будущего. Образование связано со всеми сферами общественной жизни.

Теоретические методы научного познания, несмотря на все существующие различия, тесно переплетаются с эмпирическими методами. Исследование эмпирического уровня выводит новейшие данные от проведенных наблюдений и поставленных экспериментов. Данный процесс активно стимулирует теоретическое познание, которое на своем уровне объясняет каждый факт и обобщает полученные данные. Таким образом получается, что теоретический уровень познания ставит перед эмпирическим более сложные новые задачи, открывая новые горизонты эмпирического познания и направляя на поиск более новых фактов. Этот процесс способствует постепенному совершенствованию новейших средств и методов познания.

Например, экономика определяет материальную базу сферы образования, обуславливает его содержание в плане структуры дисциплин, спектра специальностей и профессий.

Политическая сфера также оказывает самое непосредственное воздействие на систему образования. В зависимости от того, демократический режим в обществе или тоталитарный, открытое общество или закрытое, формируются и соответствующие структуры и содержание системы образования.

Социокультурная среда как на макро, так и на микроуровне также влияет на всю систему образования. Речь идет о религиозных и нравственных ценностях общества и семьи, традициях, принадлежности к тому или иному социальному слою и группе.

В этом смысле выступление Президента о роли и значении гуманитарного образования является новым этапом духовного развития. Речь идет о расширении сферы образования, восстановлении статуса предметов, ликвидированных еще в советское время как устаревших. Это касается этики, эстетики, риторики, логики и др. см на обороте.

До 2030 года, по прогнозам экспертов, в различных сферах исчезнут порядка 60 профессий и одновременно появятся более 180 новых. Согласно Докладу о человеческом развитии, в ближайшие 5 лет изменится более трети знаний и навыков, необходимых для трудовой деятельности. Это серьезный вызов, решение которого должно стать одним из важных приоритетов нашего сотрудничества.

В этой связи Президент Казахстана отметил необходимость усиление работы по всем основным компонентам человеческого капитала. Это прежде всего, образование.

Сегодня более 30 казахстанских вузов проводят совместные научные исследования с российскими вузами. Целесообразно проработать вопрос создания научных консорциумов ученых Казахстана и России по перспективным направлениям. В частности, по био-и информационным технологиями, энергетика, космосу и другим, президент Казахстана подчеркнул возможность использования потенциала таких инновационных кластеров, как Назарбаев Университет, Парк инновационных технологий, российский центр «Сколово» и других научно-исследовательских структур. Также для совместной работы могут быть полезны создаваемые на базе инфраструктуры Астана-ЭКСПО Международный финансовый центр «Астана», Международный тех-

нопарк IT-стартапов и Международный центр «зеленых» технологий и инвестиций.

Для роста научной производительности необходим обмен информацией между исследователями из разных стран и культурно-языковых зон. Поэтому в научном мире большое внимание уделяется публикации статей отдельных ученых и научных организаций в известных международных журналах. Однако самого факта публикаций или даже их большого количества недостаточно. Публикуемая информация должна быть востребована в научных кругах. Для оценки этого показателя еще в 1960 году Филадельфийским институтом научной информации в США был разработан «Индекс цитирования» (ScienceCitationIndex-SCI). Он отражает количество ссылок (цитат) на опубликованную статью и, соответственно, интерес к ней других исследователей. Другой показатель - это так называемый «Импакт-фактор», он в большей степени отражает качество публикации, сообщая, сколько раз в среднем цитируется каждая опубликованная в журнале статья в течение двух последующих лет после выхода. В Казахстане также немалое внимание уделяется публикационной активности отечественных ученых.

Отечественные научные журналы должны быть интересными, рейтинговыми, активнее переводились на английский язык. Уже принято решение отмечать и награждать тех ученых, которые проявляют публикационную активность. По данным аналитического инструмента InCites, если в 2012 году Казахстан среди 215 стран по количеству публикаций занимал 91-е место, то к 2016 году поднялся на 78-е место. Увеличилось количество казахстанских научных публикаций в рейтинговых научных изданиях. 2016 год стал знаковым – мы достигли среднемирового значения, равного единице. И теперь необходимо удерживать эту планку.

Самые цитируемые казахстанские публикации относятся к области физики, медицины и химии. Наибольшее количество таких публикаций принадлежит вузам, в частности КазНУ им. Аль-Фараби, Назарбаев Университету и Евразийскому университету им. Л.Н.Гумилева.

Вторым уровнем познания является понимание, на которое мы недостаточно обращаем внимание в процессе преподавания. Важной задачей образования-формирование цифровой грамот-

ности молодежи, которая становится одним из уровней познания.

Структура мировой экономики постепенно переходит на цифровые рельсы. Конкурентоспособность национальных экономик теперь зависит от скорости технологических преобразований. В связи с этим будет новая государственная программа «Цифровой Казахстан». Ее цель – повышение качества жизни населения и конкурентоспособности экономики страны. По итогам реализации госпрограммы до 2020 года планируется до 80% увеличить долю пользователей Интернета, охватить 95% населения цифровым эфирным вещанием, повысить цифровую грамотность населения до 80% и обеспечить рост сектора ИКТ в ВВП страны до 4,7%. В целом, количество интернет-пользователей в 2016 году достигло в Казахстане 72,9%, обеспечив стране 41-е место в рейтинге глобального индекса конкурентоспособности.

В Послании Президента Н.А. Назарбаева «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» четвертая промышленная революция определена первым приоритетом. Президент отмечает, что мы должны культивировать новые индустрии, которые создаются с применением цифровых технологий. Приоритетом является повышение цифровой грамотности.

Необходимо преподавать такие перспективные отрасли, как 3D-принтинг, онлайн-торговля, мобильный банкинг, цифровые сервисы, в том числе в здравоохранении и образовании, и другие. Эти индустрии уже меняли структуру экономики развитых стран и придали новое качество традиционным отраслям. С технологиями 3D-принтинг мы уже сталкиваемся в своей повседневной жизни. В ближайшие годы они могут стать основой всего. Родоначальником 3D-принтинга современной 3D-печати принято считать американца Чарльза Халла. Он первую в мире установку стереолитографии, принципом работы которой являлось послойное создание объемных фигур. Необходимо вести воспитательную работу по разъяснению основных факторов внедрения элементов Четвертой промышленной революции. Это автоматизация, роботизация, урбанизация, искусственный интеллект, обмен «большими данными» и другие. В процессе обучения особо отметить о том, что будет разработан комплекс мер технологического перевооружения

базовых отраслей до 2025 года, будет продолжена индустриализация с упором на развитие конкурентоспособных экспортных производств приоритетных отраслях.

Переход Казахстана на рельсы четвертой промышленной революции позволит повысить конкурентоспособность отраслей экономики, обеспечить ускоренное расширенное производство, и соответственно, рост экономики в целом и высокое качество образования.

Если рассматривать понимание как обмен информацией, то возможны следующие уровни: бытовой, учебный, интеллектуальный, официальный.

Понимание в коммуникативных актах обычно трактуется как понимание риторики. В его структуре, как правило, на первый план выделяется восприятие и распознавание речевых сигналов, представляющих собой один из видов сенсорно-моторной активности субъекта.

Все это требует глубокое понимание общения людей. Компетентность предполагает не только знание, но и умение его применять на практике. Компетентность – это знания методологических основ не только тех наук, которыми человек занимается, но и других наук, особенно естественно-научных дисциплин.

Уровень анализа предполагает умение анализировать процессы, происходящие не только в стране, но и за рубежом.

Синтез – это умение объединить различные результаты анализа и создать новую концепцию. В познании огромную роль играет оценивание процессов.

Критическое мышление предполагает знание трудностей, встречающихся в процессе достижения цели. Как говорил Вольтер: «Великие цели требуют великие препятствия» и человек должен знать эти препятствия. В этой связи нельзя игнорировать позитивную роль негативного мышления.

Биекенов К.У.

*д.социол.н., профессор
КазНУ им. аль-Фараби*

Кенжакимова Г.А.

*к.социол.н., и.о. доцента
КазНУ им. аль-Фараби*

Мамытканов Д.К.

*к.социол.н., и.о. доцента
КазНУ им. аль-Фараби*

СОЦИАЛЬНАЯ МОДЕРНИЗАЦИЯ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Мировой опыт показывает, что именно в таких университетах как КазНУ им. аль-Фараби наиболее успешно готовится элита страны. Философский факультет единственная идеологическая организация, которой нет в других вузах страны. Здесь готовят прежде всего политиков, аналитиков, идеологов, потом уже – политологов, социологов и философов. Осуществлен переход от дисциплинарной к системной модели содержания социологического образования. В целом кафедра решает ключевые задачи казахстанской системы социологического образования, направленные на подготовку креативных кадров, реализует все новые механизмы, которые пустили МОН РК, все они нацелены на то, чтобы решать амбициозную задачу, перейти к новому качеству образования.

Профессионализация означает формирование научных сообществ, академизация – вовлечение социологии в сферу университетской науки и завоевание социологией своего места в ряду академических дисциплин, сциентификация – превращение разрозненной суммы знаний в строгую науку, обладающую сложной внутренней структурой. Институционализация – более широкий процесс признания обществом социологии в качестве науки и учебной дисциплины. Этот процесс, прежде всего, наглядно фиксирует результативность научной деятельности, рост профессиональной культуры.

В целом институционализация социологии в Казахстане продолжается, по всей вероятности, продолжаться еще будет долго. В центре внимания социологии находится и исследование условий реализации общенациональных приоритетов – обеспечение межэтнического согласия, укрепление внутризэтнического

единства, воспитание казахстанского патриотизма. Только таким образом реализовать конкурентоспособность, прагматизм, культ знаний, сохранение национальной аутентичности, эволюционное развитие и открытое сознание о которой говорил наш президент. Одним из перспективных направлений развития социологии в Казахстане является исследование социокультурных измерений казахстанской цивилизации: параметров и факторов цивилизационной устойчивости в условиях глобализации и социальных реформ. Кафедра активно участвует в процессе институционализации казахстанской социологии. Об этом, в частности, свидетельствует эффективная работа сотрудников кафедры в Ассоциации Социологов Казахстана, при ее поддержке осуществлено издание десяти томной «Антологии мировой социологии» по программе «Культурное наследие». Для обеспечения настоящего европейского качества социологического образования, кафедра успешно прошла международную сертификацию системы управления качеством, международной аккредитации гуманитарного блока, которое открывает широкие возможности для обучающихся всех уровней.

Конкретные задачи, стоящие перед сферой высшего образования. Во-первых, это обеспечение кадрами с высшим и послевузовским образованием, соответствующими потребностям индустриально-инновационного развития страны. Отныне уровень профессиональной подготовленности выпускников будет оцениваться сообществом работодателей. Концепция внешней оценки качества образования создала условия перехода в Казахстане от модели «контроля качества» к модели «обеспечения качества», что является наиболее эффективным. Диплом КазНУ был и остается предметом гордости его выпускников. КазНУ имени аль-Фараби первым среди университетов Центральной Азии подписал меморандум с ООН в области образования и культуры и является единственным из вузов Казахстана, принятым в глобальную программу ООН «Академическое влияние».

Реализуется модель, ориентированная на развитие компетенции, а не просто знаний. Инновации в социологическом образовании, направлены на индивидуальное обучение и развитие компетенции и навыков научного поиска, наиболее ярко появились в рамках модернизации тематики докторских и магистерских диссертации, выпускных работ. Ввиду того, что

социологические исследования начали проводиться на коммерческой основе, наблюдается стремление «закупить» социологию со стороны тех, кто платит. В Казахстане функционируют несколько социологических центров, групп, проводящих опросы общественного мнения, мониторинга. Однако мало в них профессионалов, недостаточно быть эрудированным в научной сфере, надо иметь научные результаты, которые закрепляют полученные знания, формируют креативную и конкурентоспособную личность. Тем не менее, финансирование науки в Казахстане явно недостаточно. В Казахстане развиваются принципиально новые подходы, принимая при этом успешный мировой опыт. Так в среднем образовании появились Интеллектуальные школы Нурсултана Назарбаева, в профессионально-техническом обучении – холдинг «Кәсіпқор», в высшей школе – «Назарбаев Университет». Все они настроены на использование мирового опыта в образовании. Поэтому нынешнее образовательное пространство Казахстана предполагает реализацию заявленных стандартов.

Основные шесть направлений модернизации сознания: «Конкурентоспособность», «Прагматизм», «Сохранение национальной идентичности», «Культ знания», «Эволюционное, а не революционное развитие», «Открытость создания» (Назарбаев Н.А., 2017). Все они отвечают требованиям глобализации, вестернизации и турбулентности, то есть ускорения исторического времени, динамики человеческой жизни. В связи с этим Президент поставил цель – медленно менять людей через образование. Определил задачи – перед гуманитарным образованием, прочитав все его труды, мы приходим к выводу, что основой естественных наук выступают гуманитарные знания. Именно они открыли законы природы и доказали, что они первичны, а законы общества вторичны. Первичность экономики и вторичность политики и ее относительную самостоятельность.

Назарбаев Н.А. предлагает абсолютно новую программу обучения, т.е. новую методологию исследования, которая должна быть основой обучения. Суть ее в том, что социология учит молодежь жить с людьми и для людей. Социология дает секреты обретения друзей, жить в дружных коллективах быть для одних сподвижником, коллегой, для других оппонентом с высокими человеческими качествами. Необходимо расширять

сферу гуманитарных образований. Не секрет, что с началом рыночного периода развития гуманитарное образование отодвинуто на задний план государственных интересов. Однако нет уверенности, что они будут реальной силой как в развитых странах мира. Такая ситуация связана с тем, что мало настоящих ученых с гражданской позицией, что говорить о громадном научном потенциале не приходится.

Абу Насыр аль-Фараби сказал: «Главный враг человечества – знание, данное без воспитания», то есть сформированное у личности знания без воспитания принесет ему больше вреда, чем пользы. Например, ментальная цифровизация учит людей умению логически мыслить, чтобы они могли правильно использовать информацию, которой сейчас очень много вокруг. Преподаватель работает над тем, чтобы студенты сами искали знания, он не дает им готовую информацию для изучения. Студент сам исследует и анализирует как решить задачу. Это помогает быть более автономными, не зависящими от преподавателя. Ментальная цифровизация способствует развитию памяти, воображению и мышлению, зрительной памяти, моторики, пространственному креативному мышлению, решению нестандартных задач. надо больше заниматься социализацией студентов. Когда у главного советского воспитателя Макаренко А.С. спросили: «Сколько человек Вы воспитали?», на что он ответил, что не воспитывал никого, только находился рядом. Например, толерантность и гостеприимство казахов, возведенные в абсолют и принимающие формы глобального миротворчества, стали брендом, под которым нашу страну знают во всем мире. И эти ценности корнями уходят в прошлое.

Развитие исследовательских университетов предусматривает различные формы интеграции разнопрофильных учебных заведений общего, среднего и высшего профессионального образования. Исследовательский университет разрешит беспрепятственный переход с одной специальности на другую. Цель деятельности исследовательских университетов – подготовка высококлассных специалистов-исследователей по системе непрерывного образования «школа-вуз». Эта система должна генерировать новые качества специалиста: инновационную культуру, креативное мышление, широкую компетентность и высокий профессионализм. Интеллектуальный потенциал решает целый ряд принципиальных задач: требует обеспечить новое качество

образования, сохранить единство образовательного пространства. Однако интеллект реализуется тогда, когда качество образования становится ведущей темой образовательной политики, когда образование является важнейшей сферой социальной жизни. Как показывает опыт цивилизованных стран, исследовательские университеты объединяют науку, образования и практику. Исследовательский университет является учебно-научным заведением, осуществляющим подготовку, переподготовку и повышение квалификации социологических кадров для решения региональных социально-экономических проблем. Исследовательский университет решает следующие значимые задачи: осуществляет основное, высшее и послевузовское профессиональное социологическое образование, реализует программно-целевые проекты, связанные с актуальными направлениями модернизации образования. Государство создает все необходимые условия для поддержки нового поколения казахстанцев. Для этого подготовлена концепция государственной молодежной политики до 2020 года. Обновлено законодательство по вопросам государственной молодежной политики. В структуре Министерства образования и науки создан Комитет по молодежной политике. Формируются новые социальные лифты для молодежи, одним из которых стала государственная служба.

В статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» Президент страны Нурсултан Назарбаев указал шесть проблем: конкурентоспособность, прагматизм, сохранение национальной идентичности, культ знаний, эволюционное развитие, открытое сознание. Молодежь должна быть занята реализацией данных задач необходимо осуществить в сжатые сроки, чтобы превратить население государства в конкурентную нацию. Реализация этих проблем идет через социальную работу, которая как вид профессиональной деятельности оформилась в начале 90 годов, когда в квалификационный справочник должностей руководителей и служащих была внесена новая должность «специалист по социальной работе». На основе дифференциации науки, социальная работа появилась на стыке психологии, социологии и медицины. Социальный работник должен быть сильным, оптимистичным, трудолюбивым, последовательным, отзывчивым. Прирожденный социальный работник дол-

жен быть гармоничным, мобильным, социоцентричным, спокойным, уравновешенным, толерантным.

Роль социального работника в учреждениях социального обслуживания, то можно выделить такие группы профессиональных ролей, как практический социальный работник, организатор, управленец, преподаватель, супервизор, исследователь, оценщик, мобилизатор, учитель, корректор поведения, консультант, менеджер информации и администратор, который управляет социальной службой. Как мы видим, социальный работник нацелен на решение целого комплекса разнообразных задач, таких как:

- диагностика социальных и личностных проблем;
- социальная профилактика;
- социальная реабилитация и терапия и т.д.

Именно социальный работник реализует в своей деятельности консультационные, просветительские, организационные, профилактические, коррекционные и многие другие функции. Социальный работник активизирует способности людей решить проблемы и налаживает связи людей с системами. Поэтому основной психологической функцией социальной работы является фасилитирующая функция. Таким образом, именно сама социальная работа представляет собой гуманистический процесс и нацелена на профессиональную помощь индивидам по усилению их возможностей полноценного социального функционирования.

Одним из приоритетов социальной модернизации является обеспечение условий для получения доступного и качественного образования. Повысится статус педагога. С внедрением электронного обучения в Казахстане создаются условия для реализации ведущего принципа образования XXI века «образование для всех» и «образование через всю жизнь». «Мы движемся к постиндустриальному миру, в котором правит триада «образование - наука - инновации», - говорит Президент. В мире приходится в среднем 232 студента на 10 тысяч населения, в Японии на 10 тысяч населения приходится 222 студента, в Германии – 248, в Чехии – 157, в Азербайджане – 59, в Казахстане – 377 студентов. По этим показателям страна попала в первую десятку. Но за счет чрезмерного количества вузов у нас снизилось качество обучения. Во всем мире принято, что на один миллион населения в среднем приходится шесть высших

учебных заведений. Если умножить 18 миллионов на шесть, то получается, что в Казахстане должно быть примерно 100 высших учебных заведений. Можно пояснить, что в Казахстане 13 вузов являются военными. По уровню грамотности республика занимает 11 место в мире. Больше половины взрослого населения страны имеют высшее образование. Однако, не полностью применяется этот огромный интеллектуальный потенциал для дальнейшего улучшения нашей жизни. В стране низкий прожиточный минимум, социальных гарантий. Имея лишь 0,22 процента населения планеты, мы располагаем 2 процентами мировых запасов минеральных ресурсов и занимаем по их запасам на одного жителя лидирующее положение в мире. В стране добывается на каждого казахстанца более 4 тонн нефти и более тонны зерна. По запасам урана Казахстан на втором месте мире, нефти – на 7-м, угля - на 6-м, природного газа – на 10-12-м местах. В то же время добро ведь надо ценить. Еще Теодор Рузвельт отметил, что великой нацией нас делают не наши ресурсы, а то, как мы их используем. Поэтому ключевая задача, поставленная в «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» важный посыл стратегии, заключающийся в переходе Казахстана от этапа государства состоявшегося к государству развитому.

Качество образования зависит от успехов различных сфер общества. За годы независимости наша экономика выросла в 20 раз. В 2012 году Казахстан вошел в число 50 самых конкурентоспособных экономик мира. По программе «Болашак», инициированной президентом республики, более 12,5 тысячи молодых граждан страны обучились в 200 лучших мировых вузах 35 стран. Ежегодно в среднем создается по 270 тысяч новых рабочих мест. За последние 15 лет средняя зарплата и пенсии увеличились в Казахстане более чем в 10 раз. По официальным данным Международной ассоциации пенсионных и социальных фондов, минимальный и средний размеры пенсий в Казахстане выше, чем в Кыргызстане, в пять и три раза соответственно. Благодаря экономической состоятельности нашего государства, стабильности и благоприятному инвестиционному климату крупнейшие транснациональные корпорации работают во всех секторах экономики Казахстана. Общий объем прямых иностранных инвестиций за годы независимости составил 265 млрд долларов.

Специфические требования направлены на формирование жизнерадостности, порядочности, активности – быть хорошим собеседником. Начитанность, способность логически рассуждать и анализировать факты помогут стать человеку незамеченным. В популярной книге М. Имаи «Кайдзен. Ключ к успеху японских компаний» впервые ввел термин «кайдзен» и показал пути достижения управленческих и технологических высот. В Китае национальная модель модернизации также строится на базе собственной культуры. Китайцы глубокие патриоты, не стремящиеся стать похожими на кого-то. Например, Индия, где «переварили» британскую культуру, то есть медленно меняли людей через образование, технологии, новые навыки и социальные структуры. Вестернизация там не приняла гипертрофированной формы.

В мире огромное количество социальных работников трудятся в секторе здравоохранения, который является, наиболее сложной отраслью социально-экономического развития. Для более чем 14 тысяч известных болезней существует около 6 тысяч различных видов эффективных лекарств и 4 тысяч методов хирургических и других вмешательств. Отсюда, задача социальных работников помочь врачам и медицинской организации – правильно и своевременно применить весь этот арсенал средств в каждом отдельном случае. Всего в мире ежегодно получает образование более миллиона врачей, медсестер и других работников здравоохранения. В среднем затраты на обучение врача составляют 113 000, а на подготовку средних медработников – 46 000 долларов США. Например, в университетах США стоимость четырехлетнего обучения врача составляет от 120 до 300 тысяч долларов.

В подготовке социальных работников необходимо заимствовать лучший опыт других вузов. Например, одна из особенностей медицинского образования в «Назарбаев Университете» будет касаться критериев подбора студентов. Прежде чем поступить в медицинскую школу, кандидат должен обладать определенным уровнем подготовленности как социально ответственный гражданин с необходимыми знаниями и навыками, быть достаточно подготовленным в общих вопросах гуманитарного развития, этики, социальных прав. Считается, что на базе этих качеств можно привить не только профессиональную компетенцию, но и высокие этические и нравственные стандарты.

Здесь многое зависит от различных аспектов показателей качества образования: качество учебных программ; качество студентов; качество знаний; качество инфраструктуры; качество преподавательского состава; инновационная активность руководства; востребованность выпускников; конкурентоспособность выпускников на рынке труда; достижения выпускников.

Качество образования можно рассматривать как многомерное понятие. Оно является одним из важнейших критериев эффективности, успешности образовательной деятельности. Качественным можно считать образование, если определенные достижения имеют не только студенты, но и преподаватели как участники образовательного процесса.

Управление качеством образования в условиях реформы социологического образования строится на принципах:

- понимание и выполнение требований к образованию с учетом достижений и международных стандартов;
- ориентация на потребителя, жесткая конкуренция на рынке труда требует и динамичности системы менеджмента;
- интегрированность, ориентированность на современные информационные технологии;
- постоянное совершенствование образовательного процесса с учетом результатов мониторинга.

Если говорить о профессиональных особенностях социальной работы, то могу отметить, что принципиальной особенностью социальной работы как профессии является ее пограничный характер. «Люди, обладающие талантом интуитивно находить суть проблемы, - большая редкость. К счастью для всех остальных это можно делать, следуя определенному методу». Эти слова можно отнести и к социальному работнику, не только эрудированной, талантливой, а конкурентоспособной и креативной личности. Следовательно, задача профессионального становления может быть решена лишь посредством реализации личностно-ориентированной педагогики образовательного процесса. На социального работника возлагается особая миссия, выполнить которую он может только при условии формирования особых личностных качеств.

В широком смысле профессиональное воспитание – это функция трудовой и общественной жизни; в узком смысле - функция учебного заведения. Воспитательная функция собственно учебного заведения состоит в создании условий, при ко-

торых процесс образования превращается в процесс саморазвития.

Оценивается профессионализм социального работника его компетентностью. Знаниями основ естественных и гуманитарных наук, профессиональным использованием их результатов в практической деятельности. Оценивается на основании двух параметров: а) формальной квалификации; б) реальной квалификации. Формальная квалификация представляет собой совокупность теоретических знаний, приобретенных в школе, колледже, вузе, на курсах повышения квалификации и т.п. Реальная квалификация предоставляет собой совокупность практических навыков и умений и теоретических знаний.

Профессионалами за рубежом именуют людей, имеющих, как правило, университетское образование и большой практический опыт, отличающихся высоким мастерством в своей области, занятых творческим трудом. Именоваться «профессионалом» очень почетно. Так, лишь недавно социальные работники получали долгожданный титул, которого добивались несколько десятилетий. Оценивается профессионализм трудоустройством выпускников кафедры социологии и социальной работы КазНУ имени аль-Фараби, их дальнейшей карьерой. Они распределяются по департаментам министерства труда и социальной защиты, учреждениям социального обслуживания, где проходят производственную практику.

В Национальном докладе «Молодежь Казахстана-2017» на основе научных исследований, официальных статистических данных государственных органов, итогов социологического исследования осуществлен детальный анализ положения молодежи в сферах образования и науки, здравоохранения, занятости, предпринимательства, участия молодежи в общественно-политических процессах, а также рассмотрены вопросы реализации и повышения эффективности государственной молодежной политики в РК.

Литература

1. Биекенов К.У. Глобализация политической культуры гражданского общества. Алматы: Қазақ университеті, 2013 г. - 687 с.
2. Биекенов К.У., Биекенова Н.Ж. Развитие социологической науки в Республике Казахстан // Адам әлемі. Философский и общественно-гуманитарный журнал, №4 (62) 2014. Алматы, 2014. – с. 88-98.

3. Биекенов К.У., Биекенова С.К., Кенжакимова Г.А. Социология: учебное пособие. – Алматы: Эверо. 2016. – 584 с.
4. Джаманбалаева Ш.Е. Социальная ответственность высших учебных заведений. Вестник КазНУ № 2 (53), 2015. С. 84-90.
5. Имаи М. Кайдзен. Ключ к успеху японских компаний. М.: Альпина Паблишер, 2017. 274 с.
6. Морозова Т.А. Социальная работа в системе здравоохранения. Учебно-методическое пособие: Алматы «Қазак университети», 2015. – 124 с.
7. Назарбаев Н.А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания. Казахстанская правда. 12 апреля 2017.
8. Назарбаев Н.А. Стратегия "Казахстан-2050": новый политический курс состоявшегося государства. Послание Президента Республики Казахстан - Лидера Нации Н.А. Назарбаева народу Казахстана, г. Астана, 14 декабря 2012 года. [Online] Available from: <http://adilet.zan.kz/> [Accessed 14.10.2017]
9. Национальный доклад «Молодежь Казахстана - 2017». Астана, 2017.
10. Омае К. Мышление стратега. Искусство бизнеса по-японски / пер. с англ. И. Евстегнеева М.: Альпина Паблишер, 2015. 221 с.
11. Опфер Е.А. Мониторинг удовлетворенности заинтересованных сторон вуза качеством образования // Известия ВолГУ. - 2015. - Стр. 135-138.

Burkhanova D.K.

*a.a.associate professor of the department of sociology and social work
al-Farabi Kazakh National University*

NEW ROLE OF THE UNIVERSITIES IN ENHANCING STUDENT’S EMPLOYABILITY

The definition of employability can be defined as ‘A set of achievements – skills, understandings and personal attributes that make graduates more likely to gain employment and be successful in their chosen occupations’ [1]. Employability is not just about getting a job. Conversely, just because a student is on a vocational course does not mean that somehow employability is automatic. Employability is more than about developing attributes, techniques or experience just to enable a student to get a job, or to progress within a current career. It is about learning and the emphasis is less on ‘employ’ and more on ‘ability’. In essence, the emphasis is on developing critical, reflective abilities, with a view to empowering and enhancing the learner [2].

What is clear from both of these is that employability is about more than a list of graduate recruitment statistics and the acquisition of a set of skills. It is instead about equipping students with the attributes that will enable them to progress both professionally in their chosen career/s and personally – something that requires the

integration of appropriate teaching and learning activities into courses, programs and events at all levels and by all educators. In other words, enhancing a student's employability is a university-wide responsibility.

An important direction for a university that wishes to ensure a competitive position in the market of educational services, is the training of competitive specialists. Also, one of the key indicators determining the rating of an educational institution when the competition is increasing from day to day is the level of demand for its graduates.

In developed countries, this examines the impossibility of finding a job in the specialty as a sign of the inefficiency of current higher education system. There are several factors on which the results of employment depend: the foundation of the basic skills and knowledge obtained, access to education, the availability of learning opportunities, motivation, ability and support, opportunities for lifelong learning, and recognition of acquired skills, which in combination is crucial for ensuring the successful employment of graduates.

The development of skills and professional competencies of specialists is important in increasing the productivity and sustainability of enterprises, in improving working conditions, as well as increasing job opportunities. In order to ensure the orientation in the labor market, young people need to obtain functional skills to perform specific tasks, as well as the basic skills: learning to learn, communication, team work, problem solving, which are taught in class and during students internship in the field.

However, many students are motivated more by assessments and are unlikely to engage with teaching that focuses on their future employability in a deep learning manner without there being a tangible and reasonably immediate benefit. Placing students effectively in the graduate workforce can be as important an outcome for a higher education institution, as well as for the graduate him\herself.

Ideally, employability is delivered by a partnership of academic staff, 'careers' staff who are usually located outside departments, and employers that are interested in potentially hiring graduates in future. Higher education has, of course, been addressing issues relating to employability for a very long time indeed – even if its earliest efforts

were focused on the employment needs of a few specialist segments of society.

Another working definition of employability: a set of achievements – skills, understandings and personal attributes – that make graduates more likely to gain employment and be successful in their chosen occupations, which benefits themselves, the workforce, the community and the economy.

Much that has taken place in higher education over the years has supported the promotion of employability – and this is a continuing feature of the higher education landscape. There is a need to step back from day-to-day concerns to identify ways in which employability might be further enhanced without prejudicing the subject-specific dimension of learning. Understood as a set of generic achievements, in many cases enriched with specific vocationally useful elements, ‘employability’ is not something static but something that a person can develop throughout life.

That’s why maximizing discipline relevance is a powerful tool in motivating students, meeting needs of labor market and potential employers. Some academics promote connections to students between their discipline and its application in the ‘real world’, through a genuine interest in students’ plans postgraduation and involving students in applied research activities. Graduates provide excellent role models in the classroom, explaining where their degree activities are relevant at work. There are also should exist opportunities to include research-led module assignments for assessment.

Raising awareness of the employability aspects, specific and basic skills of a discipline should be advantageous. Using this information at all stages, from recruitment to final-year careers advisory tutorials, gives students the information and appropriate language for describing the skills and attributes they have acquired through the degree, but perhaps this is not recognizable as making them employable.

Educators have to embed such learning and teaching activities that are both appropriate to their discipline and enhance employability. There are some opportunities of doing so, including work-based learning and community-based projects in the discipline and cross-university initiatives such as personal development planning projects. There are many and varied approaches traditionally ‘owned’ by different areas of an HEI that are required to

enhance employability across all undergraduate and postgraduate populations. Evidence suggests that successful pedagogical approaches include experiential learning – an emphasis on exploration, learning by doing and reflection in authentic contexts, blended learning approach – ideally mixed with rather than simply replacing existing approaches.

Existing assessment methodologies should, where necessary, be challenged and new approaches explored that reward successful practice in developing employability, giving them parity of esteem with technical skills and academic knowledge. However, making space in the curriculum for accredited employability learning can conflict with perceived disciplinary needs. Careers education in higher education is generally based broadly around skills and competencies agenda. Generally it is thought that graduates will be more effective in the workplace and make a greater impact in their careers if lifelong learning skills and deep learning are part of their practice. Acquired skills are becoming increasingly important when employing. Vocational and technical skills are necessary, but in a highly competitive environment, employers are expanding their requirements for candidates, including the personal and social qualities that alumni must possess.

Future employees need to continue further education and adaptation, as well as to have the ability to communicate effectively, to creative thinking, to make independent decisions, to manage oneself at work, to work in teams and interact with employees, to process and analyze information, effectively using the latest technology and new ideas These basic skills for employment are important to improve the chances of young people to get a job and participate in continuing education programs.

Data analysis to find patterns and trends and draw conclusions is one aspect of critical thinking. This involves taking complex information, breaking it down into subunits, performing statistical and other data analyses, and then reflecting on the results. The keywords to describe these processes might include reasoning, logical thinking, integrating, developing insights, and finding relationships, all of which could replace the ubiquitous ‘research skills’ in a module or session descriptor.

Employers seeking evidence of creativity might expect to find words like innovation, invention, originality, novelty, brainstorming, making connections, generating new concepts. A student of art and

design should find creativity easy to articulate, but science students are equally involved in discovery activities, seeking to create new ways of looking at data and information. Brainstorming ideas in groups and teams is a familiar technique for scientists, but if creativity is never mentioned in the learning outcomes of a degree or module, a student is unlikely to describe his or her work as creative.

In some students' minds being asked to articulate their problem-solving skills requires them to think of a problem which they have defined and solved themselves. An employer is looking at this in a much broader sense, in which the problem is any issue or activity that has been worked on. The processes involved might include seeing an issue from a variety of viewpoints, researching evidence to support or refute a particular position, and considering whether there are more deep-seated issues. Keywords here might include identifying issues, analyzing, evaluating, thinking, generating ideas, brainstorming, group discussion.

Decision-making is a ubiquitous activity. An employer is seeking evidence that an

employee will consider a position (research), think about it (evaluation), decide if the relevant facts are available, and propose and implement a reasoned course of action. The decision-maker needs to explain and defend his or her choices by describing a process that is evidence-led and transparent. The keywords might include consider, select, reason, reflect, evaluate, timescales considered. A tutor can help to articulate the process by asking for the reasoning behind a particular approach in delivering an assignment, and teasing out the decisions made consciously and unconsciously.

Planning, time management and organization are related skills that most employers like to see evidenced. Keywords include coordination, prioritization, scheduling, efficiency, effectiveness, competence, capability, on time, on target. Essentially, planning and organization require a person to create a process which enables a task to be completed on time to the best possible standard. This is vital in dissertation or project planning, so these keywords are potential learning outcomes of dissertation and project modules.

Commercial awareness essentially revolves around being aware of the ways in which organizations operate and people interact with them. A commercially aware person can reflect on the possibilities and issues of business situations from a variety of perspectives.

Themes include business planning, customer relationships, cash flow processes, strategic decision-making, SWOT (strengths, weaknesses, opportunities and threat) analysis, advertising and marketing, target setting, and understanding the mission and aims of an organization. Employers are interested in reflection and understanding of the processes and approaches operating in businesses where applicants have worked or been volunteering. Experience of many of these themes is acquired as a normal part of life, through school, student societies, clubs and so on.

Many degrees prompt the development of these approaches, students have some autonomy and responsibility for their own learning, and there is shift towards the tutor as adviser and facilitator). University learning may be moving in ways that help employability, but do students realize that there is a change, and do they appreciate the value of reflecting on how they learn as well as what is learned.

How might employability be captured in the curriculum? First, there is a need to tie down what employability is construed to be. The terminological problems associated with 'core' and 'generic' skills, noting *inter alia* that what might be considered 'core' in one disciplinary area might be considered to be generic in another.

Good curriculum designs will continue to help learners to construct understandings of the subject matter and maintain the more recent interest in developing a number of skillful practices, or 'skills'. However, they will also show care for the development of positive efficacy beliefs, metacognition and other complex achievements that employers value.

Institutional learning and teaching strategies are expected to deal with the issue of how the institution is addressing the issue of employability through its curricula. Many teaching activities that promote good learning in the particular subject also promote employability in general. Employability and subject-specific learning are complementary, not oppositional. What the 'employability agenda' does is to encourage teachers to use pedagogic approaches that are likely to enhance general employability whilst dealing with the specifics of the subject. These approaches tend to fall within the scope of the phrase 'active learning'. Some may cover an extended time-span and relate to the program as a whole (for example, work-based learning, years abroad, and perhaps problem-based learning); others may be activities within study units (for example, inquiry-

based activities, projects and dissertations), and yet others may be used within single teaching sessions (such as case studies of various kinds, solving small-scale problems, and peer assessment).

As far as students in higher education are concerned, their entitlements relate to having the opportunity to engage in learning and assessment activities that will help them develop and enhance their employability.

What is needed is to help students reflect on what they have learned (about themselves, others, or the organisation) through that experience, and be able to talk about that learning in a positive manner to potential employers (or potential financial 'backers' in the case of those wishing to embark on self-employment). PDP activity has potential for these, as do institutional mechanisms for accrediting work experience. Last, and certainly not least, students' programmes need to encompass learning experiences that, by actively involving students, are likely to enhance their employability. Individual teachers, thinking about learning, teaching and assessment practices for their module, should not be doing this as an isolated activity but should also negotiate with colleagues regarding how they, collectively, can respond appropriately to programme statements of student learning, teaching and assessment entitlements. With that in mind, we consider programme approaches to pedagogy.

For most academics in these disciplines, the design of the early stages of the curriculum should be governed by the need to achieve an optimum balance between a grounding in knowledge and the establishment of the necessary tools of analysis, including the acquisition of a critical, theoretical or analytical vocabulary.

Although a student's experience of higher education cannot guarantee a 'graduate level job', the nature of that experience influences the chances of success

Employers target universities where they have successfully recruited in the past and where they recognise that courses are continuing to develop and innovate to produce graduates with the knowledge, skills and attributes relevant to their needs.

Employability coheres with the concept of PDP (Personal/Professional Development Planning), encouraging students to become reflective learners and present themselves effectively.

A focus on employability can encourage student motivation, leading to better results and higher positions in national subject league tables. The new version of universities should be aimed at

producing graduates fully equipped to achieve the highest personal and professional standards on local and global labor markets. Thus, producing employable graduates forms part of the process of educating. It encompasses the full educational spectrum of values from imparting knowledge and understanding to developing skills and attributes.

Today, it can be said that Kazakhstani Universities has already started embedding a set of graduate attributes and competences, progressed in line with institutional developments and industry requirements.

References

1. Knight P., Yorke M. Employability and Good Learning in Higher Education // Teaching in Higher Education, Vol. 8, No. 1, 2003. P. 3-16.
2. Harvey, L. 2003, Transitions from Higher Education to Work. A briefing paper prepared by Lee Harvey (Centre for Research and Evaluation, Sheffield Hallam University), with advice from ESECT and LTSN Generic Centre colleagues, available at <http://www.qualityresearchinternational.com/esecttools/esectpubs/harveytransitions.pdf>.
3. Archer L., Hutchings M. and Ross A. Higher Education and social class: issues of exclusion and inclusion. London: Routledge Falmer, 2003.
4. Stokes P.J. Higher Education and Employability. New Models for Integrating Study and Work. 2015. - 224p.
5. Yorke M. Employability in higher education: what it is – what it is not, Higher Education Academy, April 2006. - 24p.

Веровкин А.В.

*к.социол.н., доцент
КазНУ им. аль-Фараби*

Лифанова Т.Ю.

*к.филос.н., доцент
КазНУ им. аль-Фараби*

МЕДИЙНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ ОБРАЗОВАНИИ И ПОНЯТИЕ «ТРАНСГРАМОТНОСТИ»

В настоящее время уже стало традиционным выделение медиаобразовательных технологий как инструмента и объекта преподавания. Медийные технологии в образовании претендуют на двойной эффект. Во-первых, будучи используемы в процессе

обучения в рамках различных дисциплин, они расширяют инструментарий педагога, позволяют дополнить обучение новыми интерактивными возможностями. Во-вторых, происходит внутренний процесс формирования медиакомпетентности студентов, который можно определить как сверхзадачу их включения в методику реализации любых образовательных программы вузов.

Можно отметить, что методические разработки реализующие возможности медиаобразовательных и информационных технологий в контексте изучения истории, географии, языков и т.д. а также инклюзивного образования получают все большее распространение и применяются на практике [1-3], что особенно важно при подготовке студентов специальности «Социальная работа».

Процесс формирования медиа- и информационной грамотности методически связан с педагогикой, журналистикой, искусствоведением, культурологией, социологией культуры, историей философии, психологией, критическим мышлением и т.д. Отвечая нуждам современной педагогики в развитии личности, он увеличивает перечень методов и форм проведения занятий с различными целевыми группами (школьники, студенты, повышение квалификации и т.д.). Медиаориентированные образовательные технологии направлены, прежде всего, на расширение использования активных методов проведения всех видов занятий; эвристических, игровых и др. форм обучения, цель которых – не столько предметные знания развитие самостоятельности и продуктивности мышления учащихся, стимулирующих его индивидуальные способности.

Возможно отметить, что трансформация содержания понятия медиаграмотности предъявляет новые требования к содержанию лингвистической, литературной и коммуникационной культуры, с одной стороны, и визуальной культуры, и методологии медиаобразования - с другой стороны. В литературе достаточно часто встречается понимание медиаобразования как формирования визуальной грамотности, развитие аудиовизуального восприятия, одним из значимых медийных навыков является умение переводить визуальную информацию в вербальную знаковую систему, а вербальную информацию переводить в знаковую систему и т.д. Например, в Голландии и Японии медиаобразование понимается преимущественно как аудиовизуальное образование [4].

Методология визуальных исследований широко представлена и в современной социологии, что объясняется массовым вхождением визуальных форм в массовую культуру на протяжении всего XX века.

Организация визуальной культуры формируется всеобщей медиатизацией, ускоряя социальные процессы соответствующими социокультурными факторами. Масс-медиа сегодня не только определенным образом формируют повседневную жизнь общества, но и становятся горизонтом осуществления действий и осмысления событий. Таким образом, медийное посредничество определенным образом трансформирует объединяющие общество ценности, оказывает воздействие на символы и образы, в которых общество представляет себя и окружающий мир и, в конечном итоге, формирует смысловую значимость социальной жизни, искусственно поддерживаемые «горячими» источниками информации. На фоне всеобщей экспансии массовой коммуникации во все сферы жизнедеятельности общества, на первый план изучения выходит появление новых средств массовой коммуникации, новые качественные изменения в способах влияния на аудиторию и возникновение своеобразных феноменов, связанных с функционированием массовой коммуникации [5, с. 160].

Общество, базирующееся на современной индустрии образов и сюжетов, не является «зрелищным» в своих определенных аспектах, а уже в самой своей основе становится «зрительским». Более того, современная культура дана нам в опыте именно как спектакль (Г. Дебор): зритель специфическим образом совмещает в себе функции туриста и потребителя (или наоборот - потребитель является, прежде всего, зрителем) [6, с. 120-122].

Поскольку ведущая роль в создании визуального образа мира принадлежит сегодня электронным медиа, вполне закономерно обращение исследователей визуальности в медиакультуре во всех ее аспектах. Цифровая культура является одним из базовых факторов изменения способов организации знаний и доступа к ним. В этой связи в современных исследованиях медиаобразования актуализировался вопрос о так называемой «трансграмотности» направленной на выявление навыков и умений, общих для трех областей информационно-коммуникационных технологий:

- медиаобразования;
- операций с использованием компьютера;
- обучения средствами информационного документирования.

Кроме того, трансграмотность включает в себя три модели современной адаптации:

- «профессиональную» адаптацию (соответствие требованиям, предъявляемым на рабочем месте, и приспособление к его постоянным изменениям);
- «культурную» адаптацию (тенденции и существенные изменения в доступе к использованию различных культурных объектов)
- «образовательную» адаптацию (постепенный выход на уровень автономности по отношению к знаниям и процессу их формирования) [7].

Сегодня те, кто пропагандируют трансграмотность, предлагают понятие, которое видится ими как отличное и более широкое, чем «информационная грамотность» [8].

Существует и активно работает научно-исследовательский коллектив «Трансграмотность» (Transliteracy Research Group), возглавляемый Сью Томас (Sue Thomas), преподавателем учебной дисциплины «Новые СМИ» в Университете Де Монфор в г. Лестере, Великобритания (Transliteracy Research Group, 2011).

Исследовательская группа «Transliteracy Research» определяет «трансграмотность» следующим образом: «Трансграмотность - это способность читать, писать и взаимодействовать при помощи различных платформ, инструментов и СМИ, начиная со знаков и устных сигналов, включая рукописный текст, печатный текст, телевидение, радио и кино, и заканчивая цифровыми социальными сетями» [9].

В целом анализ современных образовательных технологий показывает необходимость учета принципов трансграмотности при формировании учебных программ. Исследователи выделяют четыре основных положения при анализе «трансграмотности», которые находят соответствующее отражение в форме определенных навыков (восемь навыков) [7, с. 109-111].

Основные положения анализа трансграмотности:

1) Процесс восприятия содержания информации предваряет процесс «оценки», который включает в себя понимание не только характера информации, содержания и итоговых данных, но и

всего процесса обработки контента, в том числе цепочку действий, ведущих к созданию исследуемого контента.

2) Трансграмотность развивает способность оценивать общий потенциал имеющихся в нашем распоряжении социально-технических информационных сред, в том числе в области обучения и профессиональной деятельности.

3) Трансграмотность ориентирована на ознакомление с оперативными приемами восприятия информации, выводящими пользователя за пределы упрощенной «реакции на информационное воздействие». «Цифровые культуры» создают новые пространства возможностей и одновременно новые проблемы и риски, связанные прежде всего с манипулятивным потенциалом средств массовой коммуникации. Манипулятивный потенциал визуальной информации определен новыми способами воздействия, заставляющими людей пересмотреть свои действия и аналитически оценивать доступные технологии.

4) С позиции формирования трансграмотности необходимо постепенно усиливать требования и формировать навыки и потребности людей анализировать и осмысленно воспринимать предлагающиеся им средства информации. Необходимо «мысленно дистанцироваться» от мгновенных результатов, предлагаемых информационными системами и разрушить новый информационный миф о том, что достаточно сформулировать вопрос и «задать» его системе, чтобы получить ответ в готовом виде.

Данный подход позволяет сформулировать ряд компетенций, получивших название «метанавыки» и широко охватывающих процессы получения и обработки информации. Авторы данного подхода полагают, что его возможно использовать как в общеобразовательной, так и в профессиональной подготовке.

Таблица 1 – Метанавыки, определяющие содержание трансграмотности [7, с. 110-111]

Навыки	Описание
Метанавык 1:	Осознание и понимание информационных систем, своего рода «информационное понимание»: участник исследования способен самостоятельно воспринимать и оценивать различные типы информационных систем, определять их ценность и формировать правильное к ним отношение.

Метанавык 2:	«Информационные знания», т.е. практические декларативные знания, касающиеся информации и распространения существующих средств. Они важны для обладания необходимыми средствами выражения и связанными с ней представлениями.
Метанавык 3:	Процедурные знания, связанные с техническими вопросами (или «использование информации»). Такие знания призваны обеспечить возможность эффективно использовать основные технические средства для удовлетворения потребностей и решения задач.
Метанавык 4:	Способность оценивать информационный потенциал среды или используемой техники. Для активизации использования и интеграции новых технологических средств необходима способность составлять представление о своих возможностях и оценивать собственные сильные и слабые стороны.
Метанавык 5:	«Последовательные» стратегии, направленные на организацию и сохранение в памяти информации о предыдущей деятельности. Трансграмотность стремится к принятию процедур обработки персонального контента для последующего использования в новых профессиональных и/или обучающих ситуациях.
Метанавык 6:	Способность отстраниться от повседневного, иногда «механического» и систематического, получения информации. Отстранение означает рассмотрение возможности получить информацию иным способом, использовать новые гибкие методы и избежать повторений.
Метанавык 7:	В технологиях и технических устройствах все больше используются сенсорные, физические и оптические возможности. Школам, университетам и предприятиям, скорее всего, придется усовершенствовать методику обучения пониманию доступных нам сенсорных ориентиров и физического медиапространства, а также управлению ими.
Метанавык 8:	Последний мета-навык имеет антропоцентрический характер и заключается в оценке того, как определить и охарактеризовать собственный стиль мышления. Насколько мы в действительности зависимы или независимы от технологий и средств массовой информации? Реагируем ли мы импульсивно или рефлексивно? Сосредотачиваем ли взгляд во время чтения или бегло просматриваем экран?

В заключении возможно отметить, что научная дискуссия по вопросу о минимуме знаний, умений и навыков, необходимых современному человеку в условиях развития глобального информационного общества еще в самом начале. С появлением и широким распространением информационных технологий появ-

ляется представление о информационной грамотности, которая первой внедряется в системы образования, в том числе и в Казахстане. В качестве примера можно привести стандарты ACRL (Association of College & Research Libraries) опубликованные еще в 2000 г. и определяющие уровень знаний в области информационной грамотности в сфере высшего образования (Information Literacy Competency Standards for Higher Education) [10]. Достаточно широко описана в научной и педагогической литературе и, так называемая, «Медиа- и информационная грамотность».

В тоже время очевидно, что в профессиональной сфере информационная грамотность не является самодостаточным видом знания, а чаще лишь открывает путь к дальнейшему формированию специфических профессиональных навыков, использования специального программного обеспечения, например, социологических исследований (SPSS, Statistica, ATLAS.ti и т.д.). Медиаграмотность, наоборот, более ориентирована на социальные и антропологические факторы, обеспечивая, кроме всего прочего, комфортное существование человека в современной медийной среде. Таким образом, понятие «трансграмотность» еще не окончательно сложившийся научный термин, содержание которого актуально и носит дискуссионный характер. Следует отметить, ориентацию в понимании трансграмотности на потенциально широкое восприятие области информации и коммуникации, как развивающейся среды, акцент на самостоятельность, аналитичность, «экологичность» (как определяют это свойство авторы концепции) – актуализированная возможность осмысливать не только готовые технологические решения, но и будущие, «неизвестные» технические и информационно-коммуникативные среды. Такое понимание отрывает возможность использования понятия «трансграмотности» в описании компетенций широкого круга профессиональных дисциплин.

Литература

1. Богатенкова Н.В., Муштавинская И.В. Технология развития критического мышления на уроках истории и краеведения. - СПб: СПб. гос. ун-т пед. мастерства, 2001. – 79 с.

2. Бобкова Т.В. Использование медиаобразовательных и информационных технологий на уроках развития речи // Образовательные технологии XXI века / Ред. С.И. Гудилина, К.М. Тихомирова, Д.Т.Рудакова. – М.: Изд-во Ин-та содержания и методов обучения Российской Академии образования, 2006. – С. 97-105.

3. Бриллинтлова, Е.В. Использование медиаобразовательных приемов в классе коррекционно-развивающего обучения // Образовательные технологии XXI века / Ред. С.И. Гудилина, К.М. Тихомирова, Д.Т. Рудакова. – М.: Изд-во Ин-та содержания и методов обучения Российской Академии образования, 2004. – С. 337-339.

4. Бондаренко, Е.А., Журин, А.А. Состояние медиаобразования в мире // Педагогика. – 2002. - № 3. – С. 88-98.

5. Baudrillard J. Selected Writings (ed. M. Poster). - Cambridge: Polity 1988. – 166 p.

6. Полюдова Е.Н. Визуальная культура и современное художественное образование.– М.: 2009. – 160 с.

7. Ликет В. Можно ли говорить об «информационной трансграмотности»? // Медиа- и информационная грамотность в обществах знания / Сост. Кузьмин Е. И., Паршакова А. В. – М.: МЦБС, 2013. – С. 105-112.

8. Грассиан Э. Развитие сотрудничества: Библиотекарь + Преподаватель = Успех студента - <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/23369/1/grassian1.pdf> 05.11.2017 г.

9. Transliteracy Research Group. 2011. – <http://nlabnetworks.typepad.com/transliteracy/> 05.11. 2017 г.

10. Information Literacy Competency Standards for Higher Education (<http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/informationliteracycompetency.cfm>) acrl/standards

Дуйсенова С.М.
*старший преподаватель
КазНУ им. аль-Фараби*

Омарова А.Т.
*старший преподаватель
КазНУ им. аль-Фараби*

Чинасилова А.М.
*старший преподаватель
КазНУ им. аль-Фараби*

РОЛЬ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ПРАКТИКЕ ДЛЯ СТУДЕНТОВ

Всем известно, что производственная практика для студента является одной из ведущих и значимых моментов в поиске себя в определенной профессии. В свою очередь, для организаций это прекрасная возможность заранее присмотреть и привлечь к себе новых молодых специалистов.

Производственная практика – это практическая часть образовательного процесса в высшем или среднеспециальном учебном заведении, происходящая в организациях в режиме реальной рабочей деятельности. Практика призвана закрепить

полученные теоретические знания и навыки, необходимые для присвоения квалификации и итоговой аттестации учащегося как специалиста. Итоги производственной практики оцениваются согласно нормам, принятым в учебном заведении, и вписываются в учебный процесс [1].

Для студента производственная практика является неким стартом его профессиональной карьеры. Но, к сожалению, одной из грубейших ошибок обучающихся является то, что она рассматривают ее не как начало чего-либо нового в их жизни, а как продолжение старого, точнее видят в ней еще одно учебное задание, которое им предстоит пройти. Чтобы получить от практики максимум навыков, умений и пользы, нужно относиться к ней профессионально и с умом, понимая, что это уникальная возможность найти себя, но при этом, будучи еще студентом. Это шанс, при котором, учащийся, экономя свое время и силы, после окончания вуза точно будет знать в дальнейшем, куда идти работать.

Какие возможности дает практика студенту [2]:

- закрепить теоретические знания;
- применить знания и навыки на практике;
- сориентироваться в реальном рабочем процессе и увидеть подводные камни выбранной специальности, которые не видны в теории;
 - непосредственно контактировать с профессиональным сообществом;
 - получить навык поиска работы и общения с работодателем;
 - получить опыта взаимодействия с опытным профессионалом-наставником;
 - как можно раньше понять, что специальность или даже область выбраны неверно и не соответствуют вашим требованиям к профессии;
 - сориентироваться в профессии и определиться с направлением дальнейшего роста;
 - «прощупать» рынок и понять, что востребовано и чему еще нужно подучиться;
 - подыскать себе рабочее место, подходящее для старта карьеры;
 - получить начальный опыт, которого так не хватает молодым специалистам при устройстве на работу после обучения, и сделать свою первую запись в трудовой книжке;

- добиться первых успехов и проявить способности в выбранной специальности перед будущим работодателем.

По правилам системы образования студенты отправляются на производственную практику на старших курсах, когда уже точно определена специальность. Желательно, чтобы тема практики была схожа со знаниями и навыками, которые были получены студентом в семестре. Практика обычно проходит в реальных крупных и мелких организациях, у которых есть соглашение с вузом. Естественно, что направление работы предприятия должно соответствовать специализации учащегося. У студента есть право выбора подходящей ему базы практики, а университет, в свою очередь, предоставляет список возможных вариантов. В случае если у учащегося уже есть работа по профилю, то он имеет право пройти практику по месту его настоящей работы.

На протяжении всей практики студент должен вести дневник, который в дальнейшем подписывается руководителем его практики. По ее окончании итоги производственной практики оцениваются наравне с экзаменами и зачетами, а также отмечаются в зачетной книжке. Помимо этого, студенту дается характеристика с места прохождения практики, и его работа оценивается руководством практической базы, на которой он трудился.

Производственная практика может иметь два направления: технологическое (практическая работа, получение новых знаний и навыков) и научно-исследовательское или преддипломное (проведение научных исследований на практическом материале).

Несмотря на то, что студенты-практиканты – довольно хлопотное дело для организации, в производственной практике есть неоспоримые плюсы и для компании. Становясь базой практики и взаимодействуя с профильным образовательным учреждением, организация получает возможность [3]:

- присмотреть себе ценные молодые кадры заранее;
- «воспитать» молодых специалистов под себя, обучая их в соответствии с необходимыми именно вашей организации требованиями и спецификой;
- скорректировать образовательные программы профильных вузов, взаимодействуя с ними.

Производственная практика предполагает практическую реализацию комплекса теоретических профессиональных знаний в различных областях социологии, и решать их с помощью современных исследовательских методов с использованием новейшего и зарубежного опыта, с применением современной аппаратуры, оборудования, информационных технологий.

За период производственной практики студент должен показать свои умения и навыки по использованию социологического и статистического основания и методы социально-экономических и демографических наук при решении профессиональных задач. Кроме того, студент должен уметь применять в профессиональной деятельности научные и профессионально-профилированные знания и навыки овладения социологической теории и методов социологического исследования. К окончанию срока проведения производственной практики студент должен владеть навыками использования социологических методов исследования для изучения актуальных социальных проблем, идентификации потребностей и интересов социальных групп, а также уметь находить организационно-управленческие решения в нестандартных ситуациях и готовность нести за них ответственность. Обязательным компонентом производственной практики является написание студентом свою собственную статью или проведения информационно-аналитического обзора отечественной, а также зарубежной литературы на изучаемом иностранном языке. Возможные места прохождения производственной практики, организации различных форм собственности и различных секторов: центры социологических исследований, аналитические центры государственных органов управления, отделы внутренней политики акиматов, центры маркетинговых, демографических и общественных исследований, подразделения по социологическим и маркетинговым исследованиям, HR-менеджменту компаний.

В период прохождения производственной практики студентами был собран материал, предполагаемый к использованию при написании курсовых и дипломных работ, также творческих проектов.

В ходе практики студенты выполняли различные задания: проводили социологические исследования, готовили аналитические материалы для исследовательской деятельности, совершенствовали работы по социологическим исследованиям

(изучали и готовили информационные материалы, составляли опросники, анкеты, размещали в онлайн режим, проводили мониторинг), принимали участие в проведении специальных мероприятий, работали с деловой документацией, выполняли поручения руководителей баз практик и др. Руководители практики от базовых предприятий отметили в своих отзывах хороший уровень теоретической подготовленности студентов, умение находить креативные решения, коммуникативные способности, ответственность, исполнительность.

Правовая сторона процесса оформления практиканта имеет ряд трудностей, которые, впрочем, вполне преодолимы. Основная загвоздка для кадровиков – это отсутствие статьи, четко регламентирующей принятие практиканта на работу. Понятие договора между студентом и организацией на случай прохождения практики отсутствует в принципе. В этой ситуации есть два варианта действий.

Заключение трудового договора со студентами-практикантами составляется следующим образом. Если в организации, на котором учащийся проходил практику есть вакантное место, то студент может быть принят в штат на основании срочного трудового договора, таким образом, он имеет возможность вступить с организацией в трудовые отношения. Трудовой договор заключается на время прохождения производственной практики. В случае если для студента это является первым официальным трудоустройством, то у него возникает необходимость в том, чтобы завести трудовую книжку и свидетельство пенсионного страхования. Он наделяется всеми равноправными правами и обязанностями полноправного работника после заключения договора.

Если же в договоре между вузом и организацией указано, что студенты проходят практику без официального трудоустройства, либо если нет вакантных мест, то практиканта берут на работу без зачисления в штат только на время прохождения практики, и трудовой договор с ним не заключается. В этом случае он не получает определенную трудовую обязанность и функцию и не несет ответственности как официальный работник, а находится на практике больше для ознакомления. Также внутренние правила учреждения и правила охраны труда на него не распространяются. Для того чтобы принять практиканта на предприятие издается приказ, где указываются все необходимые

подробности, в частности это имя, сроки, цели, порядок прохождения, ответственный наставник и др.

В случае такой ситуации, когда у студента уже есть постоянная работа, соответствующая его специальности, то он может ее продолжить и пройти практику по месту работы, предоставив университету справку.

Таким образом, прохождение производственной практики является немаловажным этапом в процессе обучения. Как для студентов, так и для работодателей, это огромный шанс найти друг друга и начать профессиональное взаимодействие.

Литература

1. Кайбияйнен А. Корпоративная культура вуза и профессиональный имидж его выпускников // Высшее образование в России. – 2007. – № 9. – С. 71–77.

2. Когогин С. А., Ягудина Л. Р. Подготовка выпускников в образовательном кластере: модель оценки качества образования // Высшее образование в России. – 2014. – № 1. – С. 112–117.

3. Островская Т. Производственная практика. Трудовое право // http://rjob.ru/articles/proizvodstvennaya_praktika/

Жаназарова З.Ж.

*д.социол. наук, профессор
КазНУ им. аль-Фараби*

Бағдатұлы М.

*магистрант I курса кафедры политологии и
социально-философских дисциплин
КазНПУ им. Абая*

ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИЕ УНИВЕРСИТЕТЫ: ПРОБЛЕМЫ И УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ

Статья Главы государства Нурсултана Назарбаева «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» («Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру») дает огромный толчок развития предпринимательства, развитие образования, забытых традиций и культуры, в том числе благотворительной традиции казахского народа. «Новая модернизация не должна, как прежде, высокомерно смотреть на исторический опыт и традиции. Наоборот, она должна сделать лучшие традиции предпосылкой, важным условием успеха модернизации»[1].

Консервативность существующей классической модели вуза в реалиях рыночной экономики стала очевидной и в учебных заведениях страны, так как возникла необходимость совершенствования менеджмента и развития предпринимательской деятельности. При этом, наибольший интерес представляют пути трансформации вузов в организации нового типа - предпринимательские организации, ориентированные на удовлетворение потребностей рынка, получение прибыли, развитие инновационных технологий в самом вузе, поддержку, в том числе финансовой, исследовательских, социально-культурных проектов и управление ими.

На сегодняшний день эталоном предпринимательского университета в Казахстане могут назвать «Назарбаев Университет», так как именно в этом университете идет активная работа в бизнес направлении, сотрудничая со многими организациями в стенах вуза, выходя из стандартов традиционных вузов в нашей стране, принимая западную модель образования.

В условиях глобализации роль и место высшего образования изменились. Общество, бизнес и государство ожидают от университетов не только понимания новых реалий, но и активного участия в борьбе за рост эффективности на основе инновационного развития. Болезненные для академической среды перемены, когда ее устойчивое развитие не может уже зависеть только от государственной поддержки и увеличения числа студентов, привели к появлению предпринимательских университетов.

Предпринимательский университет – это вуз, готовый «к принятию рисков при освоении новых практик, результат которых неясен» [4]. То есть, это инновационный университет, который не выходит за пределы академической легитимности.

Предпосылками для предпринимательской трансформации университета являются:

- административное ядро, включающее центральные управленческие группы и университетские отделения;
- расширенная периферия развития (наличие технопарков, исследовательских центров, лабораторий, готовых установить связи с внешними факторами);
- диверсифицированная база финансирования (расширение спектра источников пополнения бюджета);

- стимулируемые академические структуры (их потенциал выступает гарантией устойчивого развития образования и науки);

- интегрированная предпринимательская культура (восприятие руководством и ведущими профессорами инноваций как неотъемлемого условия успешного и устойчивого развития университета).

Административное ядро является аналогом корпоративного правления и создается для преодоления огромной инерции академической среды, беря на себя значительную часть функций неповоротливого Ученого совета. Работа такой группы по управлению университетом больше похожа на бизнес и ведется по жесткому расписанию.

Успех модели предпринимательского университета базируется на настойчивом замещении коллегиального управления твердым курсом иерархически определенного администрирования. Практика реформирования европейских университетов показала, что для проведения наиболее жестких реформ в университетские администрации рекрутируются экономисты, политологи и социологи, которые в противном случае оказывают наибольшее сопротивление этим реформам. По завершении болезненного, но необходимого этапа реформ, между администрацией и академической средой устанавливаются гармоничные отношения [4].

Однако, в образовательной политике Казахстана официальный статус и соответствующую институциональную поддержку в первую очередь получила организационная форма исследовательского университета. Это связано с тем, что в современных условиях рискованно строить стратегию университета на основе долгосрочного взаимодействия с бизнесом. Есть лишь небольшой сегмент (IT-технологии, добыча нефти и газа), где крупный бизнес проявляет заинтересованность в прочных связях с вузами. В то же время, опираясь на долгосрочную государственную поддержку, исследовательские университеты могут параллельно развивать элементы предпринимчивости в научной и образовательной сферах.

Для университетов всего мира наступила тревожная эпоха, конца которой не видно. По мере того как в последней четверти XX столетия перед ними возникали все новые и новые трудности, высшее образование утрачивало всякую устойчивость, кото-

рой оно, вероятно, некогда обладало. Поскольку запросы вряд ли будут когда-либо снижаться, возвращение к некоему устойчивому состоянию невозможно. Запросы студентов постоянно растут. Все больше людей самого разного возраста осаждают университеты и колледжи, стремясь получить самое разное и современное образование по множеству разнообразных предметов и обновленных образовательных программ[4]. Научно-технические компании в экономике и обществе создают растущий и быстро меняющийся рынок профессионального труда, для которого университеты должны готовить компетентных специалистов. Правительства ожидают, что университеты будут больше помогать обществу в решении социальных и экономических проблем, но в то же самое время колеблются в том, что касается финансовой поддержки, и становятся ненадежными партнерами. И самое главное: исследовательская база университетского мира с огромной скоростью создает новые знания и методы, последовательно увеличивая количество специальностей и расширяя спектр дисциплинарных и междисциплинарных областей. Университеты основываются на знаниях, но ни один университет или совокупность университетов неспособны остановить или даже серьезно замедлить международный рост знаний. Угодив в силки производства знаний, даже самые богатые учебные заведения неспособны вместить весь спектр старых и новых областей. Под действием растущих и пересекающихся запросов университетам приходится менять свои учебные планы и преподавательский состав, а также модернизировать материальную базу и оборудование, все более дорогостоящие, и делать это нужно гораздо быстрее, чем прежде. В условиях, когда положение гуманитарных наук стало крайне уязвимым, критики начали говорить, что не знают, куда они идут, и даже что они лишились своей души. Можно быть уверенным, что, если университеты не заблудятся, изучая новые возможности и осваивая новые виды деятельности, им придется не только сохранить, но и восстановить многие свои традиционные области.

Несмотря на изученность социальной работы с точки зрения теории, отмечаются особенности функциональных задач и практического применения. Таким образом, автор акцентирует внимание на том, что в XXI веке менеджмент социальной работы разносторонен, широк спектр оказания социальных услуг в обществе, сложны современные задачи, которые ставятся перед

социальными работниками. В условиях глобализации специальность социальной работы оправдывая свою актуальность, из года в год, выполняя все новые важнейшие общественные задачи, вбирает с каждой сферы общества новые направления деятельности [3].

В рамках предпринимательства, хочу отметить, что в Казахстане растёт число отзывчивых людей, в частности в лице предпринимателей, бизнесменов – об этом говорят организаторы уникальной Премии «Алтын жүрек» организованный Благотворительным фондом «Бауыржан» при поддержке Акимата г. Алматы и партии «НұрОтан. На протяжении 11 лет она собирает и награждает людей, для которых «взаимопомощь» и «доброта» – это не просто слова, а неотъемлемые качества души и часть их повседневной жизни.

В рамках программы «Руханижаңғыру» в 2017 году на соискание Премии «Алтын жүрек» было подано рекордное количество 455 заявок со всего Казахстана. Премия традиционно присуждается в 11 номинациях людям, чьи поступки доказывают, что доброта и гуманизм играют большую роль в жизни общества. Их милосердие выражается не только в денежной поддержке незащищённых слоёв населения и социально значимых проектов, но и посильным физическим и моральным вкладом в них. «Добро и милосердие не должно иметь границ» - заявляют постоянные организаторы «Алтын жүрек», Фонд «Бауыржан».

В 2017 году среди номинантов Премии есть люди с особыми потребностями, которые несмотря ни на что, живут полной жизнью и помогают тем, кто в этом нуждается. Например, предприниматель из г. Уральск БиржанКужаков организовал производство вертикализаторов – оборудования для реабилитации больных с ДЦП. Сейчас под началом Биржана трудятся несколько десятков человек. Также в числе номинантов волонтерское движение, Клуб «28 петель», мать 25 детей Екатерина Яценко, политолог ДосымСатпаев, бизнесмены-меценаты НурланСмагулов, БауржанОспанов и американки Виктория Шарбоне и ЕлизабетТурнок, которые открыв приют в г. Тараз, на протяжении нескольких лет оказывают поддержку для матерей-одиночек и детей-сирот.

По данным организационного комитета Премии, за период 2016-2017 гг. в Казахстане, только согласно поступившим

заявкам, осуществлена благотворительная деятельность на сумму более 29,4 миллиарда тенге. Благотворителями и волонтерами Казахстана осуществлено: строительство 16 спортивных школ и 29 детских садов; проведен ремонт 23 общеобразовательных школ, 3-х специализированных детских садов для детей-инвалидов, более 10 тысяч детей из малообеспеченных семей получили возможность отдохнуть в детских лагерях благодаря спонсорской поддержке; необходимым оборудованием были оснащены 33 компьютерных классов и 8 больниц; более 800 детей из малоимущих семей подготовлены к школе, в квартирах 26 ветеранов ВОВ был осуществлен ремонт и более 500 участников ВОВ, тружеников тыла получили материальную помощь.

Первое имя, которое ассоциируется с казахстанской благотворительностью – это Аружан Саин. Она возглавляет благотворительный фонд Добровольное Общество «Милосердие». Этот фонд направлен на помощь детям и работает в двух направлениях. Акция «Подари детям жизнь» помогает собрать нужные средства на лечение детей, которым невозможно помочь в Казахстане, либо нет возможности оказать помощь своевременно. За время существования этой акции уже оказана помощь 342 детям. Второе направление – помощь детям-сиротам. В рамках этого направления предпринимаются шаги по внесению изменений в Закон «О Браке и Семье» РК, которые помогут большому количеству детей-сирот быть устроенными в семью. Этот проект - "Казахстан без СИРОТ" был поддержан Президентом Казахстана Нурсултаном Назарбаевым на встрече "Коктем-шуагы" 5 марта 2010 года [2].

Крупным благотворительным фондом является фонд «Дара». В отличие от «Милосердия», «Дара» занимается более широким спектром детских проблем. Свою деятельность «Дара» осуществляет для улучшения условий жизни и расширения возможностей развития детей-сирот, детей с ограниченными возможностями и больных детей. Большинство проектов направлены на обучение, развитие творческих навыков у детей, реабилитацию и поддержку в приобретении профессии. Также, фонд участвует в разработке предложений по усовершенствованию законодательства и практики в части реализации прав детей с ограниченными возможностями и детей-сирот, сотрудничает с другими общественными организациями в продвижении реформ.

По всей стране действует 3 филиала: «Дара Алматы», «Дара Астана» и «Дара Боровое» [2].

В марте 2007 года появился благотворительный фонд «Аяла». Основным направлением деятельности фонда является помощь детским больницам, поликлиникам, родильным домам и санаториям. Первым крупным проектом фонда стало оснащение отделения реанимации детской городской клинической инфекционной больницы (ДГКИБ) города Алматы. Это оборудование уже помогло сотрудникам реанимации спасти многие жизни тяжелобольных детей. Помимо детских больниц, фонд помогает детским домам и интернатам. Совместно с благотворительным фондом «Дара» был проведен праздник «День улыбки» для всех воспитанников детских домов Алматы.

Духовным и физическим развитием детей занимается фонд «Саби». Основными направлениями работы фонда являются: здоровье детей и их физическое развитие, и духовность и доступность образования. Фонд «Саби» занимается оказанием помощи детям-сиротам и детям, оставшимся без попечения родителей, талантливым ребятам из социально незащищенных семей, детям с серьезными нарушениями здоровья, а также, расширив границы основных целей, людям с ограниченными физическими возможностями.

Пионером в области благотворительности можно назвать фонд «Бауыржан». Эта организация старается создать благоприятные условия для развития филантропии в Казахстане, оказывает содействие НПО и поддерживающим их меценатам и благотворителям. Одним из самых крупных проектов фонда является социальный телевизионный проект «Жакынына жардемдес». Это благотворительная передача, рассказывающая зрителю о жизни нуждающихся в помощи людей, об их непростой судьбе и о каждодневной борьбе за выживание, а также о людях, которые, несмотря на все проблемы, достигают больших высот, становясь примером для других. За два года существования проекта творческий коллектив помог более чем 100 героям, была собрана сумма свыше 40 миллионов тенге. [2]

Как сказал известный предприниматель, филантроп Джордж Сороса: «Я занимаюсь филантропией не из чувства вины или потребности создать себе хорошую репутацию. Я занимаюсь филантропией, поскольку верю в то, чем занимаюсь», то есть в любом начинании вера играет главную роль. В статье взаимос-

вязь между предпринимательским университетом и благотворительностью несет в себе материально- моральное равенство. Так как само по себе благотворительство и есть духовная ценность, которую на примере показывают наши казахстанские предприниматели, открывая фонды, премии.

Литература

1. Статья Главы государства «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания»
http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_conferences/statya-glavy-gosudarstva-vzgljad-v-budushchee-modernizaciya-obshchestvennogo-soznaniya
(Дата обращения 12.04.2017).
2. «Благотворительность в Казахстане: кто есть кто» <https://www.caravan.kz/articles/blagotvoritelnost-v-kazakhstane-kto-est-kto-375474/>
(Дата обращения 12.06.2014).
3. Казахский национальный педагогический университет имени Абая. ВЕСТНИК. Серия «Социологические и политические науки» №3 (59), 2017.С. 61-64.
4. Кларк Б. Создание предпринимательских университетов: организационные направления трансформации. – М., НИУ ВШЭ, 2011.

Морозова Т.А.

*социол.г.к., доцент м.а.
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ*

Сарыбаева И.С.

*социол.г.к., доцент м.а.
эл-Фараби атындағы ҚазҰУ*

ЖОҒАРҒЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА МЕДИКО- ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫСТАРДЫ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Қазіргі кезде Қазақстандық Жоғарғы оқу орындарында түрлі реформалар жүріп жатыр, оның басты себебі - әлемдегі білім беру кеңістігінде орын алып жатқан сапалы өзгерістер. Сонымен қоса Жоғарғы оқу орындарын реформалаудың қуатты үдерістеріне әкелетін тағы бір себеп – ол саяси шешімдер болып табылады. Білім беру саласы мемлекеттік саясаттың ең маңызды факторы болып табылады, сол себепті мемлекет жоғарғы білім беруді дамыту стратегиясын айқындап, ел университеттеріне белгілі бір мақсаттар мен міндеттерді белгілейді.

Жаңа оқу стандарттары қазақстандық жоғары оқу орындарының түлектерін дайындаудың сапасы мен мазмұнының

жағдайларына жоғары талаптар қояды. Ең басты акцент білім беру бағдарламаларын әзірлеушілердің құзыреттілігімен жасалған білім беру нәтижесі бойынша күш-жігерін бағыттауына қойылады. Құзыреттілік тәсілін енгізу және жоғарғы білім берудің практикалық бағыттылығын күшейту әлеуметтік жұмыс саласында білім беру мазмұнын жаңарту мәселесін ғана емес, сонымен қатар түлектердің теориялық және әдіснамалық тұрғыдан дайындығына жаңа көзқараспен қарауға мәжбүр етеді. Болашақ маман үшін ғылыми көзқарасты қалыптастырудың маңыздылығы практикалық бағыттылығын нығайтудан кем емес, өйткені теориялық және әдіснамалық негізсіз кез келген түлек дайын технологияларды және әлеуметтік қызметтер әдістерін жаңғыртатын және шығармашылық қызметтің перспективаларын жоғалтатын қарапайым орындаушыға айналады.

Қазіргі заман жағдайында Қазақстандағы әлеуметтік проблемалардың артуы жас ұрпақтың және бүкіл халықтың денсаулық көрсеткіштерінің нашарлауы, медициналық және әлеуметтік сипаттағы өзара байланысты мәселелерді сапалы жаңа деңгейде шешудің қажеттілігі артуда. Осындай мамандарды даярлау қажеттілігі денсаулық сақтау жүйесінде әлеуметтік жұмысты ұйымдастыруға байланысты шешілмеген бірқатар шешімдермен анықталады олар: амбулаториялық-емханалық көмек, диспансерлік қадағалау, үйде күтім жасау, патронаждық және әлеуметтік кеңес беру, науқастарды бағыттау. Жоғарғы білімді медицина саласындағы әлеуметтік қызметкер қызмет көрсетілетін аймақтың тұрғындарына медико-әлеуметтік көмек көрсету бағдарламаларын дайындайды және жүзеге асырады, медициналық және профилактикалық ұйымдардың медицина қызметкерлерімен өзара әрекеттесу жүйесін жетілдіреді, тиісті ведомстволық ұйымдармен (мұғалімдер, психологтар, адвокаттар және т.б.) медико-әлеуметтік қызметтің қызметін үйлестіреді, орта деңгейдегі қызметкерлердің әлеуметтік іс-шараларын өткізуді басқарады және бақылайды, басқа да ұйымдастыру мәселелерін шешумен айналысады [1].

Денсаулық сақтау саласында әлеуметтік қызметкерлерді кәсіби даярлау тек теориялық дайындыққа ғана емес, болашақ маманның тәжірибелік дағдыларына да қатысты бірқатар міндеттерді қарастырады. Сонымен қоса, денсаулық сақтау саласындағы әлеуметтік қызметкерлердің кәсіби ерекшеліктерін ескере отырып, болашақ маман бейімделуге ғана емес,

денсаулық сақтау жүйесінің сапасын үйлесімді түрде біріктіруге және жақсартуға дайындалады. Ауруханада пациенттің қажеттіліктерін түсіну үшін әлеуметтік қызметкер аурудың сипатын біліп, ауруға байланысты және науқасқа күтім жасаудың көптеген психологиялық, әлеуметтік және физиологиялық факторларын ескеруі керек [2].

Әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс кафедрасының маманы «Әлеуметтік жұмыс» мамандығы бойынша студенттердің білімін жетілдіру мақсатында «Денсаулық сақтау жүйесіндегі әлеуметтік жұмыс» оқу құралы әзірленді, бұл оқу құралындағы оқу материалдары келесі бөлімдер бойынша құрастырылды:

1. «Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау жүйесіндегі әлеуметтік жұмыс».

2. «Әлемде және Қазақстанда әлеуметтік жұмыс тарихы. Денсаулық сақтаудағы әлеуметтік жұмыстың биопсихоәлеуметтік көзқарасы».

3. «Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерінде қоғамдық денсаулық сақтаудағы әлеуметтік жұмыстың этикалық аспектілерін көрсету (құндылықтар, моральдар, нормалар, заңдар, адам құқығы). Биоэтика тар және кең мағынада».

4. «Денсаулық сақтаудың экономикалық негіздері. Қазақстан Республикасында денсаулық сақтауды нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету».

5. «Қоғамдық денсаулық сақтау мен денсаулық сақтау және әлеуметтік жұмыстың әртүрлі деңгейдегі әсері».

6. «Денсаулық сақтау саласындағы мемлекеттік саясаттың принциптері және Қазақстан Республикасында тегін медициналық көмектің кепілді көлемі».

7. «Салауатты мінез-құлық немесе салауатты өмір салты. Салауатты мінез-құлықтың үлгісі»-мақаласына зерттеу жүргізген оқытушы А.В. Прохоров «Мінез-құлықтың өзгеруінің трансаторлық моделі және оны қолдану».

8. «Физикалық және психикалық денсаулық. Тәуекел факторлары, психоәлеуметтік факторларды диагностикалау критерийлері».

9. «Мүгедектік түсінігі - анықтамалар, индикаторлар. Қазақстанда мүгедектікті тексеру. Қазақстандағы мүгедектерді әлеуметтік қорғау және оңалту».

10. «Қазақстандағы жеке санаттармен және халық топтарымен әлеуметтік жұмыс. Балалар мен қарт адамдармен жұмыс істеудің өзектілігі».

11. «Қазақстанда алкогольді және есірткі қолданатын адамдармен медико-әлеуметтік жұмыс және олардың құқықтары бар. Медико-әлеуметтік жұмыстағы наркологиялық науқастармен қолданылатын бағдарламалар».

12. «Мүгедектік түсінігі - анықтамалар, индикаторлар. Қазақстанда мүгедектікті тексеру. Қазақстандағы мүгедектерді әлеуметтік қорғау және оңалту ».

13. «Қазақстандағы онкологиялық аурулардың жағдайы. Қазақстандағы онкологиялық науқастарға медико-әлеуметтік көмек көрсетуді ұйымдастырудың нормативтік-құқықтық базасы».

14. «Ауырсынуды басқару тұжырымдамасы. Қазақстандағы паллиативтік көмек (хоспистерді күту), оның құрамдас бөліктері, түрлері, мақсаттары мен міндеттері» сонымен қоса өзін-өзі зерттеуді қамтиды.

15. «Медициналық генетика. Оның әлеуметтік жұмыстағы рөлі» [3].

Бұл пәндегі тақырыптар мазмұнына сәйкес таңдалып, семинарларға арналған 15 лекция мен әдістемелік ұсынымдардан тұрады, сонымен қоса СӨЖ / СОӨЖ бойынша әдістемелік ұсынымдар, глоссарий және тест сұрақтарын қамтиды.

Осы пән бойынша оқулықтар болмағандықтан, студенттердің білім алуына методологиялық қолдау жасау кезінде Қазақстан Республикасының заңнамалық актілері, ғылыми мақалаларда көрсетілетін шетелдік мамандардың тәжірибесі, пациенттердің қамқорлығына көрсетілетін медициналық мектептердің оқулықтары пайдаланылды.

2015-2016 жылдары әлеуметтану және әлеуметтік жұмыс кафедрасының мамандары келесі тақырыптар бойынша мақалаларын жариялады:

1. Қазақстанда балалықты әлеуметтік қорғау [4].

2. Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік жұмыстың экономикалық және құқықтық аспектілері [5].

3. Қазақстандағы алкогольді және есірткі қолданатын адамдармен медико-әлеуметтік жұмыс істеу ерекшеліктері [6].

4. Паллиативті көмек Қазақстан Республикасында әлеуметтік жұмыс түрінде [7].

Осы басылымдарда Қазақстан халқының және оның жеке топтарының денсаулығына қатысты әлеуметтік факторлар мен жағдайлардың әсеріне байланысты көптеген мәселелер кеңінен қамтылды. Олар әлеуметтік жағдай мен адам денсаулығына әсер ететін факторлардың, сондай-ақ елдегі әлеуметтік қорғалмаған топтардың заңнамалық құқықтарының зиянды әсерлерін жою және алдын-алу бойынша ұсынымдар қарастырылды.

Медико-әлеуметтік жұмыс циклы аяқталғаннан кейін студенттер білім алған білім деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін бекітілген білім беру бағдарламалары бойынша жазбаша емтихан тапсырады.

Дегенмен, мақаланың ақырғы бөлігінде студенттерге жақсы күтім жасау үшін болашақта мамандарға сезімталдық, тактика, психологиялық әсер ету қабілеті қажет теориялық білімді ғана емес, сонымен қатар практикалық дағдыларды қажет ететіндігін атап өткіміз келеді. Олар қамқорлықты қамтамасыз ететін және клиенттің денсаулығын қалпына келтіру, азаптауды азайту және асқынулардың алдын алу үшін қолайлы жағдай жасауды қамтитын күтім ережелерін үйренулері керек. Осыған байланысты, медико-әлеуметтік жұмысқа студенттерді емделушілерді күтіп-бағудың ерекшеліктерін ескере отырып, медициналық және әлеуметтік жұмысқа дайындау, олардың қарым-қатынасы, қамқорлықтың маңыздылығын түсіну үшін санитарлық-эпидемиологиялық режимге, этикаға және деонтологияға байланысты қосымша ақпараттармен қамтамасыз ету керек.

Мұндай мамандарды даярлауда шет елдердің тәжірибесі көрсеткендей, осы практиканың негізгі оң аспектісі тек студенттерге күтім жасау дағдыларын игеру ғана емес, сонымен қатар өздерінің таңдаған мамандығына деген сүйіспеншілікті қалыптастыруға қызығушылығын арттырады.

Әдебиеттер

1. Турчина Ж.Е., Шарова О.Я., Тихонова Н.В. Опыт преподавания дисциплин медико-социального направления в подготовке бакалавров по социальной работе. // Медицина и образование в Сибири : сетевое научное издание. - 2015. № 3.

2. Мудрова Л. А. Значение создания учебно-методического комплекса дисциплины «Социальное служение» для студентов курса КрасГМУ направления подготовки «Социальная работа» / Л. А. Мудрова, С. А. Бахшиева, Е. В. Зорина // Социальное образование 21 века: материалы всероссийской научно-практической конф. - Красноярск: Изд-во КрасГМУ, 2014. - С. 53–55.

3. Морозова Т.А. Социальная работа в системе здравоохранения. Учебно-методическое пособие. – Алматы: Казак университет, 2015.

4. Морозова Т.А. Обеспечение социальной защиты детства в Республике Казахстан. - Екатеринбург, 2015. -С.149-158

5. Морозова Т.А. Экономические и правовые аспекты социальной работы в системе здравоохранения Казахстана. – Алматы, Вестник КазНУ, Серия психологии и социологии №3. – 2015. -С.132-137

6. Морозова Т.А. Особенности медико-социальной работы с лицами, употребляющими наркотики и алкоголь в Казахстане//Медико-социальные и психологические аспекты безопасности промышленных агломераций. Материалы конференции // Екатеринбург, 2016

7. Морозова Т.А. Паллиативная помощь как форма социальной работы в Республике Казахстан. Алматы, Вестник КазНУ, Серия психологии и социологии №4. – 2015. -С.132-137.

Myrzabekova A.A.

Al-Farabi KazNU,

Assistant, master of social science

MAIN INSTRUMENTS AND METHODS OF TIME USE RESEARCHES

The main tasks of time budget studies are to not only study and analyze the current state of the problem, but to determine trends and to make predictions in the use of time by the population, considering influence from various factors. Changes in the structure and content of the time usage of population can be associated with the processes of industrialization and urbanization, changes in the duration of working hours, working week regimes, the state of everyday and cultural services for the population, the education system, development processes and changes in the content of needs, living standards indicators. For regulating and analyzing these changes, determining the following tasks of the time budget study is necessary (table 1).

Table 1 – Important tasks of time budget use researches

IMPORTANT TASKS OF TIME BUDGET USE RESEARCHES
Studying of the distribution status of the entire daily (weekly, etc.) time fund for various activities of different social groups, as well as the factors (conditions) that affect this distribution.

Identifying opportunities to optimize time usage according to certain criteria for main activities: paid work, domestic work, satisfaction of domestic needs, recreation.
Identification of typological structures of pastime (budget of time, free time, leisure practices etc.) of different groups of the population.
The study of value orientations and motivating pastime by groups of the population, satisfaction with the conditions and use of various activities (related to work, life and creation).
Study of trends and patterns of changes in real behavior of population groups for a particular period.
Forecasting changes in the time usages a result of the implementation of certain socio-economic activities and processes.
Study the influence of socio-economic processes and innovations on the distribution and use of the time of the population.
Calculation and analysis of time balances of the entire population of a given territory (city, region, republic, country) for social forecasting and planning.

The main sociological methodology for studying time is the study of time budgets. The study of time budgets is an original scientific and applied direction of sociological and statistical research that has been developing since the 1920s. It has its own subject, methodology, specific methods and techniques for collecting, analyzing information and a wide range of practical applications. In the modern world, in the given field of research activity and systemic approaches have been dominating from the very beginning. Time is considered as a natural and social resource of people's activities, necessary for realization of their social and personal needs [1].

Time budget study is a specific method of measuring the time usage. In time budget research respondents are asked to record the precise moments and duration of all events of a predefined type within a specific time period. Generally, during a research the time use during an entire day, part of a day or number of days is measured in its totality, however this is not essential: a time budget research could equally measure the time spent only working or reading. The key factor in all time budget research is that a note is made when each individual activity begins and ends. In contrast to 'usual' surveys, respondents are not asked to look back in general at a collection of activities, but rather to note down the precise times and dates of every activity on a diary-like form. The advantage of time budget research is based on the fact that the researchers attempt to monitor time use as close as possible, and to draw a comprehensive structure from those observations. Keeping a diary minimizes the respondents need to rely on their selective memories. Thus, the risk

of deliberate or accidental overestimation or underestimation of activities kept to a minimum. In the time budget research conducted by United Nation in a ‘closed’ recording system was used, in which a period of 24 hours consists of no more than 96 fifteen-minute periods. The information contained in the diaries is related directly to the actual time use during the respondents’ everyday life. This makes time budget research the most reliable indicator of time usage, especially for informal, fairly mundane and regularly recurring activities (e.g. household tasks, informal social contacts, reading and etc.) [2, p. 25].

The time budget research is also ideally suited to analyze the timing of activities and the distribution of activities over a day and a week. The core tool of a time use research is the time use diary, which registers an individual’s activity sequence. For each main activity, additional information is demanded like a secondary activity and information about “where” and “with whom” this activity was done. Additional to the diary information, a time use survey typically includes a questionnaire about socio-economic individual and household background variables [3, p. 13].

The main purpose of a time-budget research is to collect data which demonstrates the amount of time spent on different activities in the course of a representative day by different groups of the population and the distribution of time over the day used for different purposes. These data are needed for an analysis of productive household and leisure activities covering many aspects of human life for which data is only available from the usual social, demographic and related economic statistics. The analysis is facilitated because time is the basic unit of measurement and hence the data are amenable to a greater degree of disaggregation than the traditional concepts of participation and non-participation. In addition, it becomes easier to understand the trade-off between one activity and another. All the substantive time use approaches and research fields are based on the following instruments and methods (table 2) [4, p.68]:

Table 2 –Main instruments and methods of time use researches

Direct time use questions (stylized approach)	considers number of participations, or the amount of time denoted for a certain activity in a typical day; either constrained time (must cover a defined time period) or unconstrained time
---	---

Activity lists	a respondent is offered a list of activities. Time consumption is determined for each activity.
Beeper	calls for information randomly and experienced sampled over a period (day) for actual subjective, context sensitive information
Time use diary (Visual methods)	considers all activities and patterns of associations between people, location, allows sequence analysis

The most popular instrument is the use of “stylized” time use items within conventional questionnaires. Respondents are asked how often do they engage in various activities; who does or with whom do they share various routine items of domestic work; and the amount of time they usually spend in various activities. However, the stylized questionnaire approach has a range of issues and challenges, including recall issues, unclarity about the inclusiveness of activity categories or descriptions, uncertainties about the specified reference period (whether successfully recalled events actually occurred within it). Questionnaire items are also disproportionately prone to social desirability effects in that they allow a merely passive admission of participation in positively-valued activities, rather than requiring active invention of episodes of participation in them.

The most important components of the daily and annual budgets of time (working, free) have a relatively independent meaning. However, essentially time expresses the location and measure of human activity. Therefore, working hours mean a working activity of certain duration. The same applies to other types and forms of human activity that has specific socio-economic properties. Consequently, another methodological position is formed: "type of activity" is primary, and its duration ("time expenditure") is secondary, and is considered as one of the characteristics of the “type of activity”. The time budget as an object of research is not identified with the analysis of time costs. In time budget researches, the real behavior (activity) of social groups is studied according to the duration of specific types of activity, their frequency, and structure, duration of implementation in a particular social space, periodicity. Thus, the content of time spaces becomes more important than the time space of the time budget itself.

Activity lists is the research unit of the cumulative human activity associated with the satisfaction of specific needs (for example: reading, watching TV, sewing, knitting, sleeping, etc.). All types of activity of different social groups of the population and their

duration are not determined by individuals themselves, but above all by their social and economic needs, developing under certain conditions of work, life and leisure and at a given level of development of productive forces and the nature of production relations. Needs are manifested in the interests, and the latter are realized in the real behavior of people, in the relevant activities, their frequency, duration, location, etc.

Types of activities are grouped together in accordance with their socio-economic and socio-cultural content. These groups are as follows [5, p. 15]:

- 1) paid work and activities associated with it;
- 2) domestic work and satisfaction of domestic needs;
- 3) satisfaction of physiological needs;
- 4) free time (education, social activities, leisure, recreation and entertainment, etc.).

A third approach is the “beeper study” where respondents are prompted, at random instants through the day and week, by a signal (a “beep”) from an electronic device, to describe their current activities and affective circumstances. This approach potentially provides highly accurate weighted sample estimates of the population’s aggregate time-use, since each moment of the day must be exactly equally represented in any analysis. The immediate response required by this approach means that recall problems are avoided. And indeed, it allows direct measures of affective responses (by contrast, the intensity of subjective response is particularly difficult to measure reliably through retrospective questionnaire methods). Reference period effects are entirely avoided because only current events are reported and activity inclusiveness issues are at least partially avoided by the use of respondents’ own words to record responses. And there are fewer desirability effects, since honesty is the easiest policy for respondents in this case (respondents would otherwise have to actively invent a false description of the current circumstances).

Time diary studies have a long history, originating from the activities of late 19th century Russian official county researchers investigating the daily life of peasant families. In the second decade of the 20th century, Maud Pember-Reeves, researching on behalf of the Fabian Society in London, who may have been aware of the previous Russian work in this area, collected a small number of single week diaries of working class housewives in London (Pember-

Reeves 1913). Strumilin collected large diary samples in the USSR between 1921 and 1923 for economic planning purposes (Zuzanek 1980). The United States Department of Agriculture (USDA) made a major collection of women's diaries (with farm, town and "college women's" samples) between 1925 and 1931, as part of its program of agricultural extension work. The academic study of time-use took its origin in the USA with the Russian émigré sociologist Pitirim Sorokin, who had been a colleague of Strumilin in Moscow in the early 1920s. His *Time Budgets of Human Behavior* (Sorokin and Berger 1939) introduced this field to many social scientists [6, p.89].

Diary records, providing a repeating stream of activity sequence information, are directly useable, and now increasingly widely used, for a range of analytic purposes directly related to well-being. But until the last decade or so, most major applications have started, not with the raw activity sequences, but with these transformed into aggregated "time budget" statistics.

Time diaries usually related with photography to fix activity. Visualizing research data give more clearly and valid results. History of working with photographic images in the social sciences can be traced back to the early twentieth century. Then the photos were made as illustrations to the texts, a kind of registrar for scientific evidence, and were used thus in the first place, by anthropologists, and ethnographers. In sociology, the use of visual methods began to be applied as a demonstration of the facts, proving the "truth" of social reality [7]. But wide application of this method comes with undertaking the consideration of photography as something more than the possibility of fixing social facts.

According to the criterion of the content of the document, the picture is different and diverse. The photos can depict a person or group, their work or leisure activities, personal or business relationship. The photographs may provide information on urban or rural infrastructure (buildings, roads and bridges, streets and parks, advertising and signage, and more). From the content of the photos you can get information about the progress of any event (demonstrations, strikes, family holiday). After analyzing the photo, you can read information about the participants of the photographed event (age-sex structure, nationality, race, etc.), their non-verbal behavior (facial expressions, posture, and gestures), their actions and interaction with each other. In addition, the content of the photos can be divided into static and dynamic: in the first case, photographing a

static subject or posing (for example, the photograph on the passport); in the second case, the photo depicts the action of a person or group of people, the dynamics of (dancing, talking, running, etc.) [8]. Thus, a photograph can be considered as a particular document type, analysis method of photo – specific research method (visual method). Visual method is a method in sociology, a method of analysis of documents, which source of analysis is the photographic paper (photograph). Classic of documentary photography Dorothea Lange describe the essence of the visual sociological data: "the focus of interest in photography is people". She registers one's daily life at work, at war, in entertainment or activities during the day, consecutive seasons or phases of life. A photo shows the human institutions – family, church, government, political organizations, clubs, and professional unions. It does not only show their outside image, but also helps to open the way they operate, demonstrate impact on personality, loyalty, and behavior" [9].

Lack of effective instruments and methods for comprehensive methodological research of leisure activities of student youth is an actual problem in the field of leisure activities for student youth. Choosing the right methodology gives an opportunity to timely and accurately determine the possible risks and instabilities in sphere of students' free time usage.

References

1. Artemov V. A. History of sociology. The history of investigations of budgets of time // Sotsis. -2003. - No. 5.
2. Time Use and Time Budgets: Improvements, Future Challenges and Recommendations/ Joachim Merz/ Discussion Paper No. 4358 August 2009/ p 28
3. Maszewska S. M. Sociology of leisure: a tutorial – Shuya: Publishing house of Shuya branch of FGBOU VPO "Ivanovo state University", 2014. 103 p.
4. Mosalev B. G. Leisure: methodology and methods of sociological research: a Training manual. – M.: Publishing house of Moscow state University of culture, 1995 – 96 S.
5. Bagnoli A. Researching identities with multi-method autobiographies // Sociological Research Online. 2004. Vol. 9. No. 2 [online]
6. Artemov V. A. Social time: Problems of learning and use [Text]/ V. A. Artemov. - Novosibirsk: Scientist, Sib. DEP., 1987. - 240S.
7. Zharkov A. D. Technology of cultural and leisure activities: a textbook for students of universities of culture and arts. M.: Moscow state University of culture, 2002.-288c.
8. Orlov, G. P. leisure time as a sociological category [Text] /G. P. Orlov. - Sverdlovsk: Sverdlovsk Jur. ins-t, 1973.
9. Tregubov B. A. the Free time of youth: the nature, types, management. [Text] /B. A. Tregubov - SPb.: Publishing house With Peter St University, 1991.

ЗАҒИП ЖАНДАРДЫ ӘЛЕУМЕТТІК ОҢАЛТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Адамның әлеуметтік потенциалы ең алдымен физикалық, биологиялық ерекшеліктерімен сипатталады. Сондықтан да, адам жүйе ретінде толыққанды жұмыс жасауы үшін оның он екі мүшесінің сау және толықтай жұмыс істеуі маңызды. Сол жүйенің қандай да бір компоненті ақаулық танытса, ол жүйенің дұрыс жұмыс істеуінде кедергілер туындайды. Соның ішінде көздің адам физиологиясында алар орны өте ерекше. Бәрімізге белгілі, көз көру қызметін атқарады. Көру арқылы біз сыртқы әлемді танып қана қоймастан, сонымен қатар өз өмірімізді барынша жүзеге асыруға мүмкіндік аламыз. Көздің құдіретімен өз бетімізше қозғала, жұмыс жасай, бағыт-бағдар және білім ала аламыз. Жалпы айтқанда, ешкімге тәуелсіз бар құқықтарымыз мен мүмкіндіктерімізді пайдаланып, жан-жақты өзімізді дамыта аламыз. Ең бастысы көз көру арқылы іс-қимыл, қозғалыс, өзін-өзін қамтамасыз ету мүмкіндігіне, яғни тәуелсіздікке, еркіндікке ие болады. Ал жүре пайда болған соқырлық адамды кері әлеуметтендіру процесіне алып келуі әбден мүмкін.

Барлық әлемде мүгедектер денсаулықтарындағы ауытқушылықтар мен өмірлік іс-әрекет шектелуінің салдарынан өздерін экономикалық, әлеуметтік, моральды және саяси аспектілерде теңсіздікті сезінетін тұрғындардың бір бөлігі болып табылады. Шамамен осыдан 1000жыл бұрын оларды кемсіту, мойындамау, оқшаулау, басымдық көрсету қарым-қатынасы орын алған болса, ал 100жылдан бері ол аяушылыққа және ізгі ниеттілікке ауысты. Қазіргі таңда мүгедектерге, соның ішінде соқырларға деген жағымды қарым-қатынас байқалады [1].

Қазақстан Республикасының мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы Заңы бойынша мүгедек ұғымына тұрмыс-тіршілігінің шектелуіне және оны әлеуметтік қорғау қажеттігіне әкеп соқтыратын, ауруларға, мертігулерге (жаралануға, жарақаттарға, контузияларға), олардың зардаптарына, кемістіктерге байланыс-

ты организм функциялары тұрақты бұзылып, денсаулығы нашарлаған адам деген анықтама беріледі. Ал мүгедектік деп организм функциялары тұрақты бұзылып, денсаулықтың бұзылуы салдарынан адамның тіршілік-тынысының шектелу дәрежесі айтылған [2].

Мүмкіндігі шектеулі адамдарды әлеуметтік оңалту қазіргі әлеуметтік көмек пен әлеуметтік қызмет көрсету жүйелері үшін ең маңызды және қиын міндеттердің бірі. Мүгедектер құқығы жөніндегі декларация 1975 жылы қабылданды. Мүгедектерді қоғамға бейімдеуде, олардың әлеуметтік топ ретіндегі ерекшеліктерін, психологиясын білудің маңызы зор. Мүгедектер тәуелсіздігі Декларациясы оларға әлсіз адам ретінде қарамауға, тең серіктестік тұрғыдан қарым-қатынас жасауға, олардың өмірге белсенді позициясын қалыптастыруға, құрметтеуге шақырады. Бұл құжатта мүгедектерге қалай қарау, қатынас жасау керектігі, мүгедектердің көңіл-күйі, ортадан не қажет ететіні көрсетілген. Аталған құжат мүгедектермен әлеуметтік жұмыс жүргізу туралы нұсқау десек болады.

Мүгедектер құқығы туралы декларацияға сәйкес (БҰҰ, 1975) мүгедек денелік және ақыл-ой мүмкіндіктеріндегі кемшіліктеріне қарай жеке және әлеуметтік өмірдегі қажеттіліктерін өздігінше қамтамасыз ете алмайтын әрбір адам [3]. 1992 жылғы 5 мамырдағы Европа кеңесі Ассамблеясының 44 сессиясының реабилитациялық бағдарламасына сәйкес мүгедектік денелік, психологиялық, әлеуметтік, мәдени, заңдық және басқа да кедергілерге байланысты адамның қоғамның дені сау мүшелері сияқты болуына мүмкіндік бермейтін шектеулердің болуы ретінде анықталады [4].

Солардың ішінде көзі көрмейтін зағип жандарға әлеуметтік көмек көрсету қазіргі таңның өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Бұзылыс, өмірлік іс-әрекеттің шектелуі және әлеуметтік жетіспеушіліктің Халықаралық номенклатурасына сәйкес көру қабілетінің бұзылуының мынандай түрлері қарастырылған:

- екі көздің де көруінің терең бұзылуы;
- бір көздің көруінің терең бұзылуы, ал екінші көз көруінің төмен болуы;
- екі көздің де көруінің орташа бұзылысы;
- бір көздің көруінің терең бұзылуы, ал екіншісінің қалыпты көруі.

Көзілдірік немесе көзге арналған линзалар арқылы көруге болатын болса, бұл көз көрудің бұзылуына жатпайды. Дүниежүзілік статистика бойынша халықтың 1% соқырлыққа ұшыраған екен [5]. Ал Қазақстан бойынша олардың саны 2015 жылғы статистика бойынша 5236 адамды құраған [6].

Бірақ көздері тіпті көрмейтін, яғни абсолютті соқырлық адамның өз-өзіне қызмет етуін төмендетіп, физикалық тәуелділікке алып келеді. Олар қоршаған ортаны қол арқылы сипап, ұстап білу, заттың формасына, иісіне мән беру, аяқ арқылы басып көру, тілмен дәмін сезу арқылы таниды. Ал есту қабілеті оларда өте жоғары дамыған. Есту арқылы кеңістікте бағыт-бағдар жасауға тырысады. Сондықтан да қоғамға енуде және бейімдеуде дауыстарды бақылауға мән берген маңызды. Оларға көмек көрсетуде осы ерекшеліктерді ескеру қажет.

Мүгедектердің қоғамға интеграциялануы олармен әлеуметтік жұмыс технологияларының тиімділігіне байланысты. Мүгедектерді әлеуметтік қорғау - мүгедектерге әлеуметтік көмек көрсету, оңалту, сондай-ақ олардың қоғамға етене араласуы жөніндегі шаралар кешені. Ал мүгедектерді әлеуметтік оңалту дегеніміз мүгедектердің тіршілік-тынысының шектелуін жеңіп шығуы үшін жағдай туғызуға, олардың әлеуметтік мәртебесін қалпына келтіруге, әлеуметтік-тұрмыстық және ортаға бейімделуіне бағытталған шаралар кешені болып табылады[2].

Жалпы оңалту ұғымына қамауда болғаннан кейін, қауіпті әдет немесе аурудан кейін оқыту және терапия арқылы адамның денсаулығын немесе өмірін қалпына келтіру іс-әрекеті деген анықтама беріледі [7].

Медицинадағы оңалту (фр. rehabilitation, лат. re жеке + habilis ыңғайлы, икемделген) бұл – жүре пайда болған (реабилитация) немесе туа біткен (абилитация) аурулардың, сондай-ақ жаракаттардың нәтижесінде физикалық және психикалық шектеулі жандардың денсаулықтарын, еңбек қабілеттіліктерін қалпына келтіру бойынша медициналық, психологиялық, педагогикалық, кәсіби және заңдық шаралардың кешені. Көзі көрмейтін мүгедектерді оңалту қалпына келтіруге, қызмет көрсетуі бұзылған немесе жойылған ағзаны компенсациялауға, мүгедектің қандай да бір іс-әрекетті атқару қабілеттілігін орнына келтіруге бағытталған іс-шараларды ұйымдастырумен анықталады [8].

Қайта қалпына келтіру медициналық, әлеуметтік, білім беру және кәсіби шараларды адамның функционалды қабілетін барынша жоғарғы деңгейде оқыту немесе қайта оқыту үшін жинақтай және бағыттай пайдалануды қамтиды. Мүгедектерді оңалтудың негізгі үш стратегиясы бар. Олар: институциялануы, насихатталуы және қоғамға бағытталуы [9, 10].

Жалпы, мүгедектерді оңалту мыналарды қамтиды: ертерек ауруды анықтау, диагноз және араласу; жақсарту, жеңілдету, ынталандыру және/немесе қабілетсіз адамдарға, олардың отбасыларына және қызметшілеріне қызмет көрсету; медициналық қалпына келтіру, мүмкіндігінше қабілетсіздігін жою; кеңес және көмек берудің әлеуметтік, психологиялық және т.б. түрлері; өзін әлеуметке енуге, этикетке, қозғалуға, коммуникацияға және арнайы жағдайларда өзіне қажетті күнделікті өмірлік дағдыларын оқыту; техникамен, қозғалумен және т.б. құрылғылармен қамтамасыз ету; арнайы оқу қызметтері; кәсіби оңалту, соның ішінде кәсіби басқару, оқыту, орналастыру және өзін-өзі жұмыспен қамтамасыз ету; мүгедектік тобына байланысты құжатының болуы және тиесілі көмекті алуы [11, 12].

Оңалту көзі көрмейтін барлық жас ерекшелігіндегі топтарды және мүгедектер категорияларын қамтиды: соқырлар, әлсіз көрушілер, жұмыс істейтіндер және денсаулығы мен жасына байланысты жұмыс істемейтіндер.

Соқырларды оңалтудың қазіргі орталықтарында мынандай кешенді оңалдандырулар жүзеге асырылады:

- медициналық – көру функциясын қалпына келтіру, қалған көру қабілетін алдын ала емдеуге бағытталған;

- әлеуметтік – емдеу-сауықтыру, мәдени-сауықтыру шараларының кешені;

- әлеуметтік – зағиптардың әлеуметтік интеграциясына, жойылған қоғамдық байланыстарды қалпына келтіруге, өз-өзіне қызмет көрсетудің қарапайым дағдыларын қалпына келтіру мен қалыптастыруға, физикалық және әлеуметтік ортаға, Брайль жүйесінде оқуға бағытталған шаралар кешені;

- психологиялық – тұлғаны психологиялық қалпына келтіру, соқырлық жағдайында өмір сүруге дайындау;

- педагогикалық – оқыту және тәрбиелеу;

- кәсіби – кәсіби бағдар, кәсіби дайындық және денсаулығына, біліктілігіне, жеке қабілеттеріне сай жұмысқа орналастыру;

- теплотехникалық құралдарды өңдеу және енгізу, соқырларды онымен қамтамасыз ету.

Оңалту жүйесінде мүгедектерді медициналық-әлеуметтік оңалтудың алар орны ерекше.

Зағиптарға арнайы инфрақұрылымдық құрылғылармен жабдықталған тренажер залдарында немесе арнайы спорт алаңдарында дене шынықтырушылық іс-шаралар жүргізіледі. Зағиптарды оңалтудың барлық шаралары мүгедектердің қозғалыс белсенділіктерін көтеру мен олардың адамдармен араласу дағдысын қоса алып жүруге бағытталуы тиіс. Өйткені әлеуметтік оңалтудың табысы олардың кеңістікте қозғала алуы, қоршаған ортамен байланыс орната алуымен байланысты, ал көр соқырлық қозғалу дағдысы мен ептілігінің қалыптасуын, қозғалыс бостандығын, адамдармен араласу дағдысын шектейді [13]. Зағиптар үшін спорт қозғалу, бағдар ұстану, компенсаторлы және сенсорлық жүйелерді дамыту, қорқынышты жеңу қабілетін тудыратын адам өмірінің басты көрсеткіштерін жетілдіретін ең күшті оңалту құралы және дамудың негізі болып табылады. Қазіргі таңда зағиптар мен нашар көретіндер арасында жеңіл атлетика, жүзу, еркін күрес және дзюдо, шаңғы, мини-футбол сияқты спорт түрлері бойынша халықаралық жарыстар ұйымдастырылады. Спортпен, дене шынықтырушылық жаттығулармен айналысу, сондай-ақ битерапиясы қозғалыс координациясын жақсартып, бағыт-бағдар ұстануға тез үйренуге және денесін басқаруға көмектеседі. Дене шынықтырумен қатар би сабағын қатар алып жүргендердің физикалық потенциалының жоғары екендігі байқалған. Бұл қосылыстың ерекшелігі – дене мен есту қабілетінің гармониялық дамуы. Дене шынықтырумен және бимен айналысатын зағиптар немесе нашар көретіндер қозғалыстарында өздерін еркін, айқын және сенімді сезінеді.

Бимен айналысу психотерапевтік бағыттылыққа да ие. Бәрінен бұрын, бұл – өзін жаңа сапада эмоционалды сезінуі және өзін тұлға ретінде сыйлауы. Сонымен қатар, би сабағының бірден-бір міндеті – көзі көрмейтін мүгедектерді тұлғааралық қарым-қатынасқа қосу, психологиялық жайлылықты орнату және моральды тәуелсіздікті қалыптастыру. Сабақ күйзелісті және

қоршаған ортаға және өзіне ашуын шешудің күшті құралы болып табылады [7].

Ағзаның компенсаторлық бейімделуі соқырларға тек қана ірі объектілердің түстерін ғана емес, сонымен қатар пішінін айыру мүмкіндігін тудыратын фотосезімталдылық кодын бөледі. Мұндай қабілетке ие соқыр адам үлкен заттарға жақындай бергенде олардың кедергісін сезеді, кейде объектінің көлемі мен материалын анықтай алады.

Терімен сезіну және есту қызметін пайдалануға негізделген тифлотехникалық құрылғылар зағип жандарға көмек береді: аялдамаларда, өтпелдерде, ішкі және сыртқы информаторлар, көлік құралдарының және ішіндегі рельефті (Брайль бойынша) жазбалар, есік ашылуының электронды жүйесі және т.б.

Зағип жандардың ең үлкен мүмкіндіктерінің шектеулерінің бірі - уақыт пен кеңістікті анықтай алмауы. Бағытқа икемділігі қоршаған орта жағдайын, алынған ақпаратты өңдеу және жағдайды адекватты анықтау тікелей және жанама қабылдау арқылы жүзеге асырылады.

Бағдарлау қабілеттілігі мыналарды қамтиды:

- уақытты жалпы қабылданған белгілер (тәулік уақыты, жыл мезгілі және т.б.) бойынша анықтау қабілеті;
- қай жерде тұрғанын кеңістіктік бағдар, иіс, дауыс арқылы анықтау қабілеті;
- сыртқы объектіні, жағдайды және өзін уақыттық және кеңістік қатынас бойынша орнын дұрыс жобалау қабілеті;
- өзінің жеке тұлғасын, оңы мен солын айыру, дене сұлбасын бағдарлау қабілеттілігі;
- түскен ақпаратты (ауызша, ауызша емес, есту, дәм сезу, түйсіну, иістік) қабылдау және дұрыс әрекет ету қабілеттілігі.

Көзі көрмейтін адамдардың әлеуметтік-тұрмыстық және әлеуметтік ортаға бейімделуін кеңестікте қауіпсіз қозғалуына ықпал ететін түйсіктік (дене түйсігі), есту және көру, яғни бағыт-бағдар жүйесі қамтамасыз етеді.

Түйсіктік бағдар: бағыттаушы тұтқа, тұтқалардағы бедерлі белгілер, шығыңқы жазбалармен немесе Брайль шрифтімен жазылған кестелер, қабаттардың, ғимараттардың бедерлі жоспарлары және т.б.; кедергілер алдындағы едендердің бетінің ерекшеленуі (бұрылыстар, баспалдақтар, өрлеулер, кіре берістер).

Есту бағыт-бағдарлары: кірер алдындағы дауыстық шамшырақтар, радиотрансляция.

Көру бағдарлары: әр түрлі символ түріндегі арнайы жарықтандырылған көрсеткіштер және ашық, түрлі-түстердің кереғарлығын пайдаланатын пиктограммалар; есіктердегі түрлі түсті кереғарлық белгілер және т.с.с.; кестелердегі мәтіндік ақпараттар барынша қысқа болулары тиіс.

Жолдардағы құрылыстық элементтерді (баспалдақтар, лифт, вестибюльдер, кіреберістің басталуы мен аяқталуы) түрлі түсті, акустикалық және дене түйсігі кереғарлығына негізделіп жасалған бағыт-сілтеуші жүйесімен жабдықтандырылуы тиіс.

Көру бағдарлары мен басқа да визуалды ақпараттар еден деңгейінен 1,5 м кем емес және 4,5 м көп емес биіктікте қарама-қарсы фонда орналастырылуы қажет. Бағыт-бағдар жүйесі барынша ұйымдастырылған болуы тиіс.

Зағип жандарды қоғамға әлеуметтік интеграциялау барысында әлеуметтік оңалту шараларының орны ерекше. Бұл шараларды жүзеге асыру үшін зағип жандарды мынандай қосымша тифлотехникалық құралдармен қамтамасыз ету қажет.

- қозғалу және бағыт-бағдар ұстану үшін таяқ, бағдарлау жүйелері – лазерлі лакотарлар, жарықтық және т.б.;

- өз-өзіне қызмет ету үшін — мәдени-тұрмыстық және шаруашылық бағыттағы тифлоқұралдар, яғни тамақ дайындауға, тігуге, балаға күтім жасауға икемделіп жасалған құралдар;

- ақпараттық қамтамасыз ету, оқыту үшін арналған құралдар, Брайль бойынша хат тану, «сөйлейтін кітап» жүйесі, арнайы компьютерлік құрылғылар және т.б.;

- еңбек ету үшін еңбектік іс-әрекеттің түріне байланысты кәсіпорындар зағип жандарды қажетті құрылғылар мен құралдармен қамтамасыз етеді. Көздері нашар көретін адамдар үшін көру қабілетін түзететін арнайы құралдар қажет: үлкейтіп көрсететін қондырғылар, лупалар, гиперокулярлар, телескоптық, сферопризматикалық көзілдіріктер, сондай-ақ тұрмыстық, шаруашылық және ақпараттық бағыттағы кейбір тифлотехникалық құрылғылар. Тифлотехникалық құрылғыларды басқа реабилитациялық шаралармен пайдалану зағиптардың жан-жақты дамуларына, мәдени деңгейлерін көтеруге, шығармашылық қабілеттерін ашуға, олардың қазіргі кәсіпорындық және қоғамдық өмірге белсенді қатысу құқықтары мен мүмкіндіктерін туғызады.

Көзіне байланысты мүгедектер транспортты өз беттерінше қолдану қиындығына ұшырайды. Олар үшін тек техникалық икемделу аздық етеді, вербалды, дауыстық (бағыт көрсетуші, қауіптілікті хабарлаушы) ақпараттардың нақты болғаны өте қажет. Ал мүлде көрмейтін адам үшін қоғамдық көлікті пайдалану тек екінші адамның көмегін қажет етеді [5]. Сондықтан да мүгедектерге қоғамдық ортада әрдайым көмек көрсетуге дайын болуымыз қажет. Жалпы, мүгедектерге көмек көрсетудің этикетін халықтың игергені өте маңызды.

Әлеуметтік жұмыс және әлеуметтік технологиялар саласындағы мемлекеттің белсенді әлеуметтік саясаты зағиптардың санын азайту, зағиптар мен нашар көретіндерді қоғамға бейімдеудің және интеграциялаудың басты шарты болып табылады.

Мүгедектер ұдайы мемлекет назарында бола тұрса да, олардың мұңы азаймай келеді. Әрбір әлеуметтік объектіге немесе тұрғын үйге мүгедектер жете бермейді. Синхронды дыбыс дабылдары бар арнайы бағдаршамдар, жол белгілері мен нұсқағыштар, негізінен, орталық көшелерге орнатылған. Барлық қоғамдық орындарда жеделсаты (лифт) қондырылмаған. Қала көшелерінде бөгде адамның көмегінсіз жүрген мүгедектерді кездестіре алмайсыз. Өйткені, олар қоғамдық көлік қызметтерін пайдалана алмайды, биік тротуардан өзі түсіп немесе бағдаршамдары дыбыс дабылдарымен жабдықталмаған көшені кесіп өте алмайды. Есту және көру бойынша мүгедектердің көпшілігі радио мен теледидарлардағы ақпараттық және көркем бағдарламаларға қолы жете бермейді, кітапханалар арнайы қаріп пайдаланылған әдебиеттермен қамтамасыз етілмейді. Көптеген тұрғын үйлерде мүгедектер арбаларын түсіру және көтеру үшін бейімделген жеделсаты мен пандустар жоқ, сол себепті қамкөңіл жандардың өз беттерімен дүкен, аурухана, дәріханаларға баруға мұршасы жетпейді. Бос уақыттарын өткізу және демалу нысандарын жиі пайдалану мүмкіндігіне де қол жеткізбей келеді [14, 198б.].

Сондықтан біз айналамыздан мүгедектерді өте сирек кездестіреміз. Кездестіргеннің өзінде оларға аяушылық танытып, өзімізді қалай ұстау керектігін де, қандай көмек көрсете алатындығымызды да білмейміз. Өйткені бізде мүгедектер арнайы мектептерде білім алады. Инклюзивті білім беру жүзеге асырылмаған. Жоғары оқу орындарында олардың бірен-сараны ғана жоғары білім алады. Оның өзінде жоғары оқу орындарында мү-

гедектерге қажетті барлық жағдайлар толықтай жасалмаған. Бұл мәселелерді шешу уақытты және белсенді әлеуметтік саясатты талап етеді.

Әдебиеттер

1. Sood S, Nada M, Nagpal RC. Psychosocial implications of blind child. *Indian J Community Med.* 2004;29:94–5.
2. <http://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z050000039>. Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы. 2005 жыл, 13 сәуір, N 39 Заң.
3. The convention on the rights of persons with disabilities. 1975y.
4. Правовые основы медико-социальной экспертизы : учебное пособие для студентов средних специальных учебных заведений / Е. В. Епифанова. - Краснодар : Академия знаний, 2017. - 306 с.
5. Холостова Е.И. Социальная работа с инвалидами: Учебное пособие. - Москва: Издательско-торговая корпорация "Дашков и С°", 2006. – 260 стр.
6. Электронный ресурс: Кнрк.kz
7. Электронный ресурс: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/rehabilitation>. Definition of rehabilitation.
8. Электронный ресурс: vos.org.ru. Реабилитация слепых.
9. Mishra S. Occupational therapy in community based rehabilitation. *The Indian Journal of Occupational therapy.*2003;35:13–6.
10. Sharma AK, Vashist P. Community based rehabilitation in primary health care system. *Indian Journal of Community Med.* 2002;27:139–41
11. Punani B, Rawal NS, Sajit J, editors. *Manual on Community Based Rehabilitation.* Ahmedabad: Blind Peoples Associations; 2004.
12. Vanneste G. Community Based Rehabilitation: An Introduction. *Journal Community Eye Health.* 1998;11:49–50.
13. Карагозова И. Социально-педагогическая реабилитация незрячих и слабовидящих школьников во внеурочной работе средствами физической культуры // <http://festival.1september.ru>
14. Н.А. Ариппай, Г.О. Әбдікерова. Мүмкіндігі шектеулі топтарды әлеуметтік қорғау // ҚазҰУ хабаршысы. Психология және социология сериясы. №4 (51). 2014. 195-204 бб.

Омарова Ә.Т.

*PhD, аға оқытушы
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ*

Дүйсенова С.М.

*аға оқытушы
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ*

Чинасилова А.М.

*аға оқытушы
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ*

СТУДЕНТТІҢ ӨЗІНДІК ЖҰМЫСТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДА ҚАШЫҚТЫҚТАН БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ПАЙДАЛАНУ

Соңғы кездерде қашықтықтан білім беру технологияларын пайдаланып оқыту дәстүрлі білім беру формасымен қатар оқу процесінде өз орнын алуда. «Қазақстан – 2050» Стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағытын іске асырудың бір бөлігі ретінде қазіргі кезде қашықтықтан білім беру технологиялары білім берудегі перспективалы инновациялық бағыттың бірі болып табылады. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2016-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында қашықтықтан білім беру технологияларын бүкіл өмір бойы оқытуға болатын мүмкіндіктердің ең тиімді құралдардың бірі ретінде қарастырлған.

Оқыту процесін ұйымдастыруда кредиттік-модульдік жүйесін қолдану бұл белгілі бір оқу пәні бойынша жеке-жеке модульге бөлінген, логикалық аяқталған теориялық білімі мен тәжірибелік іскерліктері ретінде студенттің оқу материалын реттілікпен тыңғылықты пысықтау болып табылады. Әр модульге оқу жұмысының көлемімен өлшенетін кредит саны берілген. Қазіргі кездегі студенттер әртүрлі сабаққа дайындалу барысында оқуда, ғылыми және әдістемелік ақпараттардың легінде жылдам бағдар ала білуі, сыни баға беруі, мәнін түсінуі, негізгі аспектілерді бөліп шығаруы, логикалық құрылымдау білу керек, сонымен қатар өздігімен білім алуын және өзіндік толықтырғанын көрсете білу қажет.

ҚР Білім туралы Заңының 11-бабына сәйкес білім беру жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі ретінде оқытудың жаңа технологияларын, оның ішінде кәсіптік білім беру бағдарламаларының қоғам мен еңбек нарығының өзгеріп отыратын қажеттеріне

тез бейімделуіне ықпал ететін кредиттік, қашықтан оқыту, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды енгізу және тиімді пайдалану болып табылады.

Қазақстан заңнамасында қашықтықтан білім беру технологиялары ақпараттық және телекоммуникациялық құралдарымен жанама (қашықтықта) қолдану арқылы немесе білім алушы мен педагогикалық қызметкердің түгелдей емес қашықтықтағы өзара байланысы бойынша оқытуды жүзеге асыру айқындалған. Жеке тұлғаның қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін ескере отырып, білім беретін оқу бағдарламаларының мазмұнына, білім берудің әрбір деңгейін алуға қол жеткізу жағдайларының жасалуына қарай оқыту күндізгі, сырттай, кешкі, экстернат және ерекше білім беру қажеттілігі бар адамдар (балалар) үшін қашықтықтан оқыту нысандарында жүзеге асырылады [1]. Қашықтықтан білім беру технологиялары – бұл оқыту түрі емес, күндізгі және сырттай оқу түріне пайдаланатын технология ретінде қарастыруға болады.

Қашықтықтан білім беру технологиялары бойынша оқу процесін ұйымдастыру үшін білім беру ұйымдарында:

- білім беру ресурстарын әзірлеу және жаңарту үшін педагогикалық қызметкерлерге, профессорлық-оқытушылық құрамға жағдай жасалуы қажет;

- білім алушыларға оқу материалын ақпараттық технологиялар немесе қағазда тасымалдағыштар арқылы жеткізілуі керек;

- «on-line» режимінде кеңес беруді ұйымдастыруы және өткізуі тиіс;

- «off-line» режимінде білім алушылармен кері байланысты ұйымдастыра білу керек;

- «on-line», «off-line» режимінде білім алушылардың оқудағы жетістіктерін бақылаулары қажет.

Білім берудегі жаңа беталыс оқыту процесінде ең соңғы технологияларды қолдануға бағытталған, жекелеп алғанда қашықтықтан оқыту. Қашықтықтан білім беру технологияларын студенттің өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру үшін пайдалануын қолдау бұл тек интернет арқылы тапсырмаларды беру ғана емес, сонымен бірге жылдам арнайы көмек, еске салу, аралықта дұрыс шешім қабылдағаны туралы сенімін арттыру, сондай-ақ студенттердің өзіндік жұмыстарын қағидалы түрде жаңадан ұйымдастыру мүмкіндігі туындайды, оқу процесінің қарқынды-

лығы күшейеді, студенттің танымдық қызметіне деген жанама мотивация пайда болады, оқу материалына кезкелген уақытта қарау мүмкіндігіне ие болады, студент материалды қаншалықты меңгергені туралы тек семестрдің соңында емес, білім беру бағдарламасын игеруіне қарай өзін-өзі бақылай алады, оқытушымен сабақ кестесінен тыс уақытта жеке он-лайн сұхбаттасу мүмкін болады.

Білім алушылардың өзіндік жұмыстары - өз бетінше оқуға берілген, оқу-әдістемелік әдебиеттермен және ұсынымдармен қамтамасыз етілген, тест, бақылау жұмыстары, коллоквиумдар, рефераттар, шығармалар мен есеп берулер түрінде ақыланатын тақырыптардың нақты тізбесі бойынша жасалатын жұмыс. Студенттің өзіндік жұмыстары барлық көлемі білім алушылардан күнсайын өзіндік жұмыстарды талап ететін тапсырмалармен расталады.

Білім алушының өзіндік жұмысы оқу жоспарына сәйкес белгілі бір пәнді меңгеру барысында алған білімнің сапасын, тереңдігі мен беріктігін арттыруға, сонымен болашақ кәсіби қызметінде де қолдана алатын студенттің өзіндік іздену, өзіндік даму мен өзіндік жетілу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған оқу үрдісінің маңызды бөлігі болып табылады. Студенттің өзіндік жұмысын ұйымдастыру оқу үрдісін ұйымдастырудың басқа да түрлерімен қатар жүреді, олар өзара байланысты болады әрі жүйелілік сипатқа ие. Білім алушының танымдық қызметін оңтайландыру мақсатында жеке оқу жоспары жасалынады, бұл тек қана студенттің өзіндік меңгерген білім көлемін көрестіп қана қоймайды, сонымен бірге оқу уақытын дұрыс бөлуге мүмкіндік және қалаған нәтижеге қол жеткізуге болатын білім алушының индивидуалды күш жұмсауы. Өзіндік жұмыс барысында білім алушы оқу үдерісінің белсенді қатысушысы ретінде еркін түрде сыни және креативті ойлау, өзінің пікірін дәлелдеп қорғау дағдыларына ие болады.

Өзіндік жұмыстың мазмұны академиялық кезеңдегі өзіндік жұмыстың көлемін, тапсырмалардың саны мен сипатын, олардың еңбек сыйымдылығы мен орындалу мерзімдерін, ағымдағы және аралық бақылау түрлерін көрсету арқылы оқу-әдістемелік кешенде, силлабуста анықталады.

Оқу үдерісін ұйымдастыруда жаңа ыңғайлар қолдану, яғни қашықтықтан білім беру технологиялары пайдалану айтарлықтай басқаша ойлауды қажет етеді әрі дәстүрлі оқыту

формаларына түзету енгізіп оларды қашықтық формаларына аударуды талап етеді. Қашықтықтан білім беру технологияларын пайдалану оқытудың жаңа заманауи түрлерін, технологияларын және құралдарын енгізу арқылы студенттерді және басқа білім алушыларды дайындау сапасын арттыруға мүмкіндік туғызады әрі тиімділігін арттыру мақсатында білім берудің қалыптасқан түрлерімен біріктіруді жүзеге асырады.

Әйтседе, студент оқу барысында өзіндік жұмыстың қай түрін тапсырсада, белгілі бір рөл оқытушыға беріледі, яғни оқытушының (тьютор) көмегімен жүзеге асады. Оқытушы өзіндік жұмыстың орындалу мақсатында студентке тапсыру мерзімі, олардың еңбек сыйымдылығы, формалары мен бақылау мерзімдерін, жұмысты орындау әдістемесімен, өзіндік жұмысты орындалу критерийлерімен таныстырады. Білім алушылар қашықтықтан білім беру электронды жүйесі арқылы барлық оқу материалдары (дәріс конспектілері, видео дәрістер, презентациялар), тапсырмалар (тесттер, жазбаша тапсырмалар, ұжымдық талқылау) ұсынылған, оқытушымен «on-line» режимінде (чат, аудио – видео конференция) және «of-fline» режимінде (хат алмасу, дискуссиялық форум) кеңес алу жүзеге асырады [2]. Егерде берілген тапсырмаларда жаңалыққа толы болса онда өзіндік жұмысты орныдауға деген қызығушылық туындайды, яғни зерттеулерде жаңа әдістерді қолдану берілсе не болмаса өлшем жасау берілген жағдайда. Ол студентке берілген тапсырмаларды орындауда, жұмыс нәтижесін талдауда және есеп жазуда рационалды тәсілдерді іздеп қолдануын, белсенді түрде ойлауын немесе практикалық қызметті талап етеді.

Соныменен, өзіндік жұмысты ұйымдастыру студенттің шығармашылық дербестігін белсендендірудегі тиімді құрал болып табылады. Студенттің өзіндік жұмысының негізі бұл оқу үрдісіне саналы түрдегі ыңғай жасауы, яғни жоғарғы деңгейдегі ойлау.

Студенттік өзіндік жұмыстың әрбір кезеңінде айқын уақытылы, тиімді қадағалауды және меңгерген білімін тексеру керек, сонымен қатар іскерлік пен дағдыларды қалыптастыруы мен қабілеттерін дамыту қажет. Бақылау шаралары арқылы студенттің оқу үрдісінде берілген тапсырмаларды өздігімен шешу талпыныстары қаншалықты жүзеге асқанын анықтауға болады. мазмұндық модульді тамамдағаннан кейін оқытушы қорытынды

бақылау жасауы керек және студент қызметінің нәтижелерін бағалау қажет.

Ескеру жөн, қашықтықтан оқыту курсы жүзеге асырудағы бақылау объективті әрі әділетті болып келеді, себебі, тьютор (курс бойынша байланысқа түсетін оқытушы) көп жағдайда курстың оқу ресурстарын пайдаланушымен жеке таныс емес болып келеді. Өзіндік жұмысқа деген терең ынталындыру үшін пән бойынша өзіндік жұмыс модульнің қорытынды бағасын енгізу қажет, әрі мынадай шарт қойған жөн, тек осы модуль бойынша жақсы баға алған жағдайда ғана, пәннен семестрлік бақылауға рұқсат аллады.

Соныменен, студенттің өзіндік жұмысы - бұл студенттің дербестігін қалыптастыруына және олардың білімді, іскерлікті, дағдыларды меңгерулеріне бағытталған, оқу үрдісіндегі сабақтардың барлық түрлерін ұйымдастыруды жүзеге асыру жүйесіндегі оқу қызметінің ерекше формасы. Студенттің өзіндік жұмысы оқу қызметін мамандықтың типтік тапсырмалар жүйесінің көмегі арқылы және нақты пән бойынша болашақта болатын маман иесінің арасын жақындату мүмкіндігін береді, яғни кәсіпқойлық білім беруді іс-жүзіне асыру. Қашықтықтан білім беру өзіндік ойлауды ынталандырады және дайын білім беруден дербес басқаруға өтуге мүмкіндік туғызады.

Оқу үрдісінде студенттің өзіндік жұмысын жүргізу бірегей және негізделген болуы керек. Бұл қызмет түрін тиімді жүзеге асыру үшін профессорлық-оқытушы құрамы дайындығы және оқу-әдістемелік нормативті-құқықтық құжаттардың талаптарына сәйкес болуы қажет [3].

Жоғарғы оқу орнында қашықтықтан оқыту курс түрінде студенттердің өзіндік жұмысын ұйымдастыруды жүзеге асыру мүмкіндіктерін талдай отыра, келесідей қорытынды жасауға болады:

- мұндай өзіндік жұмыс формасы студенттің оқу пәні бойынша теориялық материалдарды оқып игеруде аса тереңдеп зерделеуге мүмкіндік береді;

- оптималды жауап нұсқаларын іздеуде, шешім қабылдауда, ғылыми зерттеу жүргізу дағдыларын игеруде іскерлікті қалыптастырады;

- электронды әдебиеттермен, түп негіздемелермен жұмыс жасау дағдыларын дамытады;

- ақпараттарды алудың заманауи құралдарымен қолдану іскерлігін қалыптастырады;
- студенттерге оқу материалдарын игеруіне байланысты әрбір кезеңдерінде өзін-өзі бақылау жасау мүмкіндігі бар;
- оқытушыдан сабақ кестесінен тыс кеңес алу мүмкіндігіне ие.

Ал оқытушыға бұл өз кезегінде жүйелі түрде студенттің өзіндік жұмысты орындау графигіне сәйкес бақылау жасап отыруға мүмкіндік береді, сонымен бірге жіберген қателері мен тапсырған жұмыстары бойынша талдау жасауға, аралық және қорытынды бағалауға, курсты оқу барысында студенттің қаншалықты белсенділік танытқаныны мен көрсеткен нәтижесін объективті түрде бағалау мен байқауға болады.

Студентті жаңа білім алуға және қажетті ақпараттарды өздігінен ізденуге, оларды қолдана білуіне және талдау жасауға үйрету, бұл білім алушының оқу барысында игерілетін жақсы дағдылардың бірі бола алады. Нарық еңбегінде қазіргі кездегі қызметкерлерге қажетті бәсекеге түсу қабілеттіліктеріне сенімді болу үшін аса қажетті құзыреттіліктерге ие болады.

Әдебиеттер

1. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңы (2017.11.07. берілген өзгерістер мен толықтыруларымен).
2. Қашықтықтан білім беру технологиялар бойынша оқу процесін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 20 наурыздағы № 137 бұйрығымен бекітілген.
3. Хохоева Л.В. Роль самостоятельной работы формирования академических компетенций // Вестник Гуманитарного института ТГУ. 2012. № С. 314-317.

Омарова Ә.Т.

*PhD, аға оқытушы
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ*

Дүйсенова С.М.

*аға оқытушы
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ*

Чинасилова А.М.

*аға оқытушы
әл-Фараби атындағы ҚазҰУ*

КӘСІБИ МАМАН ДАЙЫНДАУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Бүгінгі күні еңбек нарығындағы білім беру бағдарламасының бағыттылық деңгейі жоғары білім мен даярлау сапасының тиімділігінің көрсеткіші болып табылады. Еңбек нарығына бағыттылық білім беруші мен білім алушының жүйеленген өзара әрекеті арқылы жүзеге асады. Түлектерге қазіргі еңбек нарығы қойып отырған кәсіби критерийлер мен талаптар олардың өзара әріптестігінің жаға формаларын іздеуді талап етуде.. Сонымен бірге, ЖОО еңбек нарығы құрылымындағы болатын өзгерістерге адекватты түрде есепке алып отыруы уақыт талабы.

ЖОО-ның стратегиясы түлектерді еңбек нарығы талаптарына жауап беретін, кәсіби компетенциямен қамтамасыз ету тұрғысына өзгеріп отыр. Алынған білімдердің тез ескіруі, ресми білімдердің топтанған көлемін игеруден өзін-өзі дамыту мәдениетіне, кәсіби білімдер мен дағдыларды арттыру әдісі мен амалдарына, яғни үзіліссіз білім алуды бүгінгі күннің негізгі қажетті даму жолы ретінде қарастырылады. Студенттердің тәжірибеден өтуінің тиімділігін жоғарылату қазіргі жаңа стратегияның маңызды ресурсы болып табылады, оны қолдануда ЖОО ғана емес, жұмыс берушілердің де тікелей қатысуы жас мамандардың кәсіби біліктілігі мен құзыреттіліктерін қалыптастыруда үлкен орын алады.

Соңғы жылдары Қазақстан Республикасында да жоғары білім мен өндіріс саласындағы әріптестікті дамыту бойынша белгілі бір қадамдар жасалынып жатыр. Бірақ, білім саласына арналған мәліметтерді талдау негізінде бұл процес әлі де болса шешімін таппағанын байқауға болады.

Бизнес-қауымдастықтың адекватты қажеттіліктеріне жауап беретін кадрларды кәсіби білім беру жүйесінің жаңа құрылымын қамтамасыз ететін механизмдер ретінде бітіруші мамандардың сапасын жоғарылату, жаңа технологияларды игеру және бәсекеге қабілеттілікті арттыру мақсатында білім берудің ресурстарын жаңартуға негізделеді.

Еліміздің басшысы Н.Ә. Назарбаев көрсеткендей, қазіргі уақыттағы мамандарды даярлау сапасының басты критерийі болып түлектердің еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болуы табылады. Бұл қазақстан білім беру жүйесінің әлемдік білім беру кеңістігіне енуімен байланысты. Бұл жағдайда жоғары оқу орны мен жұмыс берушінің өзара әрекеттестігінің, сонымен бірге, қоғам мен тұлғаның қызығушылықтарына сәйкес келетін әріптестіктің эффективті моделін таңдаудың өзектілігі артып отыр.

Ғылымға назардың күшеюімен байланысты кадрларды дайындау процесін жетілдіруге, ескі процестерді қоғамның жаңа қажеттіліктеріне сәйкес қайта құру қажеттілігі пайда болды. Университеттің инновациялық инфрақұрылымын дамыту, университет ішінде ғылыми-технологиялық парктерді, ғылыми-білім беру консорциумдарды құру, ғылыми-зерттеулік институттар, орталықтар мен лабораторияларды қалыптастыру – бұның барлығы Қазақстандағы қазіргі оқу орнына тән шынайылық.

ЖОО білім берудегі дәстүрлі тәсіліне жұмыстың келесі түрлерін жатқызуға болады: бірлескен дөңгелек үстел, пікір талас, әртүрлі кездесулер өткізу; туындаған мәселені анықтау мақсатында анкеталық сауалнама, сұхбат өткізу, студенттердің тәжірибесін, түлектерді жұмыспен қамтуын ұйымдастыру.

Жұмыс берушілерді жоғары оқу орындарымен ұйымдастырушылық әріптестіктерінің маңызды формасы болып ғылыми лабораторияны және ЖОО-мен бірлескен қаржыландыруға бағытталған белгілі бір жұмыс берушілердің қызығушылықтары негізінде кафедралар құру табылады.

Қазіргі заманғы коммуникациялық технологиялар бар мүмкіншіліктерді кеңейтуге, бірнеше ЖОО мен ұйымдардың қатысуымен желілік жобаларды ұйымдастыруға және оқытудың технологиялық инновациялық» әдістерін оқу процесіне ендіру кәсіби мамандрады қалыптастырудағы маңызды қадам болып табылады.

«Технологиялық инновацияларды» оқу процесіне ендіру жұмыс берушілердің көмегімен кәсіпорындар мен жұмыс орындарында тәжірибелік оқыту әдістерін қолдана отырып қол жеткізуге болады. Қазіргі жағдайда болашақ маманнан қандай да бір сала бойынша белгілі бір кәсіби білімінің болуы ғана емес, сонымен бірге, кәсіби міндеттерді және әртүрлі ситуациялардағы қызметтерді орындауды қамтамасыз ететін тәжірибелік қабілеттер мен дағдылардың болуын қажет етеді. Білімнің тез ескіруі студентте өздерінің білімін өз бетінше тиімді дамыта, толықтыра, қайта құрылымдай алатын қабілеттерді қалыптастыруды міндеттейді. Бұл өз бетінше қажетті ақпараттарды табуға, мәселелерді рационалды шешу жолдарын іздеуге, алынған білімді сыни талдауға негізделген дағдылар мен қабілеттерді қалыптастыратын оқытудың белсенді әдістері мен технологиялары арқылы жүзеге асады.

Білім беру жүйесі дамуының әртүрлі кезеңдерінде оқытудың әдістемелік амалдарының келесідей түрлері қолданылып келеді:

- тәжірибе;
- материалдарды трансляциялау;
- ситуацияларды сұрыптау және талдау;
- ойын;
- имитация;
- жоба.

Тәжірибе – оқытудың ескі тәсілі. Оның идеясы адам шынайы өмірлік іс-әрекеттерге ене отырып, кәсіби дағдылар мен құралдарды игеруді білдіреді. Қазіргі білім беру жүйесінде ол оқитындардың тәжірибесін және тағылымдамасын ұйымдастыруда кең қолданылады.

Материалдарды трансляциялау – бір адамның екіншіге іс-әрекеттің пәні мен тәсілдері туралы білімді беруі. Бұл амал да ертеден қолданылып келеді, қазіргі білім беру жүйесінде дәрісті тыңдау, кітап оқу, дистанционды курстар мен эксперттердің шеберлік сағааттарына қатысуда әртүрлі формада өткізіледі. Бірақ оқытудың бұл классикалық формасы оқитындардың тәжірибелік дағдыларын қалыптастыруда қажетті білімді толық ала алмаумен, дайын білімді алуды оқитындар шектен тыс теорияланған және өмір шынайылығына тыс білім алу сияқты кемшіліктерімен сипатталады.

Бұл кемшіліктерді азайту және оқыту тиімділігін арттыну үшін ХХ ғасырда келесідей инновациялық әдістер тәжірибеге енді:

Ситуацияларды сұрыптау және талдау. Бұл әдіс Гарвард университетінен бастау алған, алғашында ол дәрігерлерді дайындауда қолданылды. Бұл әдістің мәні – тәжірибелік іс-әрекетте типтік ситуацияларды бөліп алу. Оқитындар бұл ситуацияларды талдауды, сосын өздерінің шешімдерін ұсынады және оқиғаның даму сценарийін қалыптастырады. Соған орай оқитындарда кәсіби ойлау мен типтік кәсіби ситуацияларда шешім қабылдау қабілеттері қалыптасады.

Ойын. Барлық адамдар өмірге ойын арқылы үйренетіндігіне карамастан бұл әдіс ХХ ғасырдың 40 жылдары ғана қолданыла бастады. Рөлдік ойындарда типтік кәсіби ситуацияларда және белілі бір жұмыс орнында мінез-құлық үлгілерін демонстрациялау негізгі міндет болып табылады.

Имитация. Имитациялық үлгіні оқыту процесіне қолдану ең алғашында әскери салада жүзеге асты. Бұл әдістің негізіне шынайы тәжірибелік іс-әрекеттің нормалары мен тәртіптеріне негізінде құрылған үлгі жатады. Имитациялық ойынға қатыса отырып, оқушылар кәсіби процедуралар мен жұмыс құралдарын игеруге, сонымен бірге, іс-әрекеттің белгілі бір саласы бойынша біртұтас түсінік қалыптастыруға мүмкіндік алады. Бұл әдісті басқаша «симуляция», «симулятор» және «имитациялық ойын» деп те атайды.

Жоба – оқытудың ең бір нәтижелі әдістерінің бірі. Жобалық әдістің мәні болып студенттің тәжірибелік міндетті шешуге бағытталған ұжымдық жұмыс жүйесіне енуі табылады. Ситуацияның дамуын жобалай, ақпараттарды талдай отырып, студент соған сай келетін жұмыстарды орындау тәсілін игереді. Оқы жобаларын ұйымдастырудың топтық түрі қатысушыларды біріккен іс-әрекетті ұйымдастыруға және жұмыс коммуникацияларын дұрыстауға иетрмелейді, яғни командада жұмыс жасай алуға үйретеді.

Қазіргі кезеңде білім беру технологиялары ретінде тек қана оқытудың жаңа әдістерін ғана емес, сонымен қатар, интернет, мультимедиа, вебинар, телеконференция т.б. сияқты ақпараттық және коммуникациялық технологияларды белсенді қолдануды да енгізеді. Егер нақты бір технологиялық жаңа әдістерді ретінде қарастырсақ, нақты ситуацияны талдауды немесе кейс-стади

әдісін, бизнес-стимуляция әдісін, жобалар арқылы оқыту әдісін атап өтсек болады.

Case study - бұл жағдайды немесе нақты бір оқиғаны талдау, іскерлік ойын. Кейс-талдау әдісінің технологиясы өте қарапайым. Ол шынайылықта болып кеткен нақты бір жағдайды белгілі бір тәртіппен құруға негізделеді [1]. Кейс-стади әдісінің үлкен білімдік мүмкіндіктері бар. Әдісті қолданудағы нәтижелердің көптігін екі топта бөлуге болады – оқу нәтижелері – білімді және дағдыларды игерумен байланысты нәтижелер және білім берудегі нәтижелер – қатысушылардың өзара әрекетінде құрылған, оқудың жеке мақсаттарында жүзеге асқан нәтижелер.

Жағдай кейс-мәтінде сипатталады, ол көлемі және бөлшектері бойынша әртүрлі болуы мүмкін. Студенттер әртүрлі ақпарат көздерін тарта отырып кейсті зерделейді. Содан кейін семинарда жағдай талданады – маңыздыны мәнсізден ажыратып бөліп алумен өзгеше жұмбақ талқыланады. Кейсті оқығаннан кейін оның жүйелік сипатын беру керек, онда келтірілген фактілер, бағалар, болжамдар және тағы басқалармен өзінің тұжырымдамасын қалыптастыру қажет. Сосын кейсте қойылған мәселеге талдау және шығу жолдары іздестіру жүреді. Оқытушы бұл талдау барысында пікір таластың модераторы болады, бақылайды және шығармашылық процесін дамытады. Кейс әдісінің құрылымында пікір таластың, даудың, аргументацияның болуы талдауға қатысушыны күшті жаттықтырады, нормаларды сақтауды және қарым-қатынас тәртібіне үйретеді. Бұл жағдайда оқытушы сезімтал болуы керек, сабақ барысында қақтығысты шешуі немесе оған жол бермеуі, бір уақытта әріптестік пен бәсекелестік ахуалын құруы, топтың шығармашылық күшін белсендіруі қажет. Кейс-талдау әдісінің бірегейлігі сол, ол оқытуда бірнеше әдістерді әрекетке түсіреді және оқушыларға моделдеуді, жүйелік талдауды, мәселелік әдісті, ойлау экспериментін, бейнелеу әдісін, жіктеуді және ойын әдісін қолдану арқылы таным формасы мен шынайылықты талдауды кешенді игеру мен бекітуге мүмкіндік береді [2].

Әртүрлі шешімдер қабылдау мен жұмысты ұйымдастыра алу құзыреттіліктерін қалыптастыруда жобалық әдістер ерекше орын алады. Жобалар бір айдан бірнеше айға дейін созылады. Оқу барысында білім алушылар жобаны екі кезеңде орындауы мүмкін: біріншісі - ұйымдастырушылық, мәселені зерттеу, жұ-

мыс жоспарын құру, екіншісі – шешім қабылдау, күтілетін нәтижені болжау.

Оқытудың тиімді технологияларының бірі – әртүрлі ситуацияларды имитациялау, мысалы, бизнес-имитация болып табылады. Бұл термин ретінде әдістедің бірнеше түрлері рөлдік ойын, стол ойындары, іскерлік ойындар, сонымен қатар, компьютерлік имитация немесе симуляторлар түсініледі.

Инновациялық әдістер оқытушының білімді таратушы ғана емес, сонымен бірге, студенттердің шығармашылық ізденуіне бастамашы болатын тәлімгер рөліне өзгеруіне әкелді.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, оқытудың инновациялық әдістері студенттерді білім алуында әртүрлі ситуацияларды талдау негізінде өздерінің кәсіби білімдерін шығармашылықпен қабылдауға және олардың шынайы және мүмкін ситуацияларға бейімделуіне үлкен мүмкіндік береді. Болашақ интерактивті әдістер ретінде, олар студенттер тарапынан жағымды қатынасқа ие болып отыр, олар өздерінің бастамаларын, ойларын білдіруге, теориялық ережелерді игеру мен тәжірибелік дағдыларды үйренуде өзіндік әрекетті сезінуге мүмкіндік беретін әдістер ретінде қарастырылады. Ситуацияны талдау, шешім қабылдау, жобалар жасау болашақ маман ретінде кәсіби қалыптасуына ықпал етеді, олардың есеюіне әсер етеді, оқуға деген қызығушылығы мен жағымды мотивациясын қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Антипова М. В. Метод кейсов (case study) : методич. пособие для преподавателей. – М.: Маринско-Посадский филиал ФГБУ ВПО «МарГТУ», 2011.20с.

2. Баев П. А. Практикум по методике Case-study : учеб. пособие. – Иркутск : РИО НЦ РВХ ВСНЦ СО РАМН, 2008.

Пузиков М.Ф.
д.ист.н., профессор
КазНУ им. аль-Фараби

ЯЗЫК РАЗГОВОРА КАК ИНДИКАТОР ЭФФЕКТИВНОГО ОБЩЕНИЯ В СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЕ

*Пусть будет нашей высокой
целью одно: говорить как чувствуем и жить как говорим*
Сенека

Под языковой формой общения (вербальной коммуникацией) обычно понимается такой акт общения между людьми, который характеризуется обменом мыслями, мнениями, переживаниями и информацией любого рода [1].

Языковое общение, - как считают специалисты, - может проходить преимущественно в форме диалога или монолога. В наши дни речь, более чем когда-либо прежде, представляет главное средство, с помощью которого люди живут вместе и сотрудничают в местных, национальных и даже международных масштабах. Для мира, перед любой грозящей ему опасностью, слово было и будет тем средством общения, с помощью которого люди добиваются желанной победы.

Общение без ориентации на собеседника, обычно, носил форму монолога. Подсчитано, например, что сумма потерь информации при монологическом общении может достигать 50 %, а в некоторых случаях и 80% от объема исходной информации. Монологичность в общении, как правило, воспитывает людей с малоподвижной психикой и с недостаточно высоким творческим потенциалом.

Поэтому монолог рассчитан на пассивное и опосредованное восприятие информации, поскольку произносится одним человеком при обращении к другому или нескольким людям. Монологическая речь сложна по своему строению: нередко продолжается достаточно долго, обычно не перебивается репликами и требует предварительной подготовки. Здесь необходимо строго придерживаться последовательности, логики и грамматической правильности высказывания. Основными признаками монолога являются большая протяженность реплик,

композиционная сложность, стремление выйти на тематические рамки общения.

Вот почему, как показали наблюдения, наиболее эффективной формой общения является диалог. Диалогом называется форма общения, состоящая из обмена высказываниями двух взаимодействующих сторон или партнеров. На практике диалог представляет собой взаимные реплики собеседников, которые, в свою очередь, являются естественным ответом на побуждения собеседника или реакции на происходящее вокруг [2].

Диалог предполагает свободное владение речью, чуткость к невербальным сигналам, способность отличать искренние ответы от уклончивых. В основе диалога создается возможность задавать вопросы друг другу. Вместо того, чтобы произносить безапелляционные монологи, гораздо эффективнее преобразовать свои идеи в форму вопросов, апробировать их в беседе с коллегами, посмотреть, поддерживаются они или нет диалога. Уже сам факт вопроса демонстрирует желание участвовать в общении, обеспечивает его дальнейшее течение и углубление.

В теории коммуникации диалог считают первичной, естественной формой языкового общения, генетически восходящей к устно разговорной сфере. Он представляет собой сложноорганизованную структуру, создаваемую совместной деятельностью коммуникантов. Специалисты по коммуникации выделяют следующие типы диалога:

1) Информативный, состоящий из вопросно-ответной коммуникации и имеющий своей целью получение информации

2) Прескриптивный, содержащий просьбу, приказ, обещание или отказ выполнять какое-либо действие

3) Обмен мнениями, представляющий собой общение дискуссионного характера между собеседниками с равной коммуникативной компетенцией

4) Праздноречивый, представляющий собой эмоциональное общение собеседников (жалобы, хвастовство, восхищение, опасение) или информационно бесцельный, но интеллектуальный разговор.

Современными исследованиями установлено, что диалог характеризуется такими характеристиками участников, как социальный статус, роль, профессия, этническая принадлежность, возраст. В зависимости от этих факторов выбираются темы, язы-

ковые средства и позиции в языковом общении. Возможности взаимопонимания в диалоге ограничиваются, как правило, социальными и культурно-специфическими аспектами коммуникации и различиями в зависимости знаков и социальных символов, сигнализирующих о принадлежности человека к той или иной этнокультурной группе.

Для диалога как простейшей формы разговорной речи характерны повторения каких-то слов за собеседником (дополнения, намеки, междометия и т.д.) Особенности диалогической речи в значительной степени зависят от степени близости и взаимопонимания собеседников. В разговоре одну и ту же мысль можно по-разному высказать близкому другу, коллеге, родителям. Установлено, что если переговоры проводятся на китайской территории (китайцы любят проводить переговоры у себя дома), то китайская сторона может сослаться на то, что согласуется с их традициями, «гость говорит первым». Попытки получить первичную информацию от китайских партнеров часто оказываются безрезультатными.

По сравнению с вербальными средствами выражения мыслей в азиатских и восточных культурах жители европейских стран высказываются более прямо, ясно и точно, стараясь избегать молчания в ходе общения. Представители европейских культур говорят, что думают, и думают то, что говорят, поскольку для них не имеет значения социокультурный контекст коммуникации. Эти культуры в высшей степени одобрительно относятся к тем, кто просто и прямо выражает свои мысли и чувства.

Так что, социальный работник не должен забывать суть и задачи вербального этикета, связанного с формами и манерами речи, словарным запасом, т.е. со всем стилем речи, принятым в общении людей разных национальностей и народов.

В вербальном общении деловой этикет предполагает применение различных психологических приемов.

Один из них - «формула поглаживания». Это словесные обороты типа: «Удачи вам!», «Желаю успеха!», «ни пуха, ни пера!», произнесенные с любыми оттенками. В речевом этикете деловых людей большое значение имеют комплименты приятные слова, выражающие одобрение и положительную оценку деятельности.

Эффективными также являются разговор или беседа с клиентами как словесный обмен мнениями или сведениями. Разговор часто употребляется как синоним к слову беседа. Разговор, беседа, обсуждение предполагают двоих или нескольких участников, которые в непринужденной обстановке высказывают свои мнения, соображения по тому или иному поводу). Обсуждение ведется по какой-либо определенной теме когда каждый из участников высказывает свою точку зрения. Они задают друг другу вопросы, чтобы узнать другую точку зрения своего собеседника или прояснить непонятные моменты обсуждения. Беседа особенно эффективна в том случае, если возникает необходимость разъяснить какой-либо вопрос, осветить проблему. А собеседование - специально организованная беседа на общественные, научные и другие темы. Что она касается полемики с клиентами то, именно своей целевой направленностью. Участники дискуссии и диспута, сопоставляя противоречивые суждения, стараются прийти к единому мнению, найти общее решение, установить истину. Цель полемики иная: надо одержать победу над противником, отстоять и утвердить собственную позицию.

Однако следует иметь в виду, что подлинно научная полемика ведется не просто ради победы как таковой. Опираясь на принципиальные позиции, полемисты решают социально значимые вопросы, их выступления направлены против всего, что мешает эффективному общественному развитию [3].

Исследователи утверждают, что единой классификации полемики и споров не существует, хотя делаются попытки систематизировать их. Так например, к основным факторам, влияющим на характер спора и его особенности относится цель спора, социальная значимость предмета спора, количество участников, формы проведения спора. По цели различают следующие виды спора: спор из-за истины, для убеждения кого-либо или для победы. Спор может служить средством для поиска истины, для проверки какой-либо мысли, идеи, для ее обоснования. Чтобы найти правильное решение, полемисты сопоставляют самые разные точки зрения на ту или иную проблему). Они защищают какую-либо мысль от нападения, чтобы узнать какие могут быть возражения против этой мысли. Или, напротив, нападают на положение, высказанное оппонентом, чтобы выяснить, какие есть аргументы в его пользу. В таком споре тщательно под-

бираются и анализируются доводы, взвешенно оцениваются позиции и взгляды противоположной стороны. Конечно, такой спор возможен только между компетентными людьми. знающими данную проблем), заинтересованными в ее решении. Кроме несомненной пользы, спор ради истины приобретает характер особой красоты, он может доставить настоящее наслаждение и удовлетворение его участниками. В результате такой умственной борьбы человек чувствует себя возвышенно и лучше. И даже если приходится отступать, сдавать позиции, отказываться от защищаемой мысли, то неприятное ощущение от поражения отступает на второй план. Интересно, что задачей спора может стать не проверка истины, а убеждение оппонента. При этом выделяются два важных момента: спорящий убеждает противника в том, в чем сам глубоко убежден.

Довольно часто встречается люди, которые спорят ради спора. Это любители. Для таких спорщиков - клиентов безразлично, о чем спорить и с кем спорить. Им важно блеснуть красноречием. Нели вы будете отрицать какое-либо положение, они обязательно начнут его защищать. Подобных полемистов можно встретить среди социальных клиентов самого разного возраста. С ними социальному работнику очень сложно выяснять, что хочет этот неумный спорщик.

Приведенная классификация видов спора по цели носит условный характер. В социальной жизни их не всегда удастся четко разграничить. Поэтому характер спора определяем социальной значимостью обсуждаемой проблемы, а нередко беспеченностью пенсионеров и престарелых средствами для их существования.

Таким образом, социальный работник должен обладать большим арсеналом знаний, чтобы уметь дать правильные ответы на поставленные вопросы. Подчеркнем также что на специфику спора влияет количество лиц, принимающих участие в обсуждении проблемных вопросов. По этому признаку можно выделить три основные группы: спор-монолог (человек спорит сам с собой, это так называемый внутренний спор), спор-диалог (полемизируют два лица), спор-полилог (ведется несколькими или многими клиентами). В свою очередь спор-полилог может быть и массовым (все присутствующие участвуют в споре) а также групповым (спорный вопрос решает выделенная группа лиц в присутствии всех участников -социальных клиентов).

Как правило, в социальной работе нередко приходится встречаться со спором обездоленных или больных клиентов. Спор ведется ими, нередко, для того, чтобы привлечь внимание власти и общества к проблеме, повлиять на него хоть каким-то образом. Все это должны знать и помнить социальные работники, в особенности, находясь в больших социальных группах, где много пожилых и больных клиентов.

Литература

1. Осипов Г.В. Российский социологический энциклопедический словарь. - М. 1998. – С.133.
2. Крысин Л.П. Толковый словарь иностранных слов. – М. 198. – С.226.
3. Пузиков М.Ф. Азбука эффективного общения в социальной работе. – Алматы, 2017. – 7 стр.

Садырова М.С.

*д.социол.н., профессор
КазНУ им. альФараби*

УРОВНИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ

Совершенствование формирования социальной компетенции студентов является одним из основных направлений современного социо-гуманитарного образования. Оно обусловлено социокультурными процессами современности, изменениями масштабов коммуникации, демократизацией профессиональной и личной жизни людей, негативным влиянием на молодежь интернета, снижением общего уровня культуры людей. В настоящее время наблюдается отчасти некомпетентность выпускников вузов.

А.В. Хуторской компетентность определяет как совокупность взаимосвязанных качеств личности (знаний, умений, навыков, способов деятельности), необходимых для качественного, продуктивного взаимодействия с определенным кругом предметов или процессов. Компетенция – это знания в действии, она может быть стандартизирована, востребована и реализована на соответствующем уровне компетентности [1].

Меняя современные образовательные цели, компетентностный подход задает новые ориентиры в содержании и результатах образования. В образовательном процессе вуза первоочередной задачей становится не формирование определенных зна-

ний, умений и навыков, а интеграция знаний и практики как основы способности выпускника использовать приобретенные в ходе обучения знания и опыт при решении профессиональных задач, исключая их противопоставление. Следовательно, замена предметно-информационной формы обучения на креативно-развивающую, нацеленную на активное участие студентов в образовательном процессе необходимый процесс, который способствует повышению профессиональной компетенции выпускников вузов. Компетенцию принято определять как потенциал «ситуативно-адекватной возможности деятельности в широком профессиональном поле» [2. С.57]. Целью современного профессионального образования не только дать будущему специалисту определенный комплекс знаний и умений, но и создать у обучающегося установку на самообучение и самоорганизацию, на непрерывное расширение и углубление знаний и умений, что является ключевым для продолжения учебы в течение всей жизни. Когда студент опираясь на собственный опыт самостоятельно «добывает» знание в учебном процессе, а не получает их в готовом виде, то он будет стремиться аналогично действовать в своей профессиональной деятельности.

Ключевые компетенции - результат образования, представляющий собой освоенные способы деятельности по решению общих для всех профессиональных областей задач, связанных с умениями человека взаимодействовать с другими, сотрудничать, работать с информацией и т. д. [3]. «Ключевыми квалификациями» в российской научной литературе называют:

- экстрафункциональные знания, умения, качества и свойства индивида, выходящие за рамки профессиональной подготовки ...;
- общепрофессиональные знания, умения и навыки, а также способности и качества личности, необходимые для выполнения работы в сфере определенной группы профессий...;
- межкультурные и межотраслевые знания, умения и способности, необходимые для адаптации и продуктивной деятельности в различных профессиональных сообществах [4].

Реализация компетентностного подхода в общем образовании связана с такими понятиями как образовательная компетенция и образовательная компетентность. В этом отношении В.В. Краевский и А.В. Хуторский обращают внимание, что следует

различать общие и обще-учебные умения, навыки, способы деятельности [5].

Проанализировав точки зрения на уровни оценивания и их критерии различных исследователей (Е. И. Артамоновой, А. В. Христовой, Н. Е. Мажар, Т. И. Торгашинной, Т. К. Клименко, С. Л. Суворовой, Е. М. Муравьева, С. И. Тарасовой, Н. С. Сердюковой, Л. Н. Макаровой, Т. Н. Бидайбековой, Т. Е. Климовой, И. А. Стеценко), Е.В. Старченко выделил три уровня оценивания — пороговый, средний и повышенный, которые могут служить показателем развития как отдельных компонентов компетенции, формирующейся в ходе педагогической практики, так и компетенции в целом.

В классическом варианте для каждой компетенции предусматривается 5 уровней: Лидерский – А. Сильный – В. Базовый – С. Недостаточный – D. Неудовлетворительный – E. Последняя степень показывает, что субъект не обладает необходимыми навыками. Более того, он даже не пытается их развить. Этот уровень считается неудовлетворительным, так как человек не только не использует никаких навыков, но и не понимает их важность. Недостаточная степень отражает частичное проявление умений. Субъект стремится, пытается использовать необходимые навыки, включенные в компетенцию, понимает их важность, однако эффект от этого наступает не во всех случаях. Базовая степень считается достаточной и необходимой для человека. Этот уровень показывает, какие конкретно способности и поведенческие акты свойственны данной компетенции. Базовая степень считается оптимальной для осуществления эффективной деятельности. Сильный уровень развития компетенций необходим для руководящих кадров среднего звена. Он предполагает очень хорошую сформированность навыков. Субъект, владеющий сложными умениями, может оказывать активное воздействие на происходящее, решать оперативные вопросы в критических ситуациях. Этот уровень также предполагает способность предвидеть и предупреждать негативные явления. Самая высокая степень сформированности навыков необходима для топ-менеджеров. Лидерский уровень требуется для руководителей, принимающих стратегически важные решения. Эта ступень предполагает, что субъект не только в состоянии самостоятельно применять имеющиеся необходимые навыки, но и может формировать для других лиц соответствующие возможнос-

ти. Человек, обладающий лидерским уровнем развития компетенций, организует мероприятия, формулирует правила, нормы, порядок, способствующие проявлению умений и способностей. [6].

Следовательно, разные уровни компетентности личности характеризуется специфическими формами проявления.

Пороговый уровень характеризуется инертным и шаблонным характером познавательной деятельности; отсутствием профессиональной мотивации и ценностной профессионально-психологической установки к ней; посредственными знаниями иностранного языка с большим количеством ошибок. Выполняемые действия (проведение уроков (занятий), внеклассного мероприятия, составление психолого-педагогической характеристики) осознаны частично, целенаправленность их неустойчива. Не развито рефлексивное, логическое мышление, многое понимается интуитивно. Действия ограничиваются механическим решением шаблонных задач с отработанными решениями по алгоритму. Отсутствует устойчивая потребность быть конкурентоспособным специалистом на рынке труда.

Средний уровень характеризуется достаточными теоретическими и практическими знаниями, необходимыми для прохождения педагогической практики; не четко выраженной мотивацией к профессиональной педагогической деятельности; хорошими знаниями иностранного языка с небольшим количеством ошибок. Самостоятельная деятельность зависит от требований руководителя и преподавателя-методиста по практике и мотивирована необходимостью выполнения учебных заданий и получения хороших оценок. Студент осознает цели и результаты своей деятельности, однако направленность на саморазвитие, самоанализ и самосовершенствование полностью не сформирована; склонность к творческой самостоятельности и научно-исследовательской работе отсутствует. Действия направлены на решение задач диагностического типа, предусматривающих выбор оптимального решения из уже имеющихся вариантов, т. е. задач с коррекцией имеющегося алгоритма.

Повышенный уровень — высокий уровень теоретических и практических знаний, получение которых детерминировано осмысленным проектированием будущей профессиональной деятельности. Познавательная деятельность носит творческий самостоятельный характер, студент осознает цели и результаты

своей деятельности. Сформирована направленность на саморазвитие, самоанализ, самосовершенствование и профессиональную рефлексия. Ярко выражена профессионально-психологическая установка на достижения и успех в профессиональной деятельности. Высоко развиты умения по организации деятельности, грамотной и рациональной работе с информацией, с различными техническими средствами. Действия направлены на решение задач эвристического типа, требующих творческого и самостоятельного подхода, оригинальных решений. У студента сформирована положительная профессиональная направленность, ярко выражен профессиональный характер действий и устойчивая профессиональная мотивация. [7. С. 173-182].

Воспитание творчески думающих специалистов возможно через привлечение студентов к научно-исследовательской работе.

В российской системе образования исходя из модели деятельности А. Леонтьева, выделяют четыре группы: когнитивный, мотивационный, ориентировочный, операционный.

Когнитивный компонент рассматривается как совокупность знаний и понятий, которые необходимы педагогу, чтобы ставить и решать исследовательские задачи в своей профессиональной деятельности.

Мотивационный компонент – это смысл, который исследовательская деятельность имеет не вообще, а для конкретного человека.

Ориентировочный компонент – это совокупность умений, обеспечивающих выявление потребности в каких-то знаниях и построение образа того, как оно может быть получено в существующих условиях.

Операционный или технологический или компонент исследовательской компетентности – это совокупность умений субъекта выполнять исследовательские действия, необходимые для решения исследовательских задач в педагогической деятельности.

Специалист, обладающий исследовательской компетенцией, умеет активно и продуктивно анализировать фактическую информацию, создавать и выбирать новые более эффективные алгоритмы, ресурсы, технологии, а не только пользоваться гото-

выми, порой устаревшими, алгоритмами и фактами [8. С.27–34]. Они в содержание общеучебной компетенции включают:

- знания об учебной деятельности (структура, функции, элементы, функциональные роли, как грамотно ее осуществлять);
- умения произвольно и грамотно осуществлять учебную деятельность, которые в процессе многократного осуществления переходят в навыки;
- самостоятельное использование приобретенных знаний, умений, навыков в учебной деятельности в профессиональной деятельности.

А также, научно-исследовательская компетенция предполагает активную деятельность студентов, обеспечивающую приобретение необходимых навыков творческой исследовательской деятельности, которая завершается самостоятельным решением студентами задач, уже разработанных в науке. Сформированность учебно-исследовательской компетенции студентов является необходимым базисом для развития научно-исследовательской компетенции. Показателями сформированности научно-исследовательской компетенции студентов отделения «Социология» служат сформированные исследовательские знания, умения и навыки как работа с первоисточниками, наблюдение и анализ явлений и фактов, выявление проблемы и ее решение, формулировка гипотезы, разработка и проведение социологического исследования, обобщение результатов исследования, формулировка общих выводов, использование достижения смежных наук.

Литература

1. Хуторской А.В. Определение общепредметного содержания и ключевых компетенций как характеристика нового подхода к конструированию образовательных стандартов. Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>
2. Социализация и воспитание студенческой молодежи. Мат-лы межрегион. межвуз. науч.-практ. конф. – Вып. 1. – Ростов н/Д, 2007. с. 57.
3. Канукова Д. К. Ключевые компетенции в образовании // European research, 2015, № 6(7) <http://scienceproblems.ru>
4. Аргунова П.Г. Формирование ключевых компетенций в образовании. // НАУЧНЫЙ АСПЕКТ № 4 – 2012 – Самара: Изд-во ООО «Аспект», 2012. – Т.1-2. – 304 с.
5. Краевский В.В, Хуторский А.В. Предметное и общепредметное в общеобразовательных стандартах. // Педагогика. 2013, №3. -С. 3-10.
6. Понятие компетенций и их виды, и уровни развития компетенций. Виды компетенций в педагогическом процессе. Виды компетенций в образовании: <http://fb.ru/article/247261/ponyatie-kompetentsiy-i-ih-vidyi-i-urovni-razvitiya->

kompetentsiy-vidyi-kompetentsiy-v-pedagogicheskomp-protseesse-vidyi-kompetentsiy-v-obrazovanii

7. Е. В. Старченко // Теория и практика образования в современном мире: материалы IV междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, январь 2014 г.). — СПб.: Заневская площадь, 2014. С. 173-182.

8. Лазарев В.С., Коноплина Н.В. Деятельностный подход к формированию содержания педагогического образования. // Педагогика. – 2000. – № 3. – С.27–34.

Сарыбаева И.С.

социол.ғ.к., доц.м.а.

ал-Фараби атындағы ҚазҰУ

Авсыдыкова Қ.Ә.

социол.ғ.к., доц.м.а.

ал-Фараби атындағы ҚазҰУ

Сұлтанова А.М.

аға оқытушы

ал-Фараби атындағы ҚазҰУ

ТҰЛҒАЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ҚҰЗЫРЕТТІЛІК БАҒЫТТЫҢ МӘНІ

Тәрбиелеу білім беру саласындағы педагогикалық іс-әрекеттің құрамдас бөліктерінің бірі болып табылады.

«Құзыреттілік» ұғымы қазіргі кезде оқыту процесінде студенттердің білімі мен тәжірибесін, дағдылары мен біліктерін белгілі бір мәселені шешуде жиі қолданылуда.

«Құзыреттілік» терминін ХХ ғасырдың ортасында американдық ғалым Н.Хомский енгізген болатын, бастапқыда ол ана тілінде нақты тілдік қызметті орындау үшін қажет қабілеттіктер деген анықтама берген болатын.

Құзыреттілік – студенттердің оқу іс-әрекетіндегі дағдыларды меңгеруден көрінетін білім нәтижесі ретінде түсіндіріледі.

Б.Ф. Ломов пен Дж.Равеннің тұлғалық дамудың мазмұндық сипаттамасына берген анықтамасы бойынша студент болашақта әртүрлі әлеуметтік-кәсіби іс-әрекеттерді орындау барысында көптеген сапалар мен қасиеттерге ие болуы тиіс. Қазіргі қоғамда аталған сапалар мен қасиеттерді қалыптастыруда маңызды болып табылады. Кең шеңбердегі әмбебап құзыреттіліктерді негізгі немесе базалық деп те атайды. Базалық құзыреттіліктер көпфункционалды, пәнідік және пәнаралық болып бөлінеді.

Сонымен қатар, авторлар батыстық тәжірибеге сүйене отырып, базалық құзыреттіліктердің келесі түрлері бөліп көрсетеді:

- әртүрлі ақпарат көздерінен алынған білімді игеруге негізделген өзіндік танымдық іс-әрекет саласындағы құзыреттілік;
- азаматтық-қоғамдық іс-әрекет саласындағы құзыреттілік;
- әлеуметтік-еңбектік іс-әрекет саласындағы құзыреттілік (еңбек нарығындағы ситуацияны талдау, жеке мүмкіндіктерін бағалау, еңбектік өзара қарым-қатынас этикасы мен нормаларға бағытталу);
- күнделікті тұрмыс саласындағы құзыреттілік (жеке денсаулық, отбасылық тұрмыс және т.б. аспектілер);
- мәдени-бос уақыттық іс-әрекет саласындағы құзыреттілік (тұлғаны мәдени және рухани байыту мақсатында бос уақыты пайдалану әдістері пен жолдары).

Сонымен қатар, маңызды құзыреттіліктер қатарына төмендегілерді де жатқызуға болады:

1. саяси және әлеуметтік құзыреттіліктер – басқалармен біріге отырып, өзіне жауапкершілік алып шешім қабылдау мен оны жүзеге асыра алу қабілеті; жеке қызығушылықтарының қоғам мен кәсіпорынның қажеттіліктерінің сәйкес келуі;

2. әртүрлі ұлттардың, мәдениет пен діннің бір бірін түсіну мен сыйластығы мен жағымды өзара қарым-қатынасқа ықпал ететін мәдениетаралық құзыреттіліктер;

3. әртүрлі тілдегі ауызша және жазбаша қарым-қатынастағы технологияларды, сонымен қатар, компьютерлік бағдарламалар мен интернет технологияларды игеру;

4. БАҚ-пен таратылған әлеуметтік ақпаратқа сыни ақпараттық технологиялар мен социально-информационная компетенция, характеризующая владение информационными технологиями и критическое отношение к социальной информации, распространяемой СМИ;

5. персональная компетенция - готовность к постоянному повышению образовательного уровня, потребность в актуализации и реализации своего личностного потенциала, способность самостоятельно приобретать новые знания и умения, способность к саморазвитию [11].

Құзыреттілік – бұл алынған білімдер мен біліктерді іс-жүзінде, күнделікті өмірде қандай да бір практикалық және теориялық мәселелерді шешуге қолдана алу қабілеттілігін айтады. Сонымен, оқытудағы құзыреттілік тәсіл білім беру нәтижесі ретіндегі оқыту сапасын қамтамасыз етеді, ал ол өз кезегінде кешенді

әдіс-тәсілдерді жүзеге асыруды, оқыту сапасын бағалаудың біртұтас жүйесін құруды талап етеді. Демек «құзырет» және «құзыреттілік» ұғымдарын педагогикалық үдеріске енгізу білім берудің мазмұны мен әдістерін өзгертуді, іс-әрекет түрлерін нақтылауды талап етеді.

Қоғам талабына қарай оқытушының білім берудегі міндеті нәтижеге бағытталған іс-әрекетті құзыреттілік тұрғыдан жүзеге асыру. Қазіргі уақытта оқытушымен бірге, студенттердің алдына қойылатын талаптар да өсуде. Талап студенттердің бойында түйінді құзыреттіліктерді қалыптастыру болып табылады.

Құзыреттілік тәсіл бірінші орынға:

- нақты құбылыстарды танып білу мен түсіндіруде;
- қазіргі заманғы техника мен технологияны игеруде;
- практикалық өмірде мамандық таңдау кезінде өзінің кәсіби білім алуға дайындығын бағалауда;
- еңбек нарығын бағдарлау қажет болғанда өмірден өз орнын анықтауға;
- өмір салтын, кикілжіндерді шешу тәсілдерін таңдауға байланысты мәселелерді шешу қажет болғанда туындайтын өмірлік мәні бар мәселелерді шешу біліктілігін шығарады.

Құзыреттілік ең алдымен студенттердің ақпараттық сауаттылығы мен кез-келген мәселені дұрыс шеше білу қасиетінен көрініс табады. Сыртқы ортадан ақпарат алу, оны өңдеу оқушы мінезін қалыптастырудың қайнар көзі болып табылады. Ақпараттарды өз бетімен алуға, талдауға, қайта өңдеуге үйрету ақпараттық құзыреттілікті қалыптастыруға негіз болады. Мұнда студенттердің өз бетімен жұмысына көп мән беріледі. Студенттер өз беттерінше жаңа ақпараттық технологиялардың көмегімен ғаламтордан, түсіндірме сөздіктерден, түрлі тарихи ақпараттар алып, сабақ барысында пайдаланады. Бұл құзыреттілік студенттің оқу пәндеріндегі және білім аймақтарындағы, сонымен бірге қоршаған дүниедегі ақпараттармен жұмыс істей білу дағдыларын қамтамасыз етсе, ал оқытушының мақсаты – студентке білімді өздігінен игеру амалдары мен тәсілдерін үйретіп, оның өзіндік дүниетанымын қалыптастыруына жағдай жасау, кеңестер және бағыт-бағдар беру.

Негізгі құзыреттіліктер түріндегі күтілетін нәтижелер:

- студенттерді өз бетінше талдауға;
- өз қызметіне мақсат қоюға;
- жоспарлауға, жинақтауға;
- қорытындылауға, салыстыра дәлелдеуге;

- өзін-өзі бағалауға;
- өз әрекетінің әлсіз және күшті жақтарын көрсете білуге;
- нені меңгергенін, нені меңгермегенін анықтауға.

Сондықтан оқытудың дәстүрлі жүйесінде білікті мамандар даярлайтын жалпы оқу орындарының қазіргі мақсаты – әлемдік білім кеңістігіне ене отырып бәсекеге қабілетті тұлға дайындау. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіптік шыңдауға бағытталған сапалы білім үшін қажетті жағдайлар жасау; жеке адамның шығармашылық, рухани және күш-қуат мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, даралықты дамыту үшін жағдай жасау арқылы ой-өрісін байыту» деп атап көрсетілген. Осы аталған міндеттерді жүзеге асыру үшін оқытудың жаңа технологияларын енгізу және оны тиімді пайдалану керек. Аталған жолдар арқылы оқытушыға білім сапасын арттыру, оның мазмұнын байыту, оқу үрдісін жетілдіру және жан-жақты дамыған, рухани дүниесі бай шығармашыл тұлға қалыптастыру мәселесін қойып отыр. Осындай тұлғаны қалыптастыру, дамыту, яғни Ушинскийдің «Бала балқытылған алтын, оны қандай қалыпқа құйып, қандай мүсін жасаймын десе де мұғалімнің қолында» деген сөзі ұстазға үлкен жауапкершілік арттырса, ал ғылыми педагогиканың негізін салушы Ы.Алтынсарин мұғалімнің қоғам алдында ролін қарапайым айта келіп, кезінде «...Салып жатқан үйдің жақсы болуы, оның іргесін берік және мықты қалануына байланысты болатыны сияқты, біздің қолға алып отыратын ісіміз де, қазақ мектептерінің бар келешегі көбінесе, істің қазіргі басталуына байланысты. Сондықтан да мен қазір жақсы оқытушыны дүниедегі заттың бәрінен де қымбат көремін», – деген пікірі де мұғалімге қоятын талабы ретінде естіледі. Олай болса, қазіргі кезеңдегі оқытушының міндеті – оқытудың шығармашылық сипатын күшейту және мақсатты білім беру. Қазақстан әлемнің дамыған елдерімен дүниеде даралануы тек білімді, жігерлі, сапалы білім алған, құзыретті, бәсекелестіктің небір мықты істеріне төтеп бере алатын жас ұрпақ арқылы жүзеге асады.

Ал ұрпақ тәрбиелеуде студенттерді бүгінгі заманның талабына сай оқытудағы басты мақсат жан-жақты жетілген, өз тарихының өткеніне көз жүгіртетін, қоғамның даму үрдісіне

өзінше баға бере алатын ұлтжанды, патриот азаматын қалыптастыру.

Құзыретті студент даярлау мақсатында ғылыми міндеттерді шешудің тиімді жолы – модульдік технологияны қолдану негізінде тарих, қазақ тілі пәндерін проблемалық оқыту арқылы студенттердің ой-өрісін, өз бетімен іздену, логикалық ойлау қабілетін, шығармашылық әрекеті мен икемділіктерін дамыту, білетіні және білмейтінінің арасындағы қайшылықтарды ашу әрі проблемалық міндеттерді шешу жолдарын жүзеге асыруға болады. Олай болса, модульдік технология арқылы тарих, қазақ тілі сабақтарын проблемалық оқытудағы басты міндет – студенттердің ойлау жүйесін өздерінің шығармашылық қабілеттері арқылы игерген білім қорын одан әрі тереңдету және түрлі проблемаларды шеше білетін білімді студент тұлғасын қалыптастыру болып табылады. Студентке нәтижеге бағытталған білім беруде күтілетін тұлға құзыретілігін төмендегіше сипаттауға болады:

- өзінің даралығын сезініп, өзін-өзі дамыта білуі;
- өзінің қызметін бағалай білуі;
- негізгі мәселені шешудің ең тиімді жолдарын таба білуі;
- өз алдына мақсат қоя білуі және оны жүзеге асыра білуі;
- өз әрекетінің нәтижелерін бағалай білуі;
- өз бетінше алынған ақпаратты таңдай білуі;
- түрлі өмірлік жағдайларында тиімді шешім қабылдай білуі;

Студенттердің шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру жолдары:

- шығармашылық тұрғыда оқушылардың өзіндік жұмыстарын ұйымдастыру мен оқу міндеттерін анықтау арқылы;
- пәнаралық бірлестіктерді қалыптастыру арқылы;
- оқытуды жаңа педагогикалық жаңа технологияларға негіздеу арқылы;
- концептуалды идеяға негізделген оқу процесінің инновациялық әдіс-тәсілдерін енгізу, тағы басқа арқылы іске асырылады.

Студенттің шығармашылық қабілетін дамыту үшін бірнеше шарт орындалуы тиіс. Олар:

1. Шығармашылық қабілетін дамытуды ерте бастан қолға алу;
2. Жүйелі түрде шығармашылық әрекет жағдайда болу;
3. Шығармашылық іс-әрекетке жағдай туғызу.

Осындай жұмыстарды үнемі жүргізу шығармашылыққа баулуға, шәкірт бойындағы талант көзін ашып, өз бетінше ізденуге зор әсерін тигізеді.

Қорытындылай келе, оқу процесі барысында студенттің тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруда құзыреттілік бағытты қолдану маңызды әдіс, тәсілдердің бірі болып табылады. Студенттің жеке тұлға ретінде дербес өзіндік әлеміне жеткізу арқылы өзін-өзі дамытуға, өз мүмкіндіктерін толықтырып, жетілдіріп, оны жүзеге асыруна құзыреттілік бағыттың тигізер ықпалы зор.

Әдебиеттер

1. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании // Школьные технологии. – 2004. – С. 3-13
2. Майцкайлова О. Гуманитарное пространство урока // Учитель. – 2004. - №1.–С.8-12
3. Полищук В. Обучение и воспитание: комплексный подход // Высшее образование в России. – 2005. - № 4. – С.62-68
4. Савелова Е. Формирование культурной компетентности // Высшее образование в России. – 2004. - № 11.–С.61-65
5. Селевко Г.К. Воспитательные технологии. – М.: НИИ школьных технологий, 2005.-320 с.
6. Селеменов С., Ткаченко А. Диалог: культура и компетенция // Учитель. – 2005.-5.–С.73-77.

Султанова А.М.

аға оқытушы

әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

Сарыбаева И.С.

социол.ғ.к., доц.м.а.

әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

Авсыдыкова Қ.Ә.

социол.ғ.к., доц.м.а.

әл-Фараби атындағы ҚазҰУ

ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТЕНУІНІҢ НЕГІЗГІ БАҒДАРЫ

Болашақ ұрпақ, қазіргі жас буынды жалпы адамзат құндылықтарын қастерлеумен қатар, олардың өз еліне, ұлттына, салт-дәстүріне деген отан сүйгіштік сезімін арттырып, осы бағытта тәрбиелеудің маңызы зор.

Қазіргі таңда Қазақстанның өркениет жолымен үздіксіз алға жылжуына басты кепілдіктерінің бірі – заманауи жастардың әлеуметтік мәселелерін айқындау қарастыру басты міндет болып табылады. Сонымен қатар, жастардың аяғынан тік тұрып кетуіне, шынайы патриоттық сезімін нығайтуға жастармен жұмыс жүргізіп, оларға қолдау көрсетуіміз басты міндеттің бірі.

Ғылымда әлеуметтену анықтамасының бірнеше түсіндірмесі бар. Қалай да болса, әлеуметтену түсінігі арқылы адамдар әлеуметтік нормаларды игеріп, соларға сәйкес өмір сүруге ұмтылатын үдеріс ретінде оны қарастырады. Жеке тұлғаның әлеуметтенуі тұлғаның әлеуметтік маңызды қасиеттерін қалыптастыратын мәдениет, құндылықтар, нормалар арқылы түрлі әлеуметтік қоғамдастықтардың бірігуімен нақты әлеуметтік қатынастар әлеміне кіруімен ұштастырылады. Әлеуметтену тұлғаны әлеуметтік қарым-қатынастар ортасына, сол қатынастардың субъектісі ретінде енгізуді көздейді.

Әлеуметтенудің негізгі бағдары – әлеуметтік нормалар мен қоғамдық мүдделермен реттелетін тұлғаны қалыптастыру. Қоғамның дамуы мен күрделенуіне байланысты әлеуметтенудің де дамуы жүреді, себебі ұрпаққа нормалар мен құндылықтарды беру үшін әлеуметтенудің құрылуын қоғамдық дамуда бірлесу факторы ретінде көрсету керек. Қарапайым қоғамда құндылықтар мен нормаларды жаңа ұрпаққа берудің арнайы қызметі қажет емес. Әлеуметтену қарапайым биологиялық өндіріспен байланыспаған, әлеуметтік тұрмыспен байланысқан әлеуметтік институт, бұл жерде бірте-бірте дамыған әлеуметтік тәжірибе маңызды рөл атқарады. Әлеуметтік көзқарас бойынша индустриалды қоғамға дейін ұрпақтар болмаған, тек индивидтердің қызметтік мүмкіндіктерінің биологиялық, геронтологиялық бөлінуі болды.

С.В. Полутин әділетті түрде атап өткендей «индустрияланған қоғамнан қоғамға дейін жастардың әлеуметтенуі табиғи жастық бейімделу жолымен жүрді». Осындай коммуникация барысында барлық қауымдастық үшін маңызды нәтижеге қол жеткізіледі, үлкендермен бірігіп жұмыс істеу барысында жастар тек еңбектік және коммуникациялық дағдыларға ғана үйренген жоқ, сонымен қатар, ең бірінші, ата-аналарының әлеуметтік-рөлдік мүмкіндіктеріне байланысты беделдік ұстанымдарына және жыныстық жастық сипаттамаларына байланысты дағдыларға үйренді. Индустриалды қоғамда әлеу-

меттенуші индивид физикалық түрде тіршілік ете алатын күнделікті өмір сүру дағдыларын қаншалықты игергені аса маңызды болып табылмайды. Оның өз әлеуметтік тобының өмірлік маңызды құндылықтары мен нормаларын игеру терең мәнге ие болды. Өздерінің жекешеленген алаңы бар нақты әлеуметтің құндылықтарын тарату әлеуметтік институттың фундаменталды міндеті. Әлеуметтену өз дамуында бірнеше кезеңдерден өтті: үлкен ұрпақтан жас ұрпаққа негізгі еңбек және коммуникация дағдыларын интуитивті, стихиялық түрде беруден, сонымен қоса әлеуметтік тәжірибені беру мақсатындағы саналы түрде ықпал етуге дейін

Әлеуметтену теориясына үлес қосқан ғалым Т. Парсонс өз еңбектеріндегі құрылымдық – қызметтік сараптама шеңберінен тапты. Парсонс әлеуметтену үдерісі қоғамдағы әлеуметтік үдерістер сипатымен және тұлғаның психологиялық ерекшеліктерімен анықталады деді, олардың көмегімен интериоризация – білім, нормалар мен құндылықтар жүйесін игеру, экстериоризация – әлеуметке жаңа мәдени образдар мен құндылықтарды жасау арқылы тіршіліктің жаңа формалары мен тәсілдерін енгізу. Жастардың әлеуметтенуінің сәттілік белгісі олардың тиімді рөлдік мінез-құлықты орындауды және ересектер әлеміне беделді өтуін қамтамасыз ететін әлеуметтік құзыреттік пен барабарлыққа қол жеткізуі, әлеуметтік белсенділік таныту, қоғамға сіңісуге тілек білдіру. Нормативтік жүйені институтциаландыру жеке адам тұлғасында күту жүйесінің интернализациясымен толықтырады.

Қоғамның басымдылықтарының, дәстүрлері мен құндылықтарының жылдам өзгеруі, әлеуметтену агенттерінің жаңа тәжірибелері айтарлықтай кең көлемде қоғам құндылықтарының құрылымы мен жастардың мінез-құлық мотивтерін өзгертеді. Бұл үдерістер елдің әр аумағында өзіндік ерекшеліктеріне ие, оның үлкен қала мен кішкентай қалаларда, орталықтар мен аудандарда жүзеге асуы әр түрлі формада өтеді.

Виртуалды шынайылықтан пайда болған қарым-қатынастың жаңа формасы адамдарға өз ортасын көбейтуге, шынайылыққа, адамның жеке қасиеттері оның статусынан жоғары тұратынын түсіндіреді. Сондықтан әлеуметтік оқытусыз индивидтерде берілген шындықпен қарым-қатынасқа түсу қиындайды. Бұдан басқа виртуалдық белгілі бір сатыда жас адамның санасында шындыққа айналып, қоғам ортасында ол

масштабты негатив қалдыруы мүмкін. Жастар ортасының өзі қарым-қатынаста катализатор сияқты жұмыс істейді немесе тежеуіш сияқты позитивті және негативті әсерлер үшін қызмет атқарады. Заманауи коммуникациялар мен ақпараттық кеңістікпен дұрыс қатынаста бола білу жастар таралымы болып барады.

Жастарға жүргізілген зерттеу нәтижесінде жиналған ақпараттарға SPSS бағдарламасында салынып жасалған қорытындыларға тоқталсақ: «Ірі қалаларда ауыл жастарының әлеуметтенуіне әлеуметтанулық талдау» тақырыбына арналған сауалнама жүргізілді. Сауалнама ҚазҰУ студент жастарына таратылды. Сауалнамаға 60 респондент қатысты. Соның ішінде 21 ер, 39 әйел адам. Сауалнамаға қатысушылар 16 және 20 жас аралығындағы жастар қатысты. Сауалнама 15 сұрақты қамтыды.

Кейбір сауалнамаларға тоқтала қорыта айта кетсек, көптеген жастар жоғары білім алуға ұмтылады. Жастар жоғары білім арқылы сапалы білім алуға, болашақта кәсіби табысқа және жоғары табысқа жетуге болатынын біледі.

Өзінің табиғаты бойынша жастар қоғам үшін мәнді, бұл сол адамдық капитал, қоғамның инновациялық, стратегиялық ресурсы. Қазіргі уақытта жастар тарих субъектісі болып табылады, әрбір кезеңде қоғам өзінің өзіндік дамуын қайта өндіреді, оның статустық позициясы өседі. Атап айтқанда, жастар қоғамның бірден–бір құндылығы, байлығы. Өмірдегі өзін-өзі танудағы мәселелерді жастар өздері шешеді. Қазіргі қазақстан жастарының мәдениет бейнесі мен ойлауы бірнеше жылдан кейін біздің әлеуметтік-мәдени шынайылыққа тән нәрсе болып кетеді. Жас буын алдына қандай мақсат қояды, қандай бағыт-бағдар ұстанады соған сәйкес қоғам дамуы анықталады. Сондықтан өмір сүру стратегияларын зерттеу және жастардың мақсат жоспарларын анықтау өзекті.

Әдебиеттер

1. Абдраймова Г.С. Социология молодежи. Социология молодежи, Учебное пособие. – А., 2008.
2. Әбдікерова Г.О. Әлеуметтану. Алматы: Қазақ университеті, 2011.
3. Алтынбаев Р.З. Социальный потенциал молодого города // Социол.исслед. - 1998. - № 11. - С.45-51.

БІЛІМ БЕРУДЕГІ МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Білім берудің дәстүрлі әдісі оқытушы және студенттің біржақты қарым-қатынасын, яғни студенттің оқу қызметін оқытушының үнемі бақылауда ұстауын және оның оқу материалын меңгеруін бақылауды білдіреді. Басқаша айтқанда, білім беру үдерісінің өнімділігі оқытушының міндеттерді дұрыс шешуіне байланысты болады:

- оқу мақсатының қойылымы және одан туындаған студенттің ынтасы;
- студенттерге нақты мазмұндағы материалды (дәріс) беру және оны түсіндіруді жүзеге асыру;
- білімді бақылау.

Әрине, білім берудің мұндай әдісінің өз құндылығы да бар: дәлдік (анықтық), даусыздық, баяндаманың нақтылығы (бұл көп дәрістерден құралады); қорытынды бақылау, сабақтан тыс уақытта өзіндік жұмыстың бар болуы.

Бірақ білім берудегі инновациялық әдістердің жаңа ақпараттық және педагогикалық технологияларының негізінде оқытушының ролін түбегейлі өзгерту мүмкін болды.

Интерактивтік әдістер проблеманы баяндау әдісінен, ұсыну, пікірталас, кейс-стади, топтарда жұмыс жасау, сыни ойлау әдісінен, шағын-зерттеулер, іскерлік ойындар, рөлдік ойындардан тұрады [1]. Ақпарат берудің өзі оқытушы мен студенттің өзара әрекеті қағидасынан құрылған. Ол білім алушының үлкен белсенділігін, алынған мәліметтерді шығармашылық қайта ойлауын білдіреді.

Осыған байланысты оқытушының алдында студенттің шығармашылық мүмкіндігін, оның білім алуға құштарлығын белсендіруге бағытталған білім берудің осындай амалдары мен әдістерін әзірлеу және ендіру міндеті тұр.

Сондықтан, әрбір индивид – студенттің білімінің дәрежесі, білім берудегі үдеріске қатысуына байланысты болады. Бұдан басқа, заманауи қоғамды ғаламдық ақпараттандыру білім берудегі пайдаланылатын әдістерді түбегейлі қайта қарауды талап

ете отыра, білім беру үдерісіне, республикадағы білім беру жүйесіне елеулі ықпал етті.

Интерактивті білім беру – бұл танымдық қызметті ұйымдастырудың арнаулы нысаны екендігін мойындау керек. Ол нақты және болжамды мақсаттардан тұрады. Осындай мақсаттардың бірі білім берудің үдерісін нәтижелі қылатын, студенттің жетістігін, интеллектуалдық әлдігін сезіндіретін білім берудегі жайлы жағдайлар тудырудан тұрады.

Бұл адамның қызметіндегі ерекшеліктердің өзгеруімен байланысты, оның сипатты белгілері болып үдерстің даралануы және өзгерістердің қарқынды сипаты табылады. Әрбір студентте бір өзі жұмыс жасайтын жеке компьютерінің болуы үдерістің даралануымен сипатталады.

Қазіргі студенттерді айқындайтын сипаттама болып өршілдік, әлеуметтік белсенділік, ақпаратты көзбен қабылдауға ниеттеу, жаңа ақпараттық және коммуникациялық технологияларды сеніммен меңгеру табылады. Олар гаджет, ғаламтор және әлеуметтік желілерді ерте жастан үйренеді. Уақыт, жайлылық және креативтілікті бағалайды. Бұлардың барлығы білім беруді ұйымдастырудың мазмұны және әдісіне өз талаптарын қояды, ақпараттық-технологиялық сүйемелдеуде және оқу үдерісін дамытуда, электронды оқу материалдарымен және on-line-дық сүйемелдеуді ұйымдастыруды қоса алғанда заманауи тәсілдерді жасап шығарудан тұрады.

Сонымен, интерактивтік білім беру – бұл:

- өзара әрекет етуші;
- нақты өмірдің тәжірибесіне негізделген;
- студенттер және студенттер мен оқытушылар арасында пікір алмасу;
- туындаған мәселенің ұйымдастырушылық және жүйелік себептерін сын көзбен талдауды білдіреді.

Интерактивтік білім берудің мақсаты білім және дағды беруден ғана емес, сонымен қатар оқу аяқталған соң мәселені шешу бойынша жұмыс үшін негіз қалаудан тұрады. Білім берудің осы жолының қағидалары оқытудың белсенді үдерісімен қамсыздандыру бөлігінде және онда білім алатындардың қатысуымен ересек адамдарды үйрету теориясының негізгі қағидаларына сәйкес келеді.

Ересек адамдар тәжірибелік тапсырмаларды шешуде және білім беру үдерісіндегі жаттығуларға белсенді қатысқан

жағдайда ақпаратты жақсы қабылдайды. Олар естігендерінен 20 %, көрген және естігендерінен 40 % және естіген және көрген, сонымен қатар орындағандарынан 80 % есте сақтайды. Сондықтан, білім алу, егер де адамдар дәріс тыңдап немесе дидактикалық слайдтарды қарай отырып, ақпаратты енжар алған жағдайда тиімділігі аз болады. Орындау болып мәліметтерді жалпылау, алынған ақпараттарды сын көзбен бағалау немесе алынған білімді тәжірибеде қолдану әрекеттері түсініледі.

Білім беру, егер нақты жағдай ескерілген жағдайда ғана тиімдірек болады. Бұл талқыланған материалды қолдануға кедергі келтіретін мән – жайларды қосу және талдаудан тұру керек. Мысалы, денсаулыққа қоршаған ортаның ластануының әсер етуін анықтау бойынша көптеген тапсырмаларды шешу қоршаған ортаның жағдайы бойынша мәліметтерді жинау және талдауға негізделеді. Бірақ, көптеген елдерде бұл мәліметтер жеткілікті көлемде болмайды және оларды алу қиын.

Интерактивтік білім беруді пайдалану студенттерге кризистік ойлауға көмектесетін, нақты тапсырмаларды шешуге жаттығуға және шешімдерді ойлап табуға, ұқсас мәселелермен әрі қарай тиімді жұмыс істеу үшін қажетті дағдылар алуға көмектесетін әрекеттерден тұру керек. Интерактивтік білім беруді - жақсартылған инфраструктура және жоспарлаумен, мөлдір саясат және процедуралармен, заңнама қызметімен тиімді білім беруден тұратын жан – жақты ескертпелі стратегияның маңызды компоненті ретінде қарастырған жөн [2].

Интерактивтік жаттығулар сабақ кестесіне ұзақтығы бір сағат көлемінде қойылуы мүмкін және тәжірибе болған жағдайда оқытушы үшін ыңғайлы болуы мүмкін. Ересек адамдар әртүрлі әдіспен оқытындықтан, білім алуға ыңғайлы болып табылатын бір жолды пайдаланғанша әртүрлі жолдарды пайдалану тиімдірек болады. Білім алу егер студенттер оқу материалын меңгерудің әртүрлі нысандарына қатысуға мүмкіндік алғанда сәттірек болады, яғни тыңдау, визуалды көрініс алу, сұрақтар қою, мән – жайды пішіндеу, іскерлік ойындарға қатысу, оқу, жазу, құрал – жабдықтармен жұмыс істеу және маңызды мәселелерді талқылау.

Оқытушы білім берудің әртүрлі әдістерін меңгеруімен қатар интерактивтік білім беруге жағымды әсер ететін жағдайларды тудыру керек. Бұл студенттерді дөңгелек үстелге жинаудан немесе максималды әрекет ететін басқа да тәсілдерден тұрады. Үл-

кен дәріс залдарында бұл әдісті пайдалану қиыныраққа соғуы мүмкін, бірақ соған қарамастан студенттерді жұпқа немесе 3-5 адамнан топтарға бөлуге болады [3].

Білім берудің белсенді және интерактивті технологияларын қолдану студенттердің кризистік ойлау және танымдық қызығушылық дағдыларын дамытуға көмектеседі. Осындай технологиялар пайдаланылатын сабақтарда тыңдаушылар өздерін нығыз сезінеді, өздерін ойларын еркін білдіреді және ескертулерді абыржымастан қабылдайды, себебі олар оқу үдерісінің белсенді қатысушылары болып табылады. Сенім және өзара көмек атмосферасында ашылымдар жасау және алынған білімдердің маңыздығын түсіну жеңілдірек болады. Дәл осындай жағдайларда мәселені шешуге және нақты жағдай қабылдауға қажет болатын болашаққа дайын маман тәрбиелеу мүмкін болады.

Нақты пәнді оқытуда интерактивтік әдістерді пайдалану тәжірибесі келесідей қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Біріншіден, осындай іс-шараларды ұйымдастыру, дайындау, өткізу және аяқтауда нақты талаптарды сақтау қажет. Осы мақсатта интерактивті әдістер бойынша, мысалы білім беру технологиясы, диалог әдістері, сабақта пікір таластыру және талқылауға қатысты кейс-стади әдісінде сабақ өткізу бойынша әдістемелік нұсқаулар жасап шығару қажет.

Екіншіден, сабақтың барлық кезеңдерінде мақсатты аудиторияны үнемі естен шығармау керек.

Сабаққа қатысушыларды үнемі үдеріске тартып отыру талап етіледі. Бұл көзге тартымды слайдтар, жауаптардан тұратын интерактивтік жие сұраулар және чатта алдын – ала ойластырылған сұрақтарды талқылаумен жүзеге асырылады. Қандай да бір тәсілмен студенттерді сабаққа белсенді қатыстыруға себеп тауып, олардың әрбір 5 минут сайын көңілдерін аулайтын шығармашылық тәсіл пайдалану қажет.

Үшіншіден, мұндай сабақтың ең басты аспектісі болып интерактивті, динамикалық болып есте қалатын контент табылады.

Баяндалатын материалды көрнекілендіре отырып, слайдтарда мәтіндерді аз пайдалану ұсынылады. Кең ауқымды мәтіннен гөрі, слайдтардағы кесте, суреттер білім алушылармен жақсы қабылданады. Арасында білім алушылармен интерактивтік жұмысы бар, 4-5 слайдтар бойынша ақпараттық жиынтық ойластыруға болады [4].

Сабакта интерактивті әдістерді пайдалану үнемі толықтырылып отырады. Сонымен қатар интерактивтік әдістерді аудиториялық білім берудің басқа да әдістерімен біріктіріп пайдаланған жөн, себебі ол білім берудің тиімділігін көтереді.

Әдебиеттер

1. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е.С. Полат [и др.]; под общ. ред. Е.С. Полат. – Москва: Академия, 2000. – 272 с.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе. - М: Велби, 2007. - 480 с.
3. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. - М.: Академический проект, 2007. - 231 с.
4. Маковская, Е.В., Поклонская, О.Г. Использование вебинаров в учебном процессе / Е.В. Маковская, О.Г. Поклонская [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://biznes-prost.ru/osobennosti-provedeniya-vebinarov.html>. – Дата доступа: 04.11.2016.

Шеденова Н.У.

*д.социол.н., доцент,
КазНУ им. аль-Фараби*

Шеденов У.К.

*доктор экономических наук, профессор,
КазНУ им. аль-Фараби*

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА СПЕЦИАЛИСТОВ ПО СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЕ: КАЗАХСТАНСКИЙ ОПЫТ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Социальная работа как профессия относительно нова для Казахстана, профессиональная подготовка специалистов по социальной работе осуществляется в последние два десятилетия. Данная профессия опирается на высокие нравственные ценности, способствует гуманизации общества, развитию системных подходов к решению острых социальных проблем и стабильности в стране. Системные преобразования, проводимые Министерством труда и социальной защиты РК с принятием Закона РК «О специальных социальных услугах» в 2008г., способствуют развитию профессии социального работника, внедрению соответствующих рабочих мест в специализированные организации.

Развитие специальности «Социальная работа» и профессиональная подготовка социальных работников является важной задачей образования, направленной на развитие государственной системы социальной защиты и социального обеспечения, расширения некоммерческих и коммерческих форм социальной поддержки уязвимых и нуждающихся в помощи людей и групп. В обсуждаемой в 2017 году Концепции дальнейшей модернизации системы социального обслуживания особое внимание уделяется задачам кадрового обеспечения преобразований системы социального обслуживания. Это позволит повысить качество социальных услуг и расширить доступность социального обслуживания.

Институционализация социальной работы предполагает организацию профессионального образования и развитие научной базы этой деятельности, формирование профессиональных стандартов и новых технологий помощи, обеспечение контроля и оценки качества работы специалистов. Реформирование социального сектора, развитие рынка социальных услуг, новые задачи социальной защиты и обеспечения актуализируют профессиональную подготовку специалистов по социальной работе в университетах. Государственный образовательный заказ на подготовку специалистов по социальной работе в вузе существенно вырос: для набора в 2016-2017 учебном году составил 60 грантов, в 2017-2018 году уже 122 гранта. Подготовка социальных работников осуществляется в таких крупных университетах страны как КазНУ им. аль-Фараби и ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, а также в целом ряде ведущих государственных университетов (КарГУ им. Е. А. Букетова, ПГУ им. С.Торайгырова, ЮКГУ им. М. Ауэзова и другие) и частных вузов (КазАТиСО, КЭУК и другие).

Казахский национальный университет им. аль-Фараби является одной из ведущих образовательных площадок в стране по подготовке социальных работников. Так по программе бакалавриата по специальности «Социальная работа» на первом курсе обучались: в 2010-2011 гг. – 37 чел., в 2011-2012 гг. – 22 чел., в 2012-2013 гг. – 22 чел., в 2013-2014 гг. – 19 чел., в 2014-2015 гг. – 24 чел., в 2015-2016 гг. – 32 чел., в 2016-2017 гг. – 33 чел. Набор 2017 г. составляет 41 человек. Набор в магистратуру 2014 г. – 5 чел., 2015 г. – 6 чел., 2016г. - 1 чел., 2017г. – 3 чел. С 2014 г. в докторантуру по социальной работе ежегодно пос-

тупало по одному человеку, в 2017 году на грантовое обучение пришло 3 человека. Также кафедра организывает курсы дополнительного образования по социальной работе на базе Института повышения квалификации КазНУ им. аль-Фараби. Так в июне-июле 2017г. 12 слушателей прослушали 120-часовой курс «Социальная работа с семьей и детьми». Курс был организован совместно с Центром занятости г.Алматы.

Социальная работа как профессиональная деятельность представляет собой социально значимую деятельность, выполнение которой требует специальных знаний умений и навыков, а также профессионально обусловленных качеств личности, необходимых для осуществления следующих видов экономической деятельности: 1) государственное управление социальными программами; 2) деятельность в области обязательного социального обеспечения; 3) предоставление социальных услуг.

Основной целью университета при подготовке будущего специалиста по социальной работе выступает подготовка профессионала, способного успешно работать в сфере социальной работы с различными группами населения, ответственного, с активной гражданской позицией, толерантного, готового к продолжению профессионального образования и совершенствованию социально-профессиональной деятельности на основе овладения общекультурными и профессиональными компетенциями.

Миссией образовательных программ по социальной работе являются:

- предоставление передового опыта в области образования, подготовки руководителей на практике социальной работы и разнообразных социальных исследованиях;
- продвижение профессии социального работника, профессиональных ценностей, знаний и навыков, для эффективной социальной практики и социальных программ;
- развитие общественного сознания в условиях модернизации, решение информационных задач социальной политики;
- создание институциональных условий для повышения благосостояния населения, поощрения прав человека и социальной справедливости на местном, национальном и глобальном уровне путем создания эффективных социальных программ и стратегий.

Профессиональная подготовка социальных работников в КазНУ им. аль-Фараби осуществляется по образовательным программам бакалавриата, магистратуры и докторантуры. С 2010 года обучение шло по экспериментальным учебным планам, что позволило через уменьшение обязательных дисциплин увеличить долю элективных курсов, предложить студентам разные траектории обучения. В последние годы продолжается обновление содержания образовательных программ с учетом опыта ведущих западных университетов по специальности «Социальная работа», среди которых Университет Чикаго, Университет Пенсильвании, Вашингтонский университет в Сент-Луисе, Колумбийский университет и другие. Развитие образовательных программ по всем трем уровням подготовки по «Социальной работе» осуществляется университетом с учетом специфики социальной работы и социальной защиты в Казахстане, а также международных стандартов образования в данной области. Это достигается в рамках международной аккредитации программ, так был получен сертификат международного рейтингового агентства ACQUIN. Прохождение данной процедуры позволило усовершенствовать программы и обсудить их со специалистами, обновить структуру программ, уточнить миссию и задачи, осваиваемые студентами компетенции, укрепить связи с организациями, предоставляющими социальные услуги, как базами практик и потенциальными работодателями.

Сравнение с образовательными программами ведущих мировых университетов показывает необходимость усиления практической составляющей при преподавании дисциплин. Также каждый университет предлагает свои специализации, формируемые исследовательскими и практическими интересами и опытом работающих профессоров, актуальными социальными проблемами и наличием специализированных социальных учреждений. С учетом этого в обновленных программах предлагается большее разнообразие дисциплин, которые готовят студентов к будущей работе в конкретных областях оказания социальных услуг. Большое внимание уделяется разработке компетенций обучения, предполагающих освоение как методов эмпирических исследований и анализа случаев, так и владение навыками и технологиями помощи. Унифицированные государственные образовательные стандарты пока не позволяют сделать программы более гибкими, в отличие от западных

программ. Получение академической свободы, возможность самим определять структуру теоретических курсов, практики, исследовательской работы позволило бы в случае программ по социальной работе удлинить сроки прохождения практики в течение всего учебного семестра на втором и третьем курсах обучения, проводить практические занятия в рамках теоретических курсов не в аудитории, а в профильных организациях, как делается в западных университетах. Такая подготовка значительно улучшит подготовку специалистов по социальной работе.

Учитывая междисциплинарный характер данной специальности кафедры социологии и социальной работы КазНУим.аль-Фараби осуществляет подготовку социальных работников совместно с участием психологов, педагогов, медиков и юристов, сотрудничает с кафедрой общей и этнической педагогики, общей и этнической психологии, кафедрами медицинского, биологического и юридического факультетов, диагностическим медицинским центром КазНУим.аль-Фараби. Кафедра развивает связи с организациями социальной защиты и обеспечения, органами государственного управления, неправительственными организациями, оказывающими социальные услуги. В современных условиях для высших учебных заведений, занимающихся подготовкой специалистов социальной работы, сотрудничество с третьим сектором становится важным условием профессионализации обучающихся. Через социальное партнерство с неправительственным сектором ВУЗ реализует себя как институт гражданского образования.

Студенты осуществляют научно-исследовательские проекты, раскрывающие их деятельность и внедрение новых технологий социальной помощи и поддержки в казахстанскую практику. Темы проектов актуальны как по научно-познавательным, так и практическим задачам. Среди них такие исследования как: «Пожилые люди в крупном городе: удовлетворенность и практики самоактуализации», «Воспитанники детских домов: стратегии профессиональной ориентации», «Профилактика потребления психоактивных веществ в молодежной среде (на примере г.Алматы)», «Превентивные практики социального сиротства (на примере реализации социальных проектов в городе Кызылорда)», «Превенция поведенческих рисков среди студенческой молодежи (на основе биографических нарративов)», «Цен-

ностные ориентации современной молодежи Казахстана», «Менеджмент гендерной проблематики», «Исследование текущей ситуации городской молодежи», «Актуальные проблемы студенческой молодежи в Казахстане», «Усиление роли отцовства в контексте сохранения духовных и нравственных традиций семьи среди студентов».

Эффективность профессионального образования определяется успешным профессиональным становлением специалиста социальной работы. Построение современных образовательных программ, в свою очередь, определяется новыми вызовами, стоящими перед обществом и государством, профессиональной деятельностью и ее откликом на конкретные социально-экономические ситуации и изменения. Социальная работа – это профессия со множеством ответственностей и требующая высокой профессиональной идентичности, которая развивается под влиянием различных социальных контекстов, в том числе связанных с интернационализацией социальных проблем и развитием глобальной экономики, ростом взаимосвязи национальной социальной политики с международными организациями и продвигаемыми ими более высокими стандартами социальной политики и социальной работы. Это ставит новые задачи перед образовательными программами разного уровня по специальности «Социальная работа» по обеспечению условий профессионального становления социального работника.

Перед университетами при подготовке социальных работников стоят следующие вопросы, требующие своего решения:

- Подготовка кадров согласно потребностям общества. Сегодня функции социального работника зачастую выполняют люди, не прошедшие профессиональной подготовки в колледжах и вузах. Сейчас повышаются профессиональные стандарты работы, расширяется область деятельности социальных работников, что требует специальной подготовки, а также их переподготовки на краткосрочных курсах. КазНУ предлагает разные траектории обучения для бакалавров – менеджмент в социальной работе, социальный работник в клинических условиях, экономика и управление в социальной работе, магистерские программы со специализацией «Превентология в молодежной среде», «Управление в социальной работе», «Социальная работа в здравоохранении». В рамках института повышения квалификации в вузах организуются краткосрочные курсы по

программе дополнительного профессионального образования. Например, курс «Социальная работа по уходу за детьми с ограниченными возможностями», включавший теоретическое обучение и практику в социальных учреждениях. Университеты в данном случае могут предложить соответствующие социальному запросу краткосрочные и долгосрочные программы переподготовки и повышения квалификации социальных работников, поскольку имеют исследовательский и учебно-методический потенциал для новаторских программ.

- Повышение престижа профессии, профессиональных стандартов работы и оплаты труда. Признание необходимости социальной работы требует изменение отношения общества к данной профессии. Невысокая заработная плата и статус социального работника, несмотря на спрос на данные социальные услуги в обществе и выделение образовательных грантов, приводит к неразвитой мотивации труда, неготовности повышать профессиональную компетентность, быстрое «вымывание» из профессии молодых специалистов. Развитие непрерывного профессионального образования определяется мотивацией работников, которая во многом базируется на достойных условиях труда для этой морально и физически тяжелой профессии. Планируемые меры по дифференцированию оплаты труда, обеспечению карьерного и профессионального роста, социальной поддержке молодых работников будут способствовать расширению образовательных программ и затем качеству социальных услуг.

- Повышение профессиональных компетенций выпускников. К ним относятся освоение знаний о теориях социальной работы и моделях решения трудных жизненных ситуаций, целях, формах и методах социальной работы по направлениям деятельности, а также овладение технологиями социальной работы, анализом жизненной ситуации клиента и необходимости вмешательства, оценки качества социальных услуг. Усиление практической подготовки предполагает прохождение производственной практики и другие формы взаимодействия студента, кафедры и социальных служб и организаций. Последние не всегда готовы в полной мере сотрудничать с университетами, обучать студентов применяемым социальным технологиям. Поэтому важен внедряемый сейчас механизм совместной разработки кафедрами и работодателями образовательных программ, компетенций и результатов обучения. Это также поз-

волит повысить качество производственной практики. Совместное сотрудничество университетов и работодателей позволит синхронизировать стандарты образовательной подготовки в соответствии с профессиональными стандартами, а также внедрять новые методологические подходы и направления работы в практику социальной работы через перенос опыта ведущих стран.

Для развития профессиональной подготовки и переподготовки социальных работников на базе университетов необходимы следующие меры:

- проводить системные, фундаментальные исследования по состоянию социальной работы в стране и взаимодействию организаций, востребованности образовательных программ и их выпускников, оценке социальных услуг и их соответствию стандартам социальной работы и т.п.;

- дать университетам право построения гибких образовательных программы, что позволит учесть специфику подготовки социальных работников;

- укреплять клинические базы практик кафедр через государственную поддержку интеграции вуза и социальных организаций в вопросе обучения и трудоустройства посредством финансирования и других форм поощрения сотрудничества, а также программ стажировки преподавательских кадров и приглашения иностранных специалистов для ознакомления с ведущим мировым опытом;

- сделать работу территориальных органов по социальной защите более открытой к сотрудничеству с университетами, осуществлению совместных проектов, обмену информацией.

Задача университетов состоит в подготовке профессионала, способного работать с различными группами населения, ответственного, с активной гражданской позицией, толерантного, готового к продолжению профессионального образования и совершенствованию своей деятельности.

В рамках реализации Концепции дальнейшей модернизации системы социального обслуживания, на наш взгляд, необходимо предпринять следующие шаги по улучшению организации подготовки социальных работников с учетом международного опыта:

1. Развивать и укреплять теоретическую, практическую и исследовательскую базу многоуровневой подготовки дипломи-

рованных социальных работников в университетах, отражающую разные уровни профессионально квалификации:

- бакалавр социальной работы как специалиста социального обслуживания, организатора социальной помощи, специализирующегося в социальных услугах;

- магистр социальной работы как специалиста с более высокой профессиональной квалификацией, занимающегося углубленной социальной деятельностью и клинической практикой, а также терапией, способным создавать социальные программы и внедрять новые практики, осуществлять контроль и надзор;

- доктор социальной работы как специалиста высокого уровня, имеющего необходимые компетенции для преподавательской деятельности в университете и проведения научных исследований.

Кроме того, в области оказания социальных услуг могут работать люди, имеющие диплом средней школы или неполное высшее образование, находящиеся на уровне допрофессиональной подготовки. Они могут работать в качестве помощников в области социальной работы (опыт США).

2. Повысить уровень практической подготовки социальных работников в университетах через расширение практики проведения учебных практических занятий на базе социальных учреждений и общественных организаций в ходе теоретического обучения, изменения структуры образовательных программ в сторону увеличения кредитов и продолжительности производственной практики, укрепления и стимулирования сотрудничества и заинтересованности социальных учреждений и общественных организаций в ходе осуществления образовательных программ.

3. Продвигать образовательные программы подготовки социальных работников в вузах в разных формах: через создание партнерских совместных программ по магистратуре и докторантуре по социальной работе на уровне казахстанских университетов и в рамках международного сотрудничества. Также актуальным является организация курсов и тренингов повышения квалификации в университетах в форме электронного обучения - e-Learning.

4. Создать систему повышения квалификации для социальных работников всех степеней и уровней, в которую будут включены заинтересованные организации в разных регионах страны: институты и центры повышения профессиональной

квалификации, действующие при университетах, социальных учреждениях, общественных организациях, а также как независимые бизнес-структуры. Постоянно действующая, непрерывная система образования также возможна в следующих формах: на курсах по месту работы, самообразование, консультации сотрудников с одинаковым уровнем подготовки, контроль.

5. Программы повышения квалификации для социальных работников могут быть разной продолжительности: долгосрочные (до 2-3 месяцев), среднесрочные (до месяца) и краткосрочные курсы (до 2 недель), мастер-классы (до 3 дней). Важно разработать механизм финансирования повышения квалификации за счет выделения государственных средств. Также надо разработать систему мотивации, поощрения социальных работников, занимающихся повышением квалификации.

6. Также необходимо реализовывать программы повышения квалификации для преподавателей университетов, лекторов, инструкторов образовательных программ и курсов повышения квалификации социальной работы, в которых они имели бы возможность повысить как уровень знаний о новом и эффективном опыте, в том числе и международном, а также ознакомиться с работой ведущих социальных организаций.

7. Необходимо разработать учебно-методические указания для отдельных курсов. В них будут отражены профессиональные стандарты оказания отдельных социальных услуг и разработаны компетенции, которыми следуют овладеть в ходе прохождения курсов повышения квалификации по отдельным актуальным для казахстанской практики направлениям социальной работы. Соответствие разработанным методическим стандартам отдельных курсов позволит обеспечить лицензирование курсов и выдачу признанных сертификатов. При этом помимо обязательных компонентов в содержании программ курсов должен оставаться выборный компонент, что позволит центрам по подготовке и повышению квалификации кадров предлагать дифференцированные, авторские курсы с учетом накопленного опыта, кадрового состава, собственного видения, региональных и других потребностей.

8. Для учебно-методического обеспечения подготовки социальных работников в стране необходимо создать соответствующую структуру в виде Института социальной работы или специального учебно-методического центра, который мог бы

привлечь на проектной основе к данной деятельности специалистов из университетов, социальных учреждений, общественных организаций, отечественных и международных экспертов по социальной работе, специалистов из разных регионов страны для совместной деятельности по разработке учебно-методических разработок и материалов для сертифицированных курсов по отдельным направлениям социальной работы. Данная структура может работать как сетевая структура, объединяющая заинтересованные организации и экспертов, имеющая государственное финансирование для конкретных проектов по модернизации социальной работы.

9. Важным является проведение в рамках программ повышения квалификации тренингов по работе с эмоциональным выгоранием, социально-психологической разгрузки социальных работников.

10. Разработать и внедрить программу подготовки супервизоров как специалистов более высокого уровня, имеющих опыт социальной работы и магистерскую степень, способных оказать профессиональную помощь социальным работникам, повысить его профессиональную компетенцию, оказать ему психологическую поддержку, что повысит качество их работы.

11. Институциональной основой повышения качества подготовки дипломированных специалистов, отвечающих требованиям профессиональной квалификации, профессиональной подготовки и переподготовки социальных работников разного уровня, обеспечения общественного контроля за качеством образования может стать профессиональная ассоциация по подготовке социальных работников, в которую войдут как организации, так и отдельные специалисты. Она может быть создана в следующих формах: национальная ассоциация социальных работников, национальная ассоциация школ по социальной работе (Канада), совет по подготовке социальных работников (США), национальная университетская сеть по социальной работе (Финляндия) и т.п.

МАЗМҰНЫ

Молдабеков Ж. Естіліктің ептілігі, емеуріні	3
Абдикерова Г.О., Даусенов Д.Н. Конкурентоспособность молодежи: анализ и оценка.....	8
Абдикерова Г.О., Рахимбеков К.Е. Методы изучения социальной поддержки бездомных людей в крупном городе	15
Авсыдыкова Қ.А., Сарыбаева И.С., Сұлтанова А.М. Әлеуметтік жұмыс мамандығы студенттеріндегі инклюзивтік құзырлықтың қалыптасу диагностикасы	22
Амирбекова Г. Е. Статистический анализ состояния детей с ограниченными возможностями	31
Биекенов К.У., Мамытканов Д.К. Система формирования уровней познания	43
Биекенов К.У., Кенжакимова Г.А., Мамытканов Д.К. Социальная модернизация в высших учебных заведениях.....	49
Бурханова Д.К. New role of the universities in enhancing student’s employability	59
Веревкин А.В., Лифанова Т.Ю. Медийные технологии в современном образовании и понятие «трансграмотности».....	66
Дүйсенова С.М., Омарова А.Т., Чинасилова А.М. Роль производственной практике для студентов.....	73
Жаназарова З.Ж., Бағдатұлы М. Предпринимательские университеты: проблемы и условия формирования в Казахстане. ..	78
Морозова Т.А., Сарыбаева И.С. Жоғарғы оқу орындарында медико-әлеуметтік жұмыстарды оқытудың ерекшелігі.	85
Мырзабекова А.А. Main instruments and methods of time use researches.....	90
Нұран Д.Н. Зағип жандарды әлеуметтік оналту ерекшеліктері.	97
Омарова Ә.Т., Дүйсенова С.М., Чинасилова А.М. Студенттің өзіндік жұмыстарын ұйымдастыруда қашықтықтан білім беру технологияларын пайдалану	106
Омарова Ә.Т., Дүйсенова С.М., Чинасилова А.М. Кәсіби маман дайындаудағы инновациялық білім беру технологиялары	112

Пузиков М.Ф. Язык разговора как индикатор эффективного общения в социальной работе	118
Садырова М.С. Уровни профессиональной компетенции студентов	123
Сарыбаева И.С., Авсыдыкова Қ.Ә., Сұлтанова А.М. Тұлғалық қасиеттерді қалыптастырудағы құзыреттілік бағыттың мәні	129
Сұлтанова А.М., Сарыбаева И.С., Авсыдыкова Қ.Ә. Жастардың әлеуметтенуінің негізгі бағдары.....	134
Хибина Н.Н. Білім беруде мультимедиялық технологияларды пайдаланудың тиімділігі	138
Шеденова Н.У. Профессиональная подготовка специалистов по социальной работе: казахстанский опыт и перспективы	142

Ғылыми басылым

**IV Республикалық Аженов оқулары аясындағы
«Замануи мамандар: қазақстандық қоғамды жетілдіруде
ЖОО-ның түлектерін даярлаудың инновациялық әдістері» атты
оқу-әдістемелік конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ**

18 қаңтар 2018 жыл

ИБ № 11737

Басуға 26.02.2018 жылы қол қойылды. Формат 60x84 ¹/₁₆.

Көлемі 9,7 б. т. Тапсырыс №790. Таралымы 10 дана.

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің
«Қазақ университеті» баспа үйі.

Алматы қаласы, әл-Фараби даңғылы, 71.

«Қазақ университеті» баспа үйі баспаханасында басылды.